

Niina Lehto

Vanhuuden arvostaminen ja suomalaiset vanhuskuvat 75 vuotta täyttäneiden näkökulmasta

Opinnäytetyö

Syksy 2014

SeAMK Sosiaali- ja terveysala

Geronomi (AMK)

SeAMK

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Sosiaali- ja terveysalan yksikkö

Koulutusohjelma: Vanhustyö

Tekijä: Niina Lehto

Työn nimi: Vanhuuden arvostaminen ja suomalaiset vanhuskuvat 75 vuotta täyttäneiden näkökulmasta

Ohjaajat: Anna-Kaarina Koivula ja Marita Lahti

Vuosi: 2014

Sivumäärä: 93

Liitteiden lukumäärä: 9

Tämän opinnäytetyön päämääränä oli selvittää arvostus -käsitteen kautta suomalaisessa yhteiskunnassa vallitsevia vanhuskuvia 75 vuotta täyttäneiden näkökulmasta. Tutkimuksen yhteistyökumppanina toimi SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry.

Tutkimus piti sisällään sekä määrällisiä että laadullisia elementtejä. Aineistonkeruumenetelmänä käytettiin kyselylomaketutkimusta. Vastajat olivat pääasiassa Kuntayhtymä Kaksineuvoisen sekä Seinäjoen kaupungin asiakkaita. Tutkimukseen osallistuneiden joukko oli asumismuotonsa perusteella hyvin heterogeeninen ryhmä, sillä mukaan mahtui kotihoidon ja erimuotoisten asumispalveluyksiköiden asiakkaita sekä kotona itsenäisesti asuvia henkilöitä.

Tutkimus paljasti, että vanhuuden arvostaminen on suomalaisessa yhteiskunnassa heikkoon taipuvaisella tasolla eikä ikäihmisten tasa-arvoinen kohtelu toteudu käytännössä riittävän hyvin. Kulttuuristamme heijastuu selkeää vanhuuden pelkoa ja vanhuus nähdään hyödyttömänä, passiivisena ja avuttomana elämänvaiheena.

Vanhuutta ei kuitenkaan koeta yhteiskunnassamme mitenkään häpeällisenä asiana. Yhteiskunnan huolenpitoon luotetaan melko hyvin nyt ja myös tulevaisuuden mahdollisen huolenpidon uskotaan olevan turvattua.

Ikäihmisiin kohdistuva arvostaminen voidaan jakaa epäaitoon ja aitoon arvostamiseen. Vanhuuden arvostamista on mahdollista lisätä yksilöllisin, yhteisöllisin ja yhteiskunnallisin keinoin. Yksilötason arvostaminen tarkoittaa yksilön asennetta vanhuutta kohtaan, yksittäisen ihmisen tekoja yksittäisiä ihmisiä kohtaan sekä esimerkkinä toimimista. Yhteisötasolla arvostamista voidaan lisätä erilaisilla tempauksilla ja siten myös esimerkkinä toimimisella. Yhteiskuntatasolla vanhuuden arvostaminen lisääntyy suurten linjojen vaikutuksesta; lait, resurssit ja palvelut.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on lisätä tietoutta suomalaisista vanhuskuvista, korostaa ikäihmisten asemaa kokemusasiantuntijoina sekä herättää ihmiset rakentamaan Suomeen vanhuutta arvostavaa kulttuuria.

Avainsanat: ikäihminen, vanhuskuva, arvostaminen, ikäsyrrjintä, kulttuuri, yhteiskunta

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Health Care and Social Work

Degree programme: Elderly care

Author: Niina Lehto

Title of thesis: The respect and attitude towards old age and ageing from the point of view of elderly persons over 75-years-old in Finland

Supervisors: Anna-Kaarina Koivula & Marita Lahti

Year: 2014

Number of pages: 93

Number of appendices: 9

The goal of this thesis was to figure out how the Finnish society sees and respects elderly persons and aging in general from the point of view of citizens over 75-years-old. The partner in cooperation of this research was SOSTE Finnish Federation for Social Affairs and Health.

The research included both quantitative and qualitative elements. The materials were gathered using a survey. The elderly persons taking part on the survey were mostly clients of the federation of municipalities Kaksineuvoinen and the city of Seinäjoki. The group of participants was very heterogeneous based on their form of living, because it included clients of home care and different kinds of housing services but also the one's living in their homes independently.

The survey revealed that the respect for old age in the Finnish society is leaning towards inadequate and the equal treatment of senior citizens isn't fulfilled well enough. Our culture is reflecting a clear fear for getting old and old age is seen as useless, passive and helpless phase of life. On the contrary, old age is not seen as a shameful thing in our society. The elderly persons think that society's solicitude will take a rather good care of them now and in the future.

The respect towards elderly persons can be divided into genuine and phony respecting. It is possible to increase the respect for old age by individual, communal and societal ways. Respecting on an individual level means one's attitude towards old age and the deeds of single person towards another and acting as an example. Acting as an example is also a good way to increase the respect on a communal level along with throwing down different kinds of campaigns. The increase of respect on societal levels is based laws, resources and services.

The meaning of this thesis is to spread and increase the knowledge of how Finns see aging, to emphasize the role of elderly persons as the experts of old age and to wake people to build a new culture in Finland where old age and ageing is respected.

Keywords: elderly person, attitude towards old age, respect, ageism, culture, society

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ.....	4
KUVIO- JA TAULUKKOLUETTELO	6
1 JOHDANTO	8
2 VANHUSPALVELUT MURROKSESSA	10
2.1 Muutoksen suuntaviivat.....	10
2.2 Muoti-ilmiönä aktiivinen ikääntyminen.....	12
3 VANHUSKÄSITYS.....	14
3.1 Erilaisia vanhuskäsityksiä	14
3.2 Suomalaiset vanhuskäsitykset	16
3.2.1 Vanhuskäsityksen muovautuminen.....	16
3.2.2 Mielipidetutkimuksia vanhuuden arvostamisesta Suomessa	19
3.2.3 Vanhus -käsitteen pilkkoutuminen	21
3.2.4 Ongelmajätettä vai hyötykäyttöön - vallitsevan vanhuskuvan spekulointia	21
4 IKÄSYRJINTÄ.....	26
4.1 Ikäsyryjäntä koskettaa kaikkia.....	26
4.2 Stereotypiat	27
5 TUTKIMUKSEN TAVOITTEET JA TOTEUTTAMINEN	29
5.1 Aineiston kerääminen.....	29
5.2 Kohderyhmä.....	31
5.3 Aineiston analysoiminen	32
5.4 Tutkimuksen eettisyys.....	33
6 TUTKIMUSTULOKSET	37
6.1 Taustatiedot	37
6.2 Mieluisimmat kutsumanimet.....	38
6.3 Vanhuuden ja vanhusten arvostamiskulttuurin piirteet.....	39
6.4 Yhteiskunnan rooli vanhuuden ja vanhusten arvostamisessa.....	55

6.5 Vanhuuden arvostamisen ja aliarvostamisen -tilanteita	63
6.5.1 Arvostaminen.....	63
6.5.2 Aliarvostaminen	65
6.6 Henkilökohtaisempia kokemuksia ja ajatuksia	67
6.7 Vanhuuden arvostamisen lisääminen	69
7 TULOSTEN TULKINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET	71
7.1 Suomalaiset vanhuskuvat 75 vuotta täyttäneiden näkökulmasta	71
7.2 Vanhuuden arvostaminen ja aliarvostaminen	73
7.3 Kohti myönteisempää vanhuskuvaa ja vanhuuden arvostamista	81
8 TUTKIMUKSEN ARVIOINTI JA POHDINTA	84
LÄHTEET	88
LIITTEET	93

KUVIO- JA TAULUKKOLUETTELO

Kuvio 1. Tutkimuskysymykset.....	29
Kuvio 2. Vastaajien sukupuoli.....	37
Kuvio 3. Vastaajien asumismuoto.....	38
Kuvio 4. Mieluisimmat kutsumanimet.....	38
Kuvio 5. Arvostetaanko suomalaisessa yhteiskunnassa vanhuutta?	39
Kuvio 6. Kotihoidon asiakkaiden mielipide vanhuuden arvostamisesta.	40
Kuvio 7. Asumispalveluyksiköiden asiakkaiden mielipide vanhuuden arvostamisesta.....	40
Kuvio 8. Kotona ilman kotihoidon tukea asuvien mielipide vanhuuden arvostamisesta.....	41
Kuvio 9. Eri ikäryhmien näkemys vanhuuden arvostamisesta.	42
Kuvio 10. Onko Suomessa syrjintää ikääntyneitä ihmisiä kohtaan?	42
Kuvio 11. Miesten ja naisten mielipiteet ikääntyneiden syrjinnän määrästä.....	43
Kuvio 12. Pelätäänkö suomalaisessa kulttuurissa vanhenemistä?	44
Kuvio 13. Pidetäänkö suomalaisessa kulttuurissa vanhuutta häpeällisenä asiana?44	
Kuvio 14. Vastaajien arviot eri ikäryhmien antamasta arvostamisesta.....	46
Kuvio 15. Vastaajien arvio terveydenhoitoalan ammattilaisten antamasta arvostamisesta.....	47
Kuvio 16. Vastaajien arvio järjestöjen ja yhdistysten toimijoiden antamasta arvostamisesta.....	48
Kuvio 17. Vastaajien arvio pankin, kaupan ja kansaneläkelaitoksen henkilökunnan antamasta arvostamisesta.	49
Kuvio 18. Vastaajien arvio poliitikkojen ja päättäjien antamasta arvostamisesta. .	50
Kuvio 19. Nähdäänkö vanhuus Suomessa negatiivisena vai positiivisena?	52
Kuvio 20. Nähdäänkö vanhuus Suomessa turvallisenä vai pelottavana?	52
Kuvio 21. Nähdäänkö vanhuus Suomessa sairauskeskeisenä vai terveytenä?....	52
Kuvio 22. Nähdäänkö vanhuus Suomessa itsenäisyytenä vai avuttomuutena? ...	53
Kuvio 23. Nähdäänkö vanhuus Suomessa surullisena vai iloisena.....	53
Kuvio 24. Nähdäänkö vanhuus Suomessa luonnollisena vai luonnottomana?	53
Kuvio 25. Nähdäänkö vanhuus Suomessa onnettomanä vai onnellisena?	54
Kuvio 26. Nähdäänkö vanhuus Suomessa hyödyllisenä vai hyödyttömänä.....	54

Kuvio 27. Nähdäänkö vanhuus Suomessa passiivisuutena vai aktiivisuutena?....	54
Kuvio 28. Pitääkö yhteiskunta tarpeeksi hyvää huolta ikäihmisistä?	55
Kuvio 29. Saavatko ikäihmiset riittävästi tarvitsemiaan palveluita?	56
Kuvio 30. Vaikuttaako ikäihmisen varallisuus palveluiden saamiseen?	57
Kuvio 31. Kohteleeke yhteiskunta kaikkia ikäihmisiä tasa-arvoisesti?	58
Kuvio 32. Kohteleeke yhteiskunta kaikkia ikäihmisiä tasa-arvoisesti? – Miesten ja naisten arviot.....	59
Kuvio 33. Eri asumismuodoissa elävien vastaajien näkemykset ikäihmisten tasa-arvoisuuden toteutumisesta.	60
Kuvio 34. Uskotko, että yhteiskuntamme pitää sinusta tarvittaessa hyvää huolta tulevaisuudessa?	61
Kuvio 35. Toteutuuko ikäistesi itsemääräämisoikeus mielestäsi yhtä hyvin kuin nuoremmilla sukupolvilla?	61
Kuvio 36. Eri ikäryhmien näkemys siitä, toteutuuko ikäihmisten itsemääräämisoikeus yhtä hyvin kuin nuoremmilla sukupolvilla.....	62
Kuvio 37. Millaiseen suuntaan suomalainen vanhustenhoito on mielestäsi kehittymässä?	63
Kuvio 38. Huolettaako sinua oma ikääntymisesi?	67
Kuvio 39. Syyt ikääntymiseen liittyvän huolen vähenemiselle sekä lisääntymiselle.	68
Kuvio 40. Onko sinua itseäsi syrjitty ikäsi vuoksi 65-vuotiaana tai sitä vanhempana?	69
Kuvio 41. Keinot vanhuuden arvostamisen lisäämiseksi.....	70
Kuvio 42. Vanhuuden arvostamisen lisääminen yksilöllisesti, yhteisöllisesti ja yhteiskunnallisesti.....	83

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni aihe syntyi omasta kiinnostuksestani saada lisää tietoa ikäihmisten asemasta suomalaisessa yhteiskunnassa ja halusta puolustaa ikääntyneiden oikeuksia. Työni on eräänlainen vastaisku suorituskeskeisyyden, tehokkuusajattelun ja kiireen ihannoimiselle ja korostamiselle.

Opinnäytetyön yhteistyötahoksi ohjaava opettajani ehdotti SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry:tä ja otinkin viipymättä yhteyttä SOSTE:n Seinäjoen toimipaikan aluetyön erityisasiantuntijaan. SOSTE lähti mielellään tukemaan työtäni ja niinpä yhteistyökuviot lyötiin lukkoon. SOSTE toimii valtakunnallisena kattojärjestönä, joka yhdistää yli 250 sosiaali- ja terveysalan järjestöä ja yhteisöä. SOSTE:n päämääränä on saavuttaa sosiaalisesti eheä, terve ja aidosti osallistuva yhteiskunta, jossa järjestötoiminnalla on vahva rooli. (Peltoniemi 2014.) SOSTE oli opinnäytetyöni yhteistyötahoksi nappivalinta työni vaikuttamiseen pyrkivän luonteen vuoksi.

Tutkimusaineiston keruutapaa miettiessäni puntaroin fokusryhmähaastattelun ja kyselyn välillä. Haastatteluiden avulla olisin päässyt pureutumaan syvällisesti ja laajemmin muutamien ikäihmisten kokemuksiin ja mielipiteisiin. Halusin kuitenkin luoda hieman kattavampaa kuvaa vanhuuden arvostamisen tasosta ja siksi valitsin menetelmäksi kyselyn. Kyselyn avulla pystyin tavoittamaan laajemman joukon ikäihmisiä ja tekemään parempia ja selkeämpiä johtopäätöksiä vallitsevista vanhuskuvista.

Tutkimukseni kohderyhmän alaikäraajaksi määritin 75 vuoden iän, koska halusin tutkia aihetta nimenomaan ikäihmisten näkökulmasta ja koin tärkeäksi korostaa ikäihmisten asemaa erityisesti heidän omaa elämänsä koskettavien asioiden kokemusasiantuntijoina.

Tutkimusaineiston keräämiseen sain yhteistyökumppaneiksi Kuntayhtymä Kaksineuvoisen sekä Seinäjoen kaupungin, joiden vanhuspalveluiden sekä terveyskeskusten asiakkaista sain kerätä vastaajia kyselylleni. Vein kyselylomakkeita muun muassa useammalle eri kotihoidon konttorille, ikäihmisten asumispalveluyksiköihin sekä terveyskeskusten odotustiloihin ja aikuisneuvolaan. Kiitos tutkimukseni suu-
resta vastaajamäärästä kuuluu siis myös Kuntayhtymä Kaksineuvoisen sekä Sei-

näjoen kaupungin työntekijöille, jotka toimittivat kyselylomakkeita asiakkailleen sekä auttoivat asiakkaitaan vastaamaan kyselyyni. Tutkimukseni vastaajamäärään vaikutti myös olennaisesti vastaajille järjestetty arvonta, johon arvontapalkinnot lahjoitti Jalkahoitola Kulkuri Seinäjoelta.

Opinnäytetyö oli minulle itselleni todellinen oppimisprosessi, jonka kokemisesta voin olla kiitollinen ja mielissäni. Sain konkreettista kokemusta tutkimuksen kokonaisvaltaisesta toteuttamisesta ja monipuolisempaa näkökulmaa tarkastella ikäihmisten asemaa nykypäivän Suomessa.

Työni perimmäinen tarkoitus on lisätä tietoisuutta vanhusten asemasta suomalaisessa yhteiskunnassa sekä herättää ihmiset rakentamaan omalla panoksellaan Suomeen vanhuutta arvostavaa kulttuuria.

2 VANHUSPALVELUT MURROKSESSA

Ikääntyneen ihmisen oikeudet, ihmisarvo sekä hyvän hoidon takaaminen ovat olleet viime aikoina polttavia puheenaiheita Suomessa. Yhteiskunnassamme on herätty pohtimaan vanhusten hoidon uudelleen organisoimista, sillä sodan jälkeen syntyneiden suurten ikäluokkien jäädessä eläkkeelle ja elinajanodotteen noustessa vanhusten osuus kansalaisten määrästä on kasvanut ja kasvaa edelleen huomattavasti. Tilastokeskuksen (Rusanen, Muilu & Colpaert, 2003) mukaan vanhusten määrä koko Suomen väestöstä oli 1980 -luvulla 11,6% ja uudelle vuosituhannelle tultaessa luku oli kivunnut jo 15,1%. Tilastokeskus ennustaa, että vanhusmäärä Suomessa tulee kasvamaan kiihtyvällä tahdilla; laskelmien mukaan vuonna 2020 vanhusten osuus väestöstä tulee olemaan 22,9% ja vuonna 2030 jo 26,3%. Tilastokeskus kertoo 65 vuotta täyttäneiden määrän kasvaneen vuonna 2010 yli 30 000 henkilöllä ja samana vuonna suurin väestössä oleva ikäluokka muodostui 1948 -vuonna syntyneistä (80 vuotta täyttäneitä 18.3.2011).

Vuoden 2011 lopussa Suomen väestöllinen huoltosuhde oli 52,9. Tämä tarkoittaa sitä, että alle 15 -vuotiaita ja 65 vuotta täyttäneitä oli väestössämme 100 työkäistä kohden yhteensä 52,9 kappaletta. Korkeimmillaan itsenäisessä Suomessa mitattu huoltosuhde on ollut vuonna 1917, jolloin lukema oli peräti 67,6. Huoltosuhdeluku on ollut kaikkein alhaisimmillaan 46,7 vuonna 1984. (Suomen väkiluku kasvoi 16.3.2012.)

2.1 Muutoksen suuntaviivat

Suomen vanhushpalveluja uuteen suuntaan kuljettavat niin sanottu vanhushpalvelulaki (L 28.12.2012/980) sekä Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön laatima laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi. Vanhushpalvelulaki eli laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystieteiden palveluista astui virallisesti voimaan 1.7.2013. Tämän lain tarkoituksena on parantaa ikääntyneiden hyvinvointia ja pienentää hyvinvointieroja, tukea ikääntyneiden voimavaroja sekä mahdollisuuksia osallisuuteen, tukea ikääntyneen itsenäistä elämää puuttamalla riittävän ajoissa toimintakyvyn heikentymiseen ja siihen

liittyviin riskitekijöihin, turvata jokaisen ikääntyneen oikeus päästä palvelutarpeen arviointiin sekä turvata jokaiselle ikääntyneelle mahdollisuus saada laadultaan ja määrältään riittäviä palveluita (Ikääntyneen väestön toimintakyvyn [viitattu 23.9.2014]).

Sosiaali- ja terveysministeriön laatusuosituksen tavoitteena on tukea vanhuspalvelulain toimeenpanoa. Laatusuositus on kehitetty iäkkäille tarjottavien palvelujen kehittämiseen sekä arvioinnin tueksi muun muassa kuntien ja yhteistoiminta-alueiden päättäjille ja johtavissa asemissa oleville. Sosiaali- ja terveystieteiden palvelujen tuottajat, kolmannen sektorin toimijat sekä kaikki alan ammattilaiset voivat myös käyttää ja hyödyntää laatusuositusta oman toimintansa suunnittelussa, kehittämisessä ja arvioinnissa. Laatusuosituksen päämääränä on taata mahdollisimman toimintakykyinen ja terve ikääntyminen koko väestölle sekä turvata vaikuttavat ja laadukkaat palvelut kaikille niitä tarvitseville ikäihmisille. Laatusuositus ottaa kantaa erityisesti ikääntyneen väestön osallisuuteen ja toimijuuteen, elinympäristöön ja asumiseen, palvelujen oikea-aikaisuuteen, palvelujen rakenteeseen, hoidon ja huolenpidon turvaamiseen liittyviin tekijöihin, vanhuspalveluiden johtamiseen sekä mahdollisimman toimintakykyisen ja terveen ikääntymisen turvaamiseen. (Laatusuositus 2013.)

Vanhuspalvelulain mukaan kuntien tulee vähentää ikäihmisten laitosasumista ja vastavuoroisesti satsata avopalvelujen kehittämiseen (L 28.12.2012/980). Ikääntyneiden säännöllisesti käyttämiin palveluihin uppoaa vuodessa yhteensä suunnitteen 3,8 miljardia euroa, josta 70 prosenttia menee ympärivuorokautisen hoidon järjestämiseen tehostetun palveluasumisen yksiköissä sekä laitoksissa. Avopalveluiden lisäämisen ja laitospaikkojen karsimisen on laskettu kuluttavan valtion varoja vähemmän kuin sen, että laitoshoidon ja avopalveluiden määrä pysyisi samalla tasolla kuin mitä se oli esimerkiksi vuonna 2011. Sosiaali- ja terveysministeriö on laatinut koosteen iäkkäiden laitoshoidon vähentämiseen tähtäävistä toimenpiteistä, joita toteutetaan osana suurempaa palvelurakennemuutosta. Toimenpiteet pitävät sisällään muun muassa asiakasraatien ja asiantuntijajaneelien järjestämistä, kansallisen omaishoidon kehittämisohjelman täytäntöönpanoa ja vanhuspalvelulain avohoidon ensisijaisuuteen tähtäävän säännöksen velvoittavuuden lisäämisen. (Toimenpiteet iäkkäiden laitoshoidon vähentämiseksi 2/2014, 1–2.)

2.2 Muoti-ilmiönä aktiivinen ikääntyminen

Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi korostaa mahdollisimman toimintakykyiseen ja terveeseen ikääntymiseen tähtäämistä. Terve ikääntyminen antaa ikäihmisille paremmat mahdollisuudet osallistua yhteiskunnallisiin asioihin, kohentaa ikäihmisen elämänlaatua sekä pienentää sosiaali- ja terveystalouden tarvetta, joka puolestaan vaikuttaa positiivisesti suoraan julkisen talouden kestävyYTEEN. (Laatusuositus 2013, 5)

Vuonna 2012 Euroopan Unioni vietti aktiivisen ikääntymisen ja sukupolvien välisen solidaarisuuden "Aina on oikea ikä" -teemavuotta. Suomessa teemavuoden vastuutahona toimi Sosiaali- ja terveysministeriö ja käytännön koordinoimisesta vastasi Työterveyslaitos. Vuoden 2012 teemalla haluttiin nostaa esille muun muassa sitä, että myös iäkkäämmillä ihmisillä tulee olla oikeus osallistua yhteisöjensä ja yhteiskunnan toimintaan, saada tukea itsenäisen elämän mahdollistamiseen sekä jatkaa työuraansa aikaisempaa kauemmin. Tavoitteena oli nostaa eri-ikäisten väliselle yhteistyölle ja kohtaamiselle annettavaa arvoa ja herättää kaikki kansalaiset ja päättäjät huomaamaan, että uuden oppiminen, työnteon mielekkyys ja terve ikääntyminen voivat mahdollistua jokaisessa iässä. Teemavuoden tehtäviksi nimettiin muun muassa aktiivisen ikääntymisen tukeminen, hurjaa vauhtia kasvavan vanhusväestön potentiaalın aikaisempaa parempi tunnistaminen ja hyödyntäminen, sukupolvien välisen tasa-arvoisuuden ja oikeudenmukaisuuden tukeminen ja työurien pidentäminen. (EU:n teemavuosi 2012, 17.1.2012.)

Aktiivisella ikääntymisellä tarkoitetaan sitä, että ihmiset voivat ikääntyessään pysyä mahdollisimman toimintakykyisinä ja elää täyttä elämää. Kansalaisille tarjotaan mahdollisuuksia toimia aktiivisesti niin työssä, kotona kuin eri yhteisöjen jäseninäkin. Hyvä elämänlaatu turvataan kaikille ja jokaisen ikäluokan rooli yhteiskunnassa otetaan tasavertaisesti huomioon. Euroopan Unioni haluaa rohkaista päättäjiä ja muita vaikuttajia ryhtymään toimiin, jotta ikäihmisten aktiivisuutta voitaisiin lisätä. Tavoitteena on löytää keinoja, joilla ikääntyneiden voimavarat saataisiin entistä paremmin hyödynnettyä. (Aktiivisen ikääntymisen, 9.4.2013.) Aktiivinen ikääntyminen mahdollistaa pidemmät työurat, terveemmän elämän, eläkkeellä olevien kansalaisten aktiivisemmän vaikuttamisen sekä se vahvistaa ikäihmisten autonomian parempaa toteutumista. Aktiivisen ikääntymisen tulisi koskettaa ihmis-

tä kokonaisvaltaisesti; niin fyysisesti, psyykkisesti kuin sosiaalisestikin. (Andersson 16.11.2012.) Ikä pyritään näkemään ongelman sijasta positiivisena resurssina, ikääntyneet voimavarana ja väestön ikääntyminen hyvänä mahdollisuutena. Lääkärit ihmiset ajateltaisiin veronmaksajina, työntekijöinä, hoivaresurssina, kansalaisvaikuttajina sekä poliittisina toimijoina. Viime vuosikymmenen aikana suosioon on noussut termi ”positiivinen ikääntyminen”, joka pitää sisällään vanhuksen omaan aktiivisuuteen sekä tuottavuuteen pyrkimisen. Vanhuutta ei nähtäisikään enää riippuvuutena tai taloudellisena kuormana vaan pääpaino kohdistuisi oman toimintakyvyn ja vireyden korostamiseen, jolloin myös ikäihmisen kehittyminen nähtäisiin mahdollisena. (Julkunen 2008, 27–29.)

3 VANHUSKÄSITYS

Suhtautuminen vanhuuteen ja vanhoihin ihmisiin on kulttuurisidonnaista. Kulttuuri muovaa ihmisten käsityksiä ja tietoutta vanhuudesta ja vanhenemisestä sekä vaikuttaa ikäihmisten asemaan yhteisöissä. Kulttuurin pohjalta yhteisöihin muodostuu normaaliuden, poikkeavuuden sekä terveyden -käsitteet. Jokaisella kulttuurilla, kansalla ja valtiolla on oma kertomuksensa vanhuudesta, jonka olemus muokkautuu muun muassa kielen ja historian sekä tuotantorakenteiden ja niiden muutosten vaikutuksesta. (Heikkinen 2005, 17.) Ikää käytetään kulttuurisena välineenä, jonka perusteella ihmisille annetaan erilaisia identiteettejä ja rooleja ja jonka mukaan ihmisiä asetetaan toisiinsa nähden erilaisiin valta- ja auktoriteettisuhteisiin. Iän merkitys on yhteiskunnallisesti alati elävä käsite, jolle ei koskaan voida asettaa pysyvää vakioarvoa; esimerkiksi ikääntyneiden ihmisten asema yhteiskunnassa on voinut vaihdella merkittävästikin vuosien saatossa. (Nieminen 2006, 257.)

3.1 Erilaisia vanhuskäsityksiä

Ihmiskuva tarkoittaa ihmisen omaa käsitystä siitä millaisia ihmiset ovat, mitkä asiat ohjaavat ja suuntaavat heidän tekemiään ratkaisuja ja mikä selittää heidän käyttäytymistään. Ihmisten tiedonkäsittelyn ja tiedonhankinta ei suju aina rationaalisesti vaan taustalla voi olla useammanlaisia piilovaikuttajia. Ihmiskuva on yksi esimerkki tällaisesta piilovaikuttajasta, jonka vaikutukset voivat ulottua hyvinkin laajalle. Ihmiselle on ominaista vastaanottaa ja omaksua sellaista tietoa, mitä hän maailmankatsomuksensa tai ihmiskuvansa pohjalta pitää totuudenmukaisena. (Keltinkangas-Järvinen 2000, 18–19.)

Ihmisten vanhuskäsitykset muovautuvat maailmankatsomuksen ja ihmiskäsitysten kautta. Jokaiseen yhteiskuntaan sekä yhteisöön on muovautunut omanlaisensa vanhuskäsitys. Vanhuskäsitys tarkoittaa vanhuksiin kohdistuvia asenteita ja se ilmenee siinä, miten vanhuutta kuvaillaan ja mitä vanhuuden ajatellaan tarkoittavan. (Vallejo Medina, Vehviläinen, Haukka, Pyykkö & Kivelä 2007, 41–42.) Ikäihmisten vanhuskäsitys on tavallisesti myönteisempi kuin yhteiskunnassa vallitsevana oleva vanhuskäsitys. Ikäihmisten ja vanhustyön ammattilaisten näkemys

vanhuudesta ja vanhuksista muovaa vanhustyön yleistä käytäntöä. Vanhuskäsitys on erilaisten arvostusten, uskomusten ja tietojen luoma kokonaisuus, joka vastaa kysymyksiin ”mitä vanhus on?”, ”mikä vanhuksessa on olennaista?” ja ”mitkä ovat vanhan ihmisen mahdollisuudet?”. Ikäihmisiin kohdistuvat mielikuvat tulevat käytännössä esiin erilaisina ikäihmisiä koskettavina nimityksinä, erilaisina asenteina sekä stereotyyppisinä yleistyksinä ikäihmisten elinoloista, käyttäytymisestä ja ominaisuuksista. Omat käsityksemme omasta vanhuudestamme ja suhtautumisemme vanhoja ihmisiä kohtaan vaikuttavat käsitykseemme vanhuspolitiikasta ja vanhustyöstä, muuttavat lähipiirimme elämäntyylejä sekä muuttavat ihmissuhteitamme ja arvioitamme iäkkäiden ihmisten merkityksestä. Jokaiselle aikakaudella on omat tyypilliset vanhuskäsityksensä. Vanhuuteen ja ikääntymiseen liitetään myös vanhoja ihmisiä koskettavia maailmanlaajuisia olettamuksia. (Koskinen, Aalto, Hakonen & Päivärinta 1998, 11–13.)

1980 ja 1990 -lukujen välimaastoa voidaan teollistuneissa maissa kutsua ”uuden vanhenemisen” aikakauden aluksi. Modernin teollisen yhteiskunnan tilalle alkoi muodostua niin sanottu postmoderni, eli jälkiteollinen, yhteiskuntarakenne. Postmodernin yhteiskunnan myötä myös vanhuus ja ikääntyminen alkoivat muotoutua uudelleen jättäen taakseen teollisen yhteiskunnan modernin vanhuskäsityksen. Ikääntymisen uuden aikakauden kolme merkittävää teemaa ovat; vanhuuden heterogeenisyys, kansalaisten pitkäikäisyys sekä sukupolvien erilaiset vaatimukset. Teollinen yhteiskunta näki vanhenemisen lähinnä sosiaalisena ongelmana ja vanukset homogeenisenä joukkona, kun taas jälkiteollinen yhteiskunta korostaa vanhuuden normaaliutta, ainutkertaisuutta ja moninaisuutta. (Koskinen ym. 1998, 13–14, 20.)

Käyttämäni lähdemateriaalin (Vallejo Medina ym. 2007) kirjoittavat nostavat tekstissään esille Sirkka-Liisa Keiskin (1998) tutkimusteoksen, jossa kerrotaan seitsemästä vanhuuteen suhtautumisen perustavasta, jotka soveltuvat yhteiskunnan ja kulttuurin ilmiöiden kautta tarkasteltaviksi. Arvostava vanhuskäsitys näkee ikäihmi-set aktiivisina yhteiskunnan vaikuttajina, joiden mielipiteistä ja neuvoista ollaan aidosti kiinnostuneita. Myönteisesti tasavertaisuutta painottava vanhuskäsitys korostaa ikäihmisten ainutlaatuisuutta ja itsenäisyyttä, jotka mahdollistavat ikäihmisen tasa-arvoisen ja inhimillisen kohtelun. Holhoavan, mutta kuitenkin myönteisen

vanhuskäsityksen mukaan vanhuus on taantumista, jonka vuoksi ikäihmisten hoidon vastuu on ympäristöllä. Välinpitämätön ja liberaali vanhuskäsitys näkee, että ihminen on itse vastuussa siitä, onko hänen vanhuutensa hyvää vai huonoa. Vanhuuden ajatellaan olevan väistämätön kohtalo johon liitetään ajatukset tasa-arvoisuudesta, suvaitsevaisuudesta ja jopa piittaamattomuudesta. Sosiaaliseen huoltoon velvoittava vanhuskäsitys kuuluu osaksi byrokraattista ja järkipiperäistä yhteiskuntakäsitystä. Käsitys korostaa yhteiskunnan välinpitämätöntä suhtautumista ikäihmisiin; ikäihmisistä huolehditaan vain, koska se kuuluu sivistyneen yhteiskunnan velvollisuuksiin. Tämä käsitys ruokkii pahimmillaan ihmisten huoltorasitteesta jauhavaa -asennetta. Kielteisen ja syrjivän vanhuskäsityksen mielestä vanhuus on hyödyttömyyden, avuttomuuden ja moninaisten sairauksien varjostama ajanjakso. Ikäihmisille ei tämän vanhuskäsityksen vallitessa anneta mahdollisuuksia itsensä toteuttamiseen, joka on merkki passiivisesta syrjinnästä. Käsityksen mukaan voidaan ajatella, että ”luonnonvalinta karsii heikot”. Alistava ja nöyryyttävä vanhuskäsitys näkee ikäihmiset mustavalkoisesti poikkeavina ja yhteiskunnan vaatimuksiin sopeutumattomina olentoina. Tiukasti normitettuihin laitoksiin sijoittaminen on tämän käsityksen mukaan yksi keino alistaa näitä niin sanotusti poikkeavia ihmisiä. (Vallejo Medina ym. 2007, 41–42.)

3.2 Suomalaiset vanhuskäsitykset

Suomalaisessa yhteiskunnassa vallitsevat vanhuskäsitykset ovat muovautuneet merkittävän paljon maamme itsenäisyyden aikana. Menneinä ajanjaksoina vallinneiden ja nykypäivänä vallitsevien vanhuskäsitysten määrittelemineen on haasteellista monenlaisten näkökulmien ja mielipiteiden vuoksi; kukin tulkitsee vanhuutta oman ajatusmaailmansa kautta.

3.2.1 Vanhuskäsityksen muovautuminen

Sosiologisen modernisaatioteorian mukaan yhteiskunnan uudenaikaistumisen seurauksena ikääntyneet ihmiset ovat syrjäytyneet tärkeässä asemassa olemisesta, ihmissuhteista ja älyllisestä toiminnasta. Teorian mukaan iäkkäiden ihmisten

asema ja heille annettava arvostus on huonontunut talouden ja teknologian edistymisen, koulutustason nousun, kaupungistumisen sekä terveydenhuollon ja lääketieteen kehittymisen myötä. Monet empiiriset tutkimukset tukevat modernisaatiohypoteesia, mutta monilla yksittäisillä tutkimuksilla on myös vastakkaista näyttöä tästä asiasta. Joidenkin sosiaalhistorian tutkijoiden mielestä iäkkäiden ihmisten asema heikkeni erityisesti 1800-luvun aikana, jolloin vanhukset alettiin nähdä vanhanaikaisina ja hyödyttöminä. Historiantutkijoiden mielestä syy vanhojen ihmisten aseman laskuun ei suinkaan ole yhteiskunnan modernisoitumisessa vaan ennen kaikkea yhteiskunnan kulttuuristen ideologioiden ja arvojen muutoksissa. Ikäihmisiä ei ole kuitenkaan koskaan historiassamme arvostettu pelkästään heidän korkean ikänsä vuoksi vaan todelliset arvostamisen syyt ovat aina liittyneet esimerkiksi valtaan, viisauteen tai varakkuuteen. Teoriassa vanhoja ihmisiä on saatettu arvostaa, mutta todellisuudessa he ovat saattaneet joutua elämään hyvinkin epäinhimillisissä olosuhteissa. Modernin teollisen yhteiskunnan jotkut tekijät saattoivat vaikuttaa ikäihmisten asemaan negatiivisesti, jotkut positiivisesti ja joillakin kehitystekijöillä ei ole ollut siihen minkäänlaista vaikutusta. (Koskinen ym. 1998, 30–31.)

Taina Rintalan tutkimuksen ”Vanhuskuvat ja vanhustenhuollon muotoutuminen 1850-luvulta 1990-luvulle” (2003) tarkoituksena oli selvittää ja analysoida tuona ajanjaksona esiintyneitä suomalaisen vanhustenhuollon vanhuskuvia. Vanhuskuva muotoutui tutkimuksessa kolmesta eri tekijästä: avuntarpeista, avuntarpeiden ratkaisukeinoista ja piirteistä. Tutkimuksen tuloksissa korostui vanhuskuvien monimerkityksellisyys; ne rakentuvat erilaisten psyykkisten, fyysisten kognitiivisten, persoonallisten ja sosiaalisten tekijöiden yhdistelmästä. Tulosten mukaan suomalaisessa vanhustenhuollossa ei tutkittavana ajanjaksona esiintynyt kertaakaan vain yhtä vanhuskuvaa kerralla, vaan niitä on ilmentynyt samanaikaisesti useampia. Rintala herää tämän tutkimustuloksen varjossa pohtimaan, että voidaanko yhteiskunnassa edes puhua yhdestä ainoasta vallitsevasta vanhuskuvasta vai pitäisikö väärinkäsitysten välttämiseksi puhua mieluummin Rintalan käyttämään lähdemateriaaliin (Rantamaa & Pohjolainen 1997,185; Paasivaara 2002, 157) viitaten esimerkiksi ”vallitsevasta vanhuskuvasta” tai ”korostuneesti esillä olevista” -vanhuskuvista? (5, 204.)

Rintalan (2003) kokoamat tutkimustulokset kertovat, että tutkimuksen kohteena olevana ajanjaksona etenkin piirreteema -alueilla tapahtui paljon muutoksia. Käsi- tys vanhoista ihmisistä muuttui tarkasteluajanjaksona puutteessa elävistä taloudel- lisesti hyvinvoiviksi, työkyvyttömistä ruumiillisesti kyvykkäisiin ja sairaista ihmisistä toimintakykyisiksi ”monisairaitsi”. Psykososiaalisten tekijöiden ulottuvuudelta van- hoihin ihmisiin yhdistettiin jopa ristiriitaisiakin piirteitä. Merkittävää oli myös se, että osa sosiaaliselle ja psyykkiselle ulottuvuudelle kuuluvista piirteistä yhdistettiin vain tiettyyn vanhusväestön osaan ja osa koskemaan kaikkia vanhuksia. Persoonalli- selle ja kognitiiviselle ulottuvuudelle kuuluvat piirteet puolestaan yhdistettiin tarkoit- tamaan koko vanhusväestöä. Tarkasteltavan ajanjakson aikana ikäihmisistä muo- vautui kuva heikon itseluottamuksen omaavista, turvattomista, mielenterveysongelmallisista ja yksinäisistä yksilöistä, jotka kuitenkin nähtiin positii- visesti päätöksenteko-, oppimis- ja arviointikykyisinä sekä aktiivisina henkilöinä. Tutkimuksesta kävi ilmi, että psykososiaalisten tekijöiden määrä vanhuskuvan ra- kentumisessa kasvoi vähitellen 1990-lukua lähestyttäessä ja samalla myönteinen käsitys ikäihmisten persoonallisista, sosiaalisista ja psyykkisistä ominaisuuksista lisääntyi. Rintala kokoaa työssään yhteen useamman eri kirjoittajan (Green 1981; Linville 1982; Braithwaite 1986; Kite & Johnson 1988; Uotinen 1995) teoksesta otteen ja toteaa niihin sekä omiin tutkimustuloksiinsa viitaten, että ihmisten arviot vanhusten sosiaalisesta ja psyykkisestä toimintakyvystä ovat havaittu olevan use- ammin myönteisempiä kuin fyysistä kyvykkyyttä koskevat arviot. Rintalan tutki- muksen tulokset kertovat, että vanhuutta ja vanhenemista käsittelevällä tiedolla on sekä myönteisiä että kielteisiä vaikutuksia ikäihmisiä koskeviin olettamuksiin ja käsityksiin. (199–200.)

Tutkija Rintala (2003) viittaa työssään aikaisempiin ikästereotypioita koskeviin tut- kimuksiin (Green 1981; Kite & Johnson 1988) ja kertoo, että ne tutkimusasetelmat, joissa ikäihmistä arvioidaan yksilönä nostavat esille myönteisempiä arvioita kuin ne tutkimusasetelmat, joissa arvioinnin kohteena on ikäihmisten joukko. On myös havaittu, että mitä iäkkäämpiä arvioitavat henkilöt ovat, sitä negatiivisempia mieli- kuvia heistä nostetaan esille. Tutkimusten mukaan kulttuuriset, yksilön kannalta kielteisiä piirteitä korostavat, ikästereotypiat syrjäyttävät iäkästä ihmistä kosketta- van yksilöllisen tiedon ja täten vanhus tulee yleisten olettamusten pohjalta yksilönä leimatuksi. (200.)

Rintala (2003) havaitsi tutkimuksessaan, että 1980 -luvun lopulta 1990-luvun lopulle vanhustyössä painoarvo alkoi siirtyä yhä enemmän yksilöissä tapahtuneiden ikääntymismuutosten tarkkailemiseen ja ikääntyminen alettiin nähdä vähitellen yhä enemmän positiivisten piirteiden valossa. Vanhuus -termiä alettiin myös pilkkoa pienempiin palasiin ja puheeksi otettiin muun muassa kolmannen ja neljännen iän -käsitteet. Tätä tutkimustulosta tukemaan Rintala nostaa esille kahden muun tutkijan (Green 1981; Hummert 1993) havainnot, joiden mukaan yksilöä arvioitaessa iän merkitys häviää ja yksilöllisen otteen kautta iäkkäänkin henkilön myönteinen arvioiminen kasvaa ihan samalle tasolle, kuin mitä se on nuorempia sukupolvia arvioitaessa. Rintalan mukaan myös tutkijat Kite ja Johnson (1988) ovat havainneet, että yksilöä koskettava lisätieto syrjäyttää ikääntyneisiin kohdistetut negatiiviset stereotyyppit ja nostaa yksilöstä tehdyt arvioinnit ja käsitykset myönteisemmiksi. (201.) Nämä tutkimustulokset tuovat toteen, että yksilöllisyyttä korostamalla on mahdollista lisätä vanhuuden ja vanhojen ihmisten arvostamista.

3.2.2 Mieliäpidetutkimuksia vanhuuden arvostamisesta Suomessa

Sosiaali- ja terveysministeriön kustantamassa ”Vanhusbarometri 1998” - tutkimuksessa (Vaarama, Hakkarainen & Laaksonen 1999) selvitettiin yli 60-vuotiaiden elinolosuhteita ja mielipiteitä sekä niiden muuttumisia ensimmäiseen, vuonna 1994 tehtyyn, vanhusbarometriin nähden. Tutkimusaineisto kasattiin haastatteleamalla yhteensä 1037 yli 60-vuotiasta palvelutaloissa ja kotona asuvaa suomalaista henkilöä. Tulokset paljastivat yhteiskunnassa olleen tuolloin ikään perustuvaa syrjintää, mutta tästä huolimatta ikääntyneiden asema Suomessa vaikutti kokonaisuudessaan olleen melko myönteisellä tasolla. Ikäihmisten huonosta kohtelusta eniten kritiikkiä saivat tiedotusvälineet ja poliitikot, joiden kannanotoissa oli havaittu vanhempia ihmisiin kohdistuvaa vähättelyä. Omakohtaisia ikäsyrjinnän kokemuksia yli 60-vuotiailla ilmeni kuitenkin melko vähäisästi; käsitykset ikäsyrjinnän olemassaolosta perustuivat siis enempi vastaajien omiin mielikuviin. Ikäihmisten aktiivisuus oli lisääntynyt vuodesta 1994 ja he kokivat pääosin tyytyväisyyttä elämäänsä ja elinoloihinsa. Vastaajista kaksi viidesosaa oli sitä mieltä, että vanhuspalveluissa olisi menty huonompaan suuntaan, yksi neljäsosaa näki vanhuspalveluiden kehittyneen paremmiksi ja yksi neljäsosa ei nähnyt niissä tapahtuneen

minkäänlaista muutosta. Yli 75-vuotiaat puolestaan suhtautuivat aavistuksen myönteisemmin vanhuspalveluiden kehittymiseen, mikä on tuloksena merkittävä, sillä tässä ikäryhmässä on jo enemmän todellisia palvelujen käyttäjiä. (i, 65–71.)

Yli 60-vuotiaat eivät vuoden 1998 vanhusbarometrin mukaan pitäneet ikääntymistä minkäänlaisena uhkana omalle terveydelleen ja hyvinvoinnilleen. Vastaajat kuitenkin uskoivat ikäihmisille kasaantuvan merkittävästi erityyppisiä ongelmia. Omakoh- taisten ongelmakokemukset olivat vastaajilla harvinaisia, josta voitiin päätellä ikäihmisillä todellisuudessa olevan vähemmän ongelmia kuin niitä uskottiin olevan. Toimintakyvyn vajauksien, sairauksien, taloudellisten ongelmien ja liiallisen nuoruuden ihannoimisen kulttuurin havaittiin olevan ikäihmisten suurimpia ongelmia. Tutkimuksesta selvisi, että moni yli 60-vuotias toimii läheisilleen apuna monella eri tavalla. Tutkijat korostavatkin, että ikääntyneet eivät suinkaan ole vain passiivisia avuntarvitsijoita, vaan he ovat myös merkittäviä auttajia ja avunantajia, joka täytyisi tulevaisuudessa huomioida myös taloudellisia arviointeja laadittaessa. (65.)

Eläkeläisliittojen etujärjestön EETU ry:n ”Suhtautuminen ikääntymiseen 2013” - tutkimus (22.10.2013) toteutettiin haastattelemalla Gallup Kanavan kautta yhteensä 912 18–74-vuotiasta Suomessa asuvaa henkilöä. Saatuja tuloksia verrattiin tutkimuksessa 55–79-vuotiaille aikaisemmin vuonna 2013 tehtyyn kirjekysely - tutkimuksen tuloksiin. Tutkimuksen perusteella suomalaisessa yhteiskunnassa on huomattavan paljon ikäsyryntää, sillä jopa 75% vastaajista oli tätä mieltä. Vastaajien mielestä ikäsyrynnällä tarkoitetaan lähinnä ikäihmisiin kohdistuvaa syrjintää. Vastaajista 59% kertoi ikäihmisiä kohdeltavan niin sanotusti toisen luokan kansalaisina ja 67% oli sitä mieltä, että yhteiskunnassamme nuoruuden ihannointi on jo liiallisella tasolla. Tutkimukseen osallistuneista 74% koki, ettei eläkeiässä olevien ihmisten etuja oteta ollenkaan liian paljoa huomioon erilaisissa päätöstenteeissa. Tutkimuksen mukaan 15–30 -vuotiaat omaavat taipumuksen ajatella, että ikäihmi- set olisivat tekemisissä mieluiten vain omanikäistensä kanssa. (1–2.)

3.2.3 Vanhus -käsitteen pilkkoutuminen

Nykyaikaiselle jälkiteolliselle yhteiskunnalle tyypillistä on korostaa ihmisten elämäntilanteiden moninaisuutta ja vaihtelevuutta. Tämän myötä myös vanhuuden ja vanhenemisen diversiteetti eli heterogeenisyys, monikasvoisuus ja erilaisuus on nostettu tärkeäksi uudenlaiseksi ajattelutavaksi. Ikäkäsitykset muuttuvat jatkuvasti. Vuosissa mitattavan eli kronologisen iän merkitys on vähitellen vähentynyt ikään-tymistä tarkasteltaessa ja vanhuuden oletettu alkamisraja on siirtynyt yhä myöhäisempään ikään. Nykykäsityksen mukaan vanhuudesta voidaan alkaa puhua vasta ihmisen täytettyä 75 vuotta, koska tuolloin vanhenemiseen kuuluvat muutokset alkavat lisääntyä. Vanhuuden alkamisen ikärajana monet pitävät myös 85. ikävuo-den tuntumaa, koska sen jälkeen on tavanomaista, että toimintakyvyn aleneminen ja sairaudet aiheuttavat ihmiselle lisääntyvää avuntarvetta ja muista riippuvaisuutta. (Koskinen ym. 1998, 14–16.)

Ikäihmisiä on luokiteltu kronologisen iän perusteella erilaisiin ryhmiin ja on puhuttu muun muassa ”nuorista vanhoista” eli 55–69-vuotiaista, ”keskimmäisistä vanhoista” eli 70–79-vuotiaista, ”vanhoista vanhoista” eli 80–89-vuotiaista ja ”hyvin vanhoista” eli yli 90-vuotiaista. Kronologisen iän määrittelemisen tilalle on kuitenkin jo kehitelty uusia ilmaisuja ja nykyään yleisesti puhutaan ”kolmannesta” ja ”neljännestä” iästä. Kolmas ikä tarkoittaa aktiivisuuden, vapauden ja harrastamisen aikakautta, joka alkaa niin sanotulle vanhuuseläkkeelle jäämisestä ja jatkuu ihmisestä riippuen 20 tai jopa 30 vuotta. Neljännellä iällä tarkoitetaan aikaa, jolloin ihmisen hoidon tarve ja muista riippuvaisuus lisääntyvät korkean iän mahdollisesti mukanaan tuomien kykenemättömyyksien sekä sairauksien vuoksi. Kolmas ja neljäs ikä pitävät sisällään omat erityispiirteensä, jotka lisäävät myös vanhuspalvelujen järjestämiselle ja kohdentamiselle haasteita. (Koskinen ym. 1998, 16.)

3.2.4 Ongelmajätettä vai hyötykäyttöön - vallitsevan vanhuskuvan spekulointia

”Kaikki haluavat elää kauan, mutta kukaan ei halua tulla vanhaksi.” - Jonathan Swift (Levonen 2001, 64).

Tutkittua tietoa arvioidessa herää tuntuma siitä, että suomalainen vanhuskuva ja sitä kautta vanhustenhoito olisi vuosikymmenien saatossa kehittynyt positiivisempaan suuntaan; vanhuuden erityisyyttä ja vanhusväestön heterogeenisyyttä on alettu ymmärtämään aikaisempaa paremmin. Vanhuspalvelulaki sekä iäkkäiden hyvinvointiin tähtäävä Sosiaali- ja terveysministeriön laatusuositus antavat myös selkeitä viitteitä siitä, että vanhuutta ajatellaan nyt uudenlaisesta, kehittyneemmästä, perspektiivistä ja ikäihmisten elämä tulisi hetki hetkeltä olemaan ihmisarvoisempaa ja miellyttävämpää. Kuitenkin kirjallisuudessa ja sosiaalisessa mediassa kritisoidaan paljon nykyistä vanhuspalveluiden tilannetta ja ikäihmisten arvostamisen väitetään olevan liian alhaisella tasolla. Lukuiset kannanotot viestivät sitä, että vanhuksia pidetään yhteiskunnassamme ongelmajätteenä; käyttökelvottomina ja hyödyttöminä henkilöinä, joiden vuoksi valtion talous voi huonosti.

Purosen (2005, 13) mukaan kiireen kerrotaan olevan olennainen osa koko länsimaista kulttuuria. Universaaliksi tavoitteeksi on nostettu taloudellinen hyvinvointi ja tehokkuutta on jatkuvasti pyritty lisäämään usein niin sanotun hyvinvoinnin kasvamisen vuoksi. Maassamme on yritetty levittää mielikuvaa siitä, että työn tekeminen olisi tärkein ja tavoiteltavin asia elämämme aikana. Yhteiskunnassa ja kansalaisissa elää suuri arvostus työntekoa kohtaan. Purosen pohtii, että aika- ja kiireongelmat tuskin johtuvat kuitenkaan pelkästään työelämän tuomasta paineesta vaan kysymys onkin koko elämää hallitsevasta suorituskeskeisyydestä. Suorittaminen on kehkeytynyt luonteenomaiseksi piirteeksi, jonka taustalla piilee ihmisen tarve tulla muiden hyväksymäksi. Kaikki tekemämme asiat ohjautuvat lopulta saman kaavan kautta eikä suorittaminen rajoitu pelkästään työelämään, vaan suorittamisen arvostaminen on alkanut koskea myös esimerkiksi vapaa-ajan harrastamista ja kouluttautumista. (39–40, 51–52.)

Purosen (2005) käsityksen mukaan syvimmat yksilötason syyt kiireelle juontuvat ihmiskäsityksistämme, jotka nojaavat olennaisesti omaksumiemme asenteiden ja arvojen varaan. Ihmiskäsitykseen vaikuttaa myös muun muassa kulttuuriset taustat sekä eettiset näkemykset muita ihmisiä kohtaan. (107–108.)

Marja Saarenheimo nostaa tekstissään ”Mitä vanhuudelle on tapahtunut?” (2014) esille, että nykypäivän Suomessa kaksi toisilleen vastakkaista vanhuskuvaa tuntuu taistelevan hallitsevan vanhuskuvan asemasta. Toinen puoltaa henkeen ja vereen

raihnausdiskurssia ja toinen taas pyrkii parhaansa mukaan piilottamaan ikääntymisen kaikki epämurkavat ulottuvuudet. Vanhuksia nostetaan edustamaan asiayhteydestä riippuen joko laitoshoidossa sinnittelevät ja yksinäisyyttä kokevat vanhukset tai vastavuoroisesti aktiiviset, eläväiset ja itsenäisesti pärjäävät seniorit. Saarenheimon mielestä aktiivisen ikääntymisen käsitettä leimaa suorituskeskeisyys, varsinkin, jos käsitteellä tarkoitetaan mitattavaa puuhakkuutta. Aktiivisuuden korostaminen voi joillekin tarkoittaa mahdollisuuksia ja toisille taas suoranaista normia, joka pyrkii säätelemään ihmisten tekemiä valintoja erityisesti eläkeiässä sekä työelämän viimeisinä vuosina. Aktiiviseen ikääntymiseen tähtääminen on avannut ikääntymisen tarkasteluun uutta ja valoisampaa ulottuvuutta, mutta vanhuuteen liittyviä negatiivisia stereotyyppioita se ei ole missään tapauksessa kokonaan poistanut. Aktiivisen ikääntymiskäsitteen myötä stereotyyppiat ovat siirtyneet koskettamaan enemmän niin sanottuja neljännen iän kansalaisia, jotka ajatellaan kuuluvan elämäntyyllillisesti ja kulttuurisesti kiinnostavan elämänvaiheen sijasta aktiivisen ikääntymisprojektin päättymisvaiheeseen. (3, 6.)

Kuva rauhallisista eläkepäivistä keinutuolissa köllötellen on vaipumassa historiaan ja tilalle on jopa salakavalasti noussut kiireellisyyden ja puuhakkuuden täyttämät eläkevuodet. Keinutuolissa kiikuttelu nähdään yhä enemmän hyveenä vain, jos sillä lailla pystytään samalla treenaamaan vatsa- tai reisilihaksistoa. Joutilaan ja leppoisen eläkkeellä olemisen nautintoja tulee nyt yhä enenevässä määrin hallitsemaan suorituskeskeisyys; mahdollinen vapaa-aika eläkkeellä täytyy ansaita kiirehtimällä ja touhuamalla, jottei se koituisi uhkaamaan yhteiskunnan tasapainoa. (Saarenheimo 2014, 6–7.) Aktiivinen ikääntyminen ja kolmas ikä liittyvät yhteiskunnallisessa mielessä erottamattomasti toisiinsa muodostaen eräänlaisen parivaljakon, jonka odotetaan vaikuttavan positiivisesti myös maan talouteen (Saarenheimo 2014, 8–9, Rehnin 22.10.2013 mukaan). Kolmannen iän voidaan ajatella olevan vastarinta vanhaa ja perinteistä vanhuutta kohtaan. Nykyajan eläkeläiset hakevat samaistumisen kohteita vain itseään nuoremmilta sukupolvilta, sillä vanhemmat ikäpolvet eivät välttämättä edusta heille niin mielekkäitä ikääntymisen malleja; nykyeläkeläiset kun kuuluvat edeltäjiään hyväkuntoisempaan ja terveempään sukupolveen, joka on tottunut priorisoimaan ja ilmaisemaan omia henkilökohtaisia tavoitteitaan ja tarpeitaan. (Saarenheimo 2014, 9.)

Kolmannesta iästä siirtyminen neljanteen ikään näyttäisi tarkoittavan siirtymistä autonomiasta riippuvuuteen, terveydestä raihnaisuuteen sekä toimijuudesta toiminnan kohteena olemiseen. Neljännen iän edustajat nähdään enemmän puheenaiheina kuin puhekumppaneina. (Saarenheimo 2014, 13.)

Saarenheimon (2014) mukaan useat empiiriset tutkimukset osoittavat aktiivisuudella ja hyvinvoinnilla olevan myönteiset vaikutukset toisiinsa myös myöhemmällä iällä, mutta aktiivisen vanhenemisen ihannointi tuottaa myös vaikeuksia ja hankalia sivuvaikutuksia; yksi sellainen on ageismin kohdistuminen neljännen iän ihmisiin. Aktiivisuuden kytkeminen hyvään ja onnistuneeseen vanhenemiseen hohkaa myös läntisen maailman uusliberalistisia arvoja ja lykkää vastuun vanhuuden ajan kokonaisvaltaisesta hyvinvoinnista suurelta osin yksittäisten kansalaisten niskoille. (14.)

Suurin osa ihmisistä hyväksyy ihmisen arvon kuuluvan osaksi länsimaisen kulttuurin perusarvoja. Ihmisen arvo ymmärretään kuitenkin karkeasti ajateltuna kahdella eri tavalla; arvo joko määritellään ihmisen tehokkuuden, hyödyllisyyden ja osaamisen perusteella tai sitten jokainen ihminen nähdään tasavertaisesti arvokkaana tehokkuudesta tai hyödyllisyydestä riippumatta. Osa länsimaisen sivistyksen perusarvoista on joutunut tiukkaan puristukseen, kun yksilön arvoa on alettu mittaamaan hänen suoritustensa ja osaamisensa perusteella. (Paarma 2004, 7.)

Tekniikan kehittyminen on laskenut vanhemmilta ihmisiltä saatavan perinnetiedon ja osaamisen arvoa. Vielä viime vuosisadalla elettiin aikaa, jolloin kokemustiedolla oli merkittävä rooli koko yhteisön hyvinvoinnin turvaamisessa; esimerkiksi käden-taitoihin liittyvä osaaminen siirtyi oppimisen ja mallintamisen kautta vanhoilta osajilta nuoremmille sukupolville. Vanhaa ihmistä kunnioitettiin hänen omien ominaisuuksiensa ja osaamisensa tähden. Nyky-yhteiskunnassa traditioiden säilyttäminen on vaikeaa nopeasti kehittyvän tekniikan vuoksi. Ikäihmiset joutuvat asemaan, jossa he joutuvat opettelemaan uutta tietoa ja uudelleen oppimista. (Jääskeläinen 2004, 83.)

Ylikarjulan (2011) mukaan negatiivinen suhtautuminen vanhuksiin on pinttynyt vahvasti suomalaiseen kulttuuriin kuluneiden vuosikymmenien saatossa. Ikäihmiset ajatellaan ”ei enää” -sukupolvena, jonka mielekäs elämä on taaksejäänyttä

historiaa. (10–14.) Hakosen (2008) mukaan suomalaisten vanhuskäsitelmä on stereotypisoitunut kielteiseksi. Vanhuuden ajatellaan tarkoittavan sairautta, raihnaisuutta ja kuolemaa eikä elämäkokemus tunnu saavan minkäänlaista painoarvoa. (153.)

Levonen (2001) kirjoittaa, että sorrumme usein käyttäytymään niin kuin vanhuus koskisi vain muita ihmisiä emmekä huomaa, että ikäännyimme myös itse koko ajan. Kypsäänkin ikään ehtineet päättäjät saattavat vaieta visusti ikäsyrynnän olemassaolosta. (32–34.) Emeritaprofessori Sirkka-Liisa Kivelän mukaan (Ahvenniemi 8.5.2013) suurin syy vanhusten huonolle kohtelulle on työikäisten pelko omasta vanhenemisestaan. Kivelän mielestä raihnaisen tai sairaan vanhuksen kohtaaminen saa ihmisen pelkäämään omaa kohtaloaan; kuolemanpelko kasvaa niin suureksi, että se yritetään unohtaa kieltämällä koko vanhuuden olemassaolo. Käsitelmäme vanhoista ihmisistä sekoittuvat alituisesti käsityksiimme siitä, millaisia haluamme tai pelkäämme heidän olevan. Perimmiltään peloissamme ja toiveissamme on kysymys siitä, mitä me itse haluamme tai pelkäämme olevamme omassa vanhuudessamme. (Mazzarella 2000, 28.)

4 IKÄSYRJINTÄ

4.1 Ikäsyryjintä koskettaa kaikkia

Sirkka-Liisa Kivelän (2012) mukaan ikäsyryjintä tarkoittaa nimensä mukaisesti ikään perustuvaa syryjintää, joka voi kohdistua kaikenikäisiin ihmisiin; sitä esiintyy ikäihmisten lisäksi nuorempienkin sukupolvien riesana. Kivelä keskittyy kirjassaan ”Hyviä vuosia: arvokas ja turvallinen ikääntyminen” (2012) tarkastelemaan ikäsyryjintää ainoastaan vanhuksia koskettavasta näkökulmasta. Kivelän mukaan tutkijat ovat jakaneet ikäsyryjinnän kolmeen eri osa-alueeseen; kognitiiviseen, tunnepitoiseen ja käyttäytymisenä ilmenevään syryjintään. Kognitiivisella syryjinnällä tarkoitetaan niitä yleistyksiä ja uskomuksia, joita vanhuuteen ja vanhuksiin liitetään. Tunnepitoinen ikäsyryjintä tarkoittaa niitä tunteita, joita nuoremmat sukupolvet kokevat ikääntyneitä ihmisiä kohtaan. Käyttäytymisenä ilmenevä ikäsyryjintä näkyy puolestaan vanhusten kohtelussa. (137.)

Ikäsyryjintää ylläpitää negatiivinen oravanpyörä; perusteettomat yleistyksiset aiheuttavat ikäsyryjintää, jotka voimistavat ihmisten kielteisiä asenteita, jotka taas lisäävät väriien yleistysten syntyä. Negatiivinen asenne ikääntymistä kohtaan vaikuttaa ikäihmisille tarjottavien palveluiden toimintaan sekä kokonaisvaltaiseen kehittämiseen. Kielteiset asenteet saattavat pahimmillaan johtaa syryjinnän kohteiksi joutuneiden toimintakyvyn totaaliseen romahtamiseen ja ihmisarvon menettämiseen. Ikäsyryjintä on yleensä negatiivissävytteistä, mutta se voi olla myös myönteistä. Myönteinen ikäsyryjintä tarkoittaa liian suojelevaa suhtautumista ikäihmisiin. Esimerkiksi eläkeikäisille myönnetyt alennukset liikkua julkisella liikenteellä lasketaan myönteiseksi ikäsyryjinnäksi. (Kivelä 2012, 136–138.)

Yhteiskunnan kielteinen suhtautuminen ikäihmisiin synnyttää ikäsortoaa, jonka mukaan ihmisen arvo mitataan ainakin osittain iän perusteella. Ikäsorto on synonyymi sanoille ikärasismi ja ikäsyryjintä. Vanhuuden arvostaminen kuuluu yhteiskuntamme hyviin tapoihin, joten ikäsortoaa pyritään kaikin tavoin peittelemään. Ikärasismin piilottelemineen on kuitenkin haitallisempaa kuin vanhusten tiedostettu syryjimineen. Kielteinen suhtautuminen vanhuksiin ruokkii näiden ennusteiden ja uskomusten

toteutumista ikäihmisessä: ikäihminen lopulta uskoo häntä kohtaan osoitetut väitteet ja alkaa käyttäytyä uskomusten mukaisesti. (Vallejo Medina ym. 2007, 42)

Jyrkämän ja Nikanderin (2007) mielestä kysymykseen: ”onko Suomessa ikäsyryjintää?” voidaan vastata myöntävästi. Vaikeampaa on heidän mielestään löytää vastauksia sille, missä ja miten ikäsyryjintää tulee esille, millaisena ja keihin se kohdentuu tai minkälaisena ikäsyryjintä koetaan. Jyrkämän ja Nikanderin mukaan jokaiseen ikävaiheeseen liitetään käsityksiä ja odotuksia, joiden perusteella niihin kuuluvat ihmiset tulkitaan ja nähdään eri yhteyksissä ja tilanteissa. Jokapäiväinen ageismi eli ikäsyryjintä ei rakennu yksittäisistä ja tunnistettavista tapahtumista vaan kasautuvista ja monimutkaisista käytännöistä. Ikäsyryjinnän kulttuuri muodostuu asenteista ja mielikuvista, rakenteellisista, käytännöllis-materiaalisista ja sosiaalisista palikoista. Syryivät käytännöt, teot ja käsitteet sekoittuvat vaivihkaa osaksi jokapäiväistä arkea, jolloin ikäsyryjintä on olemukseltaan moninaista ja hienojakoista. (182–185, 191.)

4.2 Stereotypiat

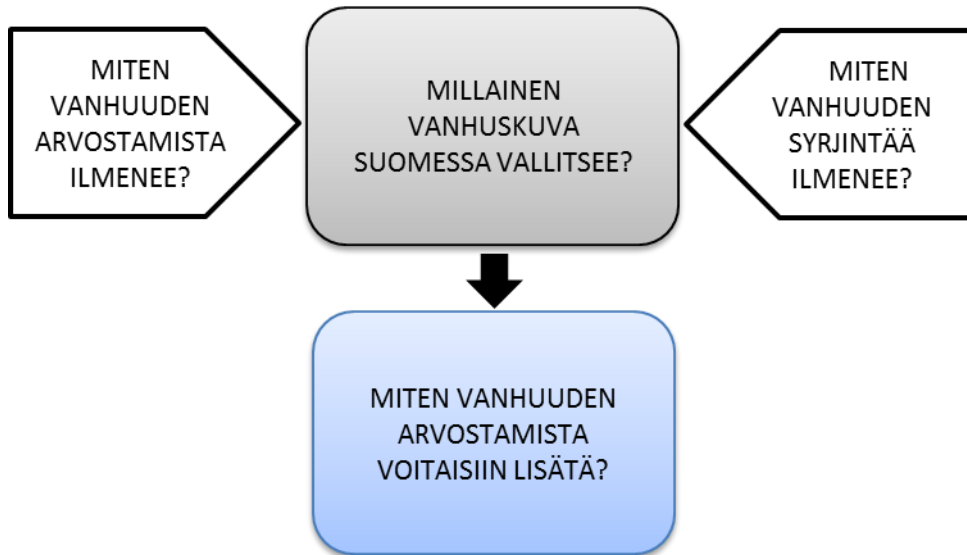
Sosiaalipsykologiassa stereotypioilla tarkoitetaan tiettyyn ryhmään kohdistuvia uskomuksia, tietoja ja odotuksia. Stereotypiat ovat aina yleistyksiä ja vaikuttavat ihmisten tekemiin tulkintoihin ryhmien ja ihmisten toiminnoista. Tutkittaessa ennakkoluuloisia asenteita ja ryhmien välisiä stereotypioita on toisistaan pyritty erottamaan eksplisiittiset ja implisiittiset asenteet. Eksplisiittisillä asenteilla tarkoitetaan julkilausuttuja asenteita ja implisiittisillä osin tiedostamattomia ja automaattisesti aktivoituvia asenteita. Implisiittisten asenteiden kontrolloiminen on vaikeaa spontaanisen aktivoitumisen tähden ja ne eivät usein edes sovi yksilön tiedostamaan arvo- ja asennemaailmaan. (Pirttilä-Backman 2010, 233, 245–246.)

Kielteiset asenteet ja ennakkoluulot ovat saaneet hienovaraisempia muotoja, koska yhteiskunnassa ennakkoluulojen suora ilmaiseminen on yhä voimakkaammin kiellettyä. Tällainen moderni rasismi ilmenee esimerkiksi syrjinnän kiistämisellä ja syrjinnän kohteeksi joutuneiden ihmisten syyllistämisellä. Ihmisten asenteet alkavat tiedostetusti sekä tiedostamattomasti muokkautua erilaisten ärsykkeiden vuoksi jo lapsuudessa. Ärsykkeiden nimeäminen ja luokittaminen eli kategorisointi opi-

taan vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa. Kategorioita mallinnetaan toisilta, mutta niitä myös jatkuvasti luodaan uusia. Aina ei huomata sitä, kuinka mittavasti valtaa on niillä ryhmillä tai henkilöillä käsissään, jotka pystyvät vaikuttamaan vallitsevien luokitusten ja käsityksien määräytymiseen. (Pirttilä-Backman 2010, 233, 244.)

5 TUTKIMUKSEN TAVOITTEET JA TOTEUTTAMINEN

Tavoitteeni oli tämän tutkimuksen avulla hahmottaa kuvaa tällä hetkellä Suomessa hallitsevassa asemassa olevista vanhuskuvista. Halusin työni avulla tuoda esille myös ikäihmisten arvokkuutta; sitä, miten myös ikääntyneenä ihmiselämä on tärkeää ja kallisarvoista. Päätin siis rajata tutkimukseni siten, että tarkastelen vanhuskuvia 75 vuotta täyttäneiden näkökulmasta. Tutkimukseni tutkimuskysymykset rakensin arvostamiskäsitteen kautta; arvostetaanko suomalaisessa yhteiskunnassa vanhuutta ja vanhuksia, millaisissa tilanteissa mahdollista arvostamista ja aliarvostamista ilmenee ja millä keinoilla arvostamista voitaisiin lisätä (kuvio 1).

Kuvio 1. Tutkimuskysymykset.

5.1 Aineiston kerääminen

Kokosin tutkimusaineistoni kyselylomakkeiden (liite 1) avulla, joihin keräsin vastaajia Kuntayhtymä Kaksineuvoisen ja Seinäjoen kaupungin asiakkailta, Seinäjoen seurakunnan Hopeatiistaihin osallistuneista sekä tuntemieni henkilöiden kautta. Kuntayhtymä Kaksineuvoisen alueella lähetin kyselylomakkeita sisäisen postin kautta muun muassa useammalle kotihoidon konttorille sekä muutamiin asumispalveluyksiköihin. Kyselyni toteuttamiseen sain runsaasti apua hoitotyöntekijöiltä, jotka veivät kyselylomakkeita asiakkailleen ja auttoivat vastaajia tarvittaessa lomakkeen täyttämässä. Kyselyyni vastaaminen oli kaikille täysin vapaaehtoista.

Seinäjoen kaupungin alueella vein lomakkeita erityisesti aikuisneuvolan vastaanotolle ja olin itse yhden päivän terveyskeskuksen aulassa pitämässä niin sanottua kyselypistettä. Seinäjoen seurakunnan järjestämän Hopeatiistai -tapahtuman jälkeen keräsin vastaajia tapahtumapaikan aulassa niin ikään kyselypiste -menetelmällä.

Kyselylomake sisälsi yhteensä 26 kysymystä: neljä esitieto -kysymystä ja 22 varsinaiseen aiheeseen liittyvää kysymystä. Kysymyksistä suurin osa, 16 kappaletta, oli strukturoituja monivalintakysymyksiä, kuusi kysymystä oli avointa ja neljä kysymystä oli avoimen ja strukturoidun kysymyksen välimuotoja. Monivalintakysymykset sisältävät tutkijan laatimat valmiit vastausvaihtoehdot, joista vastaaja valitsee oman vastauksensa ympäröimällä tai rastittamalla sopivammiksi katsomansa vaihtoehdot. Avoimella kysymyksellä tarkoitetaan kysymystä, jonka jälkeen vastaajalle jätetään tyhjää tilaa vastauksensa kirjoittamiselle. Strukturoidun ja avoimen kysymyksen välimuoto puolestaan tarkoittaa sitä, että monivalintakysymyksessä annettujen vastausvaihtoehtojen jälkeen esitetään vielä avoin kysymys. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 193–194.)

Kyselytutkimus tunnetaan tehokkaana tutkimusaineiston keräämismuotona, koska sen avulla on mahdollista tavoittaa suuretkin joukot vastaajia sekä kysymyksiä voidaan esittää monipuolisesti ja kattavasti. Huolellisesti suunnitellun lomakkeen antamat aineistot on mahdollista käsitellä ja analysoida nopeasti tietokoneen avulla ja kyselytutkimuksen tulosten työstämisen helpottamiseksi ovat olemassa tilastolliset analyysitavat ja raportointimuodot. Kyselytutkimuksen heikoiksi puolia tavallisesti mainitaan tutkimuksen teoreettinen vaatimattomuus sekä saadun aineiston pinnallisuus. (Hirsjärvi ym. 2007, 190.)

Tutkimuksessani yhdistyvät laadullisen ja määrällisen tutkimuksen piirteet. Kvalitatiivista eli laadullista ja kvantitatiivista eli määrällistä tutkimusta on hankala selkeästi erottaa toisistaan ja ne nähdäänkin kilpailevien suuntausten sijaan toisiaan täydentävinä lähestymistapoina. Kvalitatiivisen tutkimuksen kerrotaan käsittelevän enemmän merkityksiä ja kvantitatiivisen numeroita; vastakkainasettelun sijaan merkitykset ja numerot luovat keskenään vastavuoroisen riippuvuussuhteen. (Hirsjärvi ym. 2007, 132–133.) Kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen tutkimustyylin käyttämis-

tä samassa tutkimuksessa on kutsuttu monistrategiseksi tutkimukseksi (Hirsjärvi & Hurme 2008, 28).

Tutkimukseen osallistuneet henkilöt vastailivat kysymyksiin periaatteessa kahdella eri tavalla; osa itsenäisesti lomaketta täyttäen ja osa toisen ihmisen suorittaman strukturoidun haastattelun avulla. Strukturoitu haastattelu eli lomakehaastattelu tapahtuu valmiiksi laaditun lomakkeen pohjalta ja haastattelijä kirjaa jo haastattelu-tilanteessa vastaukset ylös valmiiksi laadittuja vastausvaihtoehtoja noudattaen. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 44–43). Muutamille vastaajille toimin itse haastattelijana ja osalle lomakehaastattelun suoritti joku hoitohenkilökunnasta tai vastaajan omainen tai tuttava.

Jokainen kyselyyn vastannut henkilö sai osallistua arvontaan, johon arvontapalkinnot lahjoitti Jalkahoitola Kulkuri Seinäjoelta. Arvonnin tarkoitus oli herättää ihmisten mielenkiinto ja houkuttaa 75 vuotta täyttäneitä vastaamaan kyselyyni. Arvonta suoritettiin Jalkahoitola Kulkurin tiloissa lokakuun puolen välin tienoilla.

5.2 Kohderyhmä

Tutkimukseni kohderyhmäksi valitsin 75 vuotta täyttäneet henkilöt. Tavoitteeni oli kerätä vastaajia monipuolisesti erilaisista asumismuodoista. Oletin kunkin vastaajan asumismuodon antavan hieman osviittaa vastaajan sen hetkisestä kunnosta ja avuntarpeen määrästä. Kyselyyni osallistui kotona itsenäisesti asuvia, kotona kotihoidon tuella asuvia sekä erimuotoisissa palveluasumisyksiköissä asuvia ihmisiä. Kartoitin myös sen, onko vastaaja omaishoitaja, omaishoidettava vai ei kumpakaan näistä. Viemällä kyselyä eri asumismuodoissa eläville ihmisille varmistin samalla, että tutkimusotokseni tuli olemaan mahdollisimman heterogeeninen ja 75 vuotta täyttäneiden joukko tuli kuntosaa ja kyvykkyytensä puolesta mahdollisimman laajasti otettua mukaan tutkimukseen.

Asetin kohderyhmäni minimi-ikäsi 75 vuotta, koska halusin perehtyä tutkimuksesani nimenomaan neljättä ikää lähestyvien tai siinä iässä jo olevien ikäihmisten mielipiteisiin. Neljänteen ikään luokiteltavilla ihmisillä usein ilmenee ikääntymisen myötä tulleita sairauksia, jotka voivat rajoittaa heidän elämäänsä ja siten he saat-

tavat tarvita keskimäärin enemmän apua lähipiiriltään ja yhteiskunnalta. Marja Saarenheimo arvelee tekstissään (2014, 6) aktiivista ikääntymistä korostavan ilmapiirin aiheuttavan sen, että yhteiskunnassamme vallitsevat ikääntymiseen liittyvät stereotypiat kohdistuvat yhä enemmän nimenomaan neljännen iän kansalaisiin. Päätelin, että neljännessä iässä olevien ihmisten mielipide vanhuuden arvostamisesta on siksi tärkeä, mikäli nimenomaan heihin vanhuutta syrjivät puheet ja käytännöt kohdistuvat kaikista eniten. Vanhuuden alkamisajankohdan siirtyminen yhä vanhemmalle iälle oli myös yksi peruste sille, miksi halusin tutkimukseeni osallistuneiden täyttäneen jo 75 vuotta.

Puntaroin kohderyhmää miettiessäni, että 75 vuoden rajapyykki voi olla myös liian alhainen, koska moni hiljattain 75 vuotta täyttänyt voi olemukseltaan kuulua täysin vielä kolmannen iän aktiivisiin ikäihmisiin. Ikärajan siirtäminen 80 vuotta täyttäneisiin olisi ollut siis aivan perusteltua, mutta se olisi myös hivenen hankaloittanut vastaajien hankkimista.

5.3 Aineiston analysoiminen

Tutkimustulosten analysoimiseen käytin sekä määrällisen että laadullisen tutkimuksen analysoimisen keinoja. Kyselylomakkeiden monivalintakysymysten vastaukset syötettiin tietokoneelle Microsoft Excel 2010 -ohjelmaan, jonka avulla vastausten kokonaisvaltainen ja monipuolinen kokoaminen sujui kätevästi. Excel -taulukon laatimiseen ja vastausten syöttämiseen sain apua läheiseltäni tekniikkataiturilta.

Avoimien kohtien vastausten kokoaminen tapahtui siten, että kirjoitin ylös kaikki saamani vastaukset, joita sitten aloin yhdistellä ja kategorisoida eri osa-alueiksi. Näiden osa-alueiden pohjalta pystyin kokoamaan esiin yhteneviä tuloksia. Käyttämäni menetelmä oli siis sisällönanalyysi.

Laadullisen tutkimuksen perusanalyysimenetelmänä pidetään sisällönanalyysia, jonka avulla on mahdollista tehdä monenlaisia tutkimuksia. Sisällönanalyysi voi taipua myös muiden kuin laadullisten tutkimusten analyysitavaksi. Sisällönanalyysia tehdessä tutkijan tulee rajata tarkkaan ja kapeasti tutkittava ilmiö ja täten jättää

kaikki aiheesta poikkeava huomioimatta. Rajaamisen jälkeen tutkija koodaa aineiston eli muun muassa jäsentää sen, mitä saadussa aineistossa oikein käsitellään. Koodaamisen jälkeen seuraa luokittelu -vaihe, jolloin tutkija järjestele aineiston niin sanotusti eri luokkiin. Luokittelu -vaihetta seuraa teemoittelu, joka eroaa luokittelusta siten, että siinä vaiheessa tutkija erottelee aineiston tarkemmin erilaisiin aihepiireihin. Seuraavassa vaiheessa tutkija tyypittelee aineiston eli esimerkiksi etsii tiettyjen teema-alueiden sisältä näkemyksille yhteneviä ominaisuuksia ja muodostaa poimituista näkemyksistä tietynlaisia yleistyksiä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91–93.) Esimerkiksi tutkimustuloksissa, kohdassa 6.7, käytin apunani sisällyönanalyysiä. Aluksi kokosin kyselylomakkeiden avoimesta kysymyksestä ”miten vanhuuden arvostamista voitaisiin mielestäsi lisätä Suomessa?” kaikki vastaukset yhteen, jonka jälkeen kategorisoitin ne eri aihepiireihin ja teemoihin. Luokittelun yhteydessä sellaiset vastaukset karsiutuivat pois, jotka eivät varsinaisesti vastanneet tutkimuskysymykseeni. Teema-alueiden kokoamisen jälkeen tein yhteenvedon kunkin teema-alueen vastauksista, joiden perusteella pystyin muodostamaan varsinaiset tutkimustulokset.

5.4 Tutkimuksen eettisyys

Tutkimus tulee suorittaa noudattaen hyvää tieteellistä käytäntöä, jotta sitä voidaan pitää kokonaisvaltaisesti luotettavana ja eettisesti hyväksyttävänä työnä. Hyvän tieteellisen käytännön tärkeimpiä pääperiaatteita ovat muun muassa rehellisyyden, huolellisuuden ja tarkkuuden noudattaminen koko prosessin ajan, eettisesti kestävien tutkimus-, tiedonhankinta- ja arviointimenetelmien käyttäminen, muiden tutkijoiden saavutusten asianmukainen huomioiminen sekä tarvittavien tutkimuslupien hankkiminen. (Hyvä tieteellinen käytäntö, [viitattu 11.10.2014].)

Kyselytutkimuksen toteuttamiseen liittyy monenlaisia eettisiä riskejä, jotka voivat horjuttaa tutkimuksen luotettavuutta. Laadukkaan kyselylomakkeen laatiminen ei tapahdu yhdessä illassa, vaan siihen täytyy varata aikaa sekä paneutua syvästi (Hirsjärvi ym. 2007, 190). Kysymykset eivät saa olla johdattelevia eikä yksi kysymys saa pitää sisällään montaa eri asiaa (Mäkinen 2006, 93). Kyselylomakkeen on oltava selkeä ja sopivan pituinen kokonaisuus; hyvät kysymykset ovat

lyhyitä, kaksoismerkityksiä vältteleviä ja niihin tulee koota laadukkaat ja kaikenkattavat vastausvaihtoehdot -mahdollisuudet. Vastaajille tulee tehdä selväksi kyselyn tarkoitus ja tärkeys sekä ilmoittaa viimeinen mahdollinen palautuspäivämäärä. (Hirsjärvi ym. 2007, 197 – 199.)

Tutkimukseni kyselylomakkeen laatiminen oli pitkäkö prosessi, jonka aikana lomake muokkautui huomattavan paljon. Kohderyhmän tunteminen on todella tärkeää ja kysymykset tulee muotoilla aina vastaajille tutulla tavalla (Vilka 2005, 87). Tähtäsin siihen, että kyselylomake olisi kohderyhmälleen mahdollisimman ystävällinen ja sellainen, johon vastaaminen osoittautuisi mielekkääksi. Pyrin tekemään kysymyksistä ja tehtävänannoista selkeitä ja helposti ymmärrettäviä; vältin käyttämästä vaikeita ilmaisuja ja termejä. Kyselylomakkeen fonttikoon muokkasin myös normaalia suuremmaksi, koska arvelin, että monella 75 vuotta täyttäneellä saattaisi olla vaikeuksia lukea kovin pientä tekstiä. Koska kyselyn tarkoituksena oli ennen kaikkea kartoittaa vastaajien mielipiteitä, niin kiinnitin erityistä huomiota kysymysten asetteluun; siihen, etteivät kysymysmuodot tulisi vaikuttamaan millään tavalla vastaajien kannanottoihin.

Kyselyyn tulleita vastauksia kootessa ei voida nähdä sitä, miten suurella antaumuksella vastaajat ovat osallistuneet tutkimukseen; onko heidän vastaamisensa ollut rehellisestä ja huolellista. Mahdollisia kysymyksistä tai niiden vastausvaihtoehdoista vastaajille nousseita väärinymmärryksiä ei voida myöskään oikein kontrolloida, emmekä voi ennalta kunnolla tietää, kuinka hyvin vastaajat ovat tietoisia niistä asioista, joita kyselylomakkeessa käydään läpi. (Hirsjärvi ym. 2007, 190.)

Tutkimukseni teeman vuoksi kyselyyn vastaaminen saattoi osoittautua useammalle vastaajalle perin haasteelliseksi. Tutkimukseni laittoi vastaajat pohtimaan Suomessa ilmenevää arvostamisen kulttuuria ja täten oma subjektiivinen arvomaailma ja maailmankatsomus täytyi osata laittaa syrjään. Vastaajien tuli monessa kohtaa ikään kuin esittää mielipiteensä yleisesti vallitsevista mielipiteistä eikä aina kertoa omaa henkilökohtaista mielipidettään asiaa kohtaan. Tämän ymmärtämisen ja muistamisen vaikeus tuli esille muutamissa tilanteissa, joissa itse henkilökohtaisesti kävin haastattelemalla asiakkaan kanssa läpi kyselylomakkeen. Haastattelutilanteissa pystyin tarvittaessa muistuttamaan vastaajaa siitä, mitä kysymyksellä

oikein haettiin takaa ja täsmentämään sitä. Suurin osa vastaajista vastasi kyselyyni kuitenkin itsenäisesti tai jonkun muun henkilön avustamana, jolloin joihinkin kyselyvastauksiin on mahdollisesti voinut tulla oma henkilökohtainen kanta pyydetyn yleisen mielipiteen arvelemisen sijasta. Kiinnitin tähän seikkaan huomiota jo kysymyksiä rakentaessani ja pyrin asettamaan kysymykset siten, että vastaaja huomaisi aina, milloin puhutaan ”yleisesti vallitsevasta mielipiteestä” ja milloin vastauksessa täytyy tulla ilmi oma henkilökohtainen mielipide. Monella kohderyhmäni vastaajalla saattoi olla myös sellaisia sairauksia, jotka vaikeuttivat kysymysten ymmärtämistä ja niihin vastaamista.

Monenkirjava tutkimusjoukko pitää sisällään yhtä monta elämäntarinaa kuin on osallistujiaakin. Jokainen vastaaja tulkitsee kyselyni kysymyksiä oman henkilökohtaisen tietämyksensä, kokemuksensa ja maailmankuvansa kautta ja siksi vastauksissa näkyy myös selkeitä mielipide -hajontoja. Joidenkin vastaajien elämä on saattanut pyöriä hyvinkin pienissä piireissä eikä heille ole sen vuoksi välttämättä syntynyt niin monipuolista kuvaa niistä aiheista, joita kyselyssäni käytiin läpi. Joku todennäköisesti antoi vastauksia kysymyksiini paljon suppeammalla perehtyneisyydellä, mitä joku toinen vastaajista. Joku saattoi antaa vastauksen kysymykseen yhden kokemuksen tai puskaradion kautta syntyneen käsityksen perusteella kun taas joku toinen saattoi olla tehnyt koko elämäntyönsä kyseisen aihepiiriin parissa.

Mikäli kyselyvastauksia kerätään haastattelun tapaan, voivat esimerkiksi haastattelijan äänen painotukset vaikuttaa osallistujien vastaajiin; useamman eri henkilön toimiessa haastattelijoina tämä riski lisääntyy (Valli 2007, 109.) Tutkimukseni toteuttamiseen osallistui useampi kyselyvastausten kerääjä, joiden vaikutus tutkimustuloksiin on ollut täysin mahdollinen.

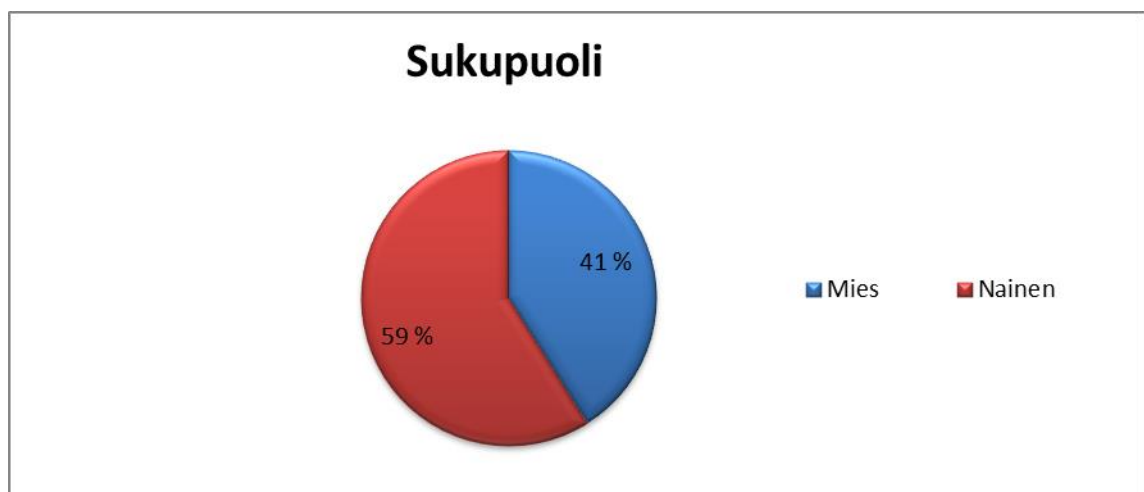
Kyselylomaketta on tärkeää testata ennen sen varsinaista käyttöönottoa, jotta lomake saadaan hiottua mahdollisimman toimivaksi (Hirsjärvi ym. 2007, 199). Lomakkeen työstämiseen sain apua ohjaavalta opettajaltani, työni yhteistyökumppanin, SOSTEN, työntekijältä sekä omilta läheisiltäni. Ulkopuolisten lukijoiden ansiosta sain kyselylomakkeelleni paljon hyviä kehittämissideoita. Testasin lähes valmiin kyselylomakkeen vielä kahdella 84-vuotiaalla henkilöllä, joiden ansiosta näin, miten lomake toimii käytännössä. Testiryhmän ansiosta lomake muutti vielä muotoaan selkeämmäksi ja kohderyhmälleen paremmaksi kokonaisuudeksi.

Tärkeintä tutkimuksessa on kunnioittaa ihmisarvoa. Ihmisille täytyy antaa mahdollisuus päättää haluavatko he ottaa osaan tutkimukseen vai eivät. (Hirsjärvi ym. 2007, 25.) Kyselyyni vastaaminen oli täysin vapaaehtoista ja kenenkään vastaajan henkilöllisyys ei voi selvitä saamistani tutkimustuloksista. Arvontaan annettuja yhteistietoja käytettiin vain arvontatarkoituksessa, jonka jälkeen yhteystiedot hävitettiin huolellisesti.

6 TUTKIMUSTULOKSET

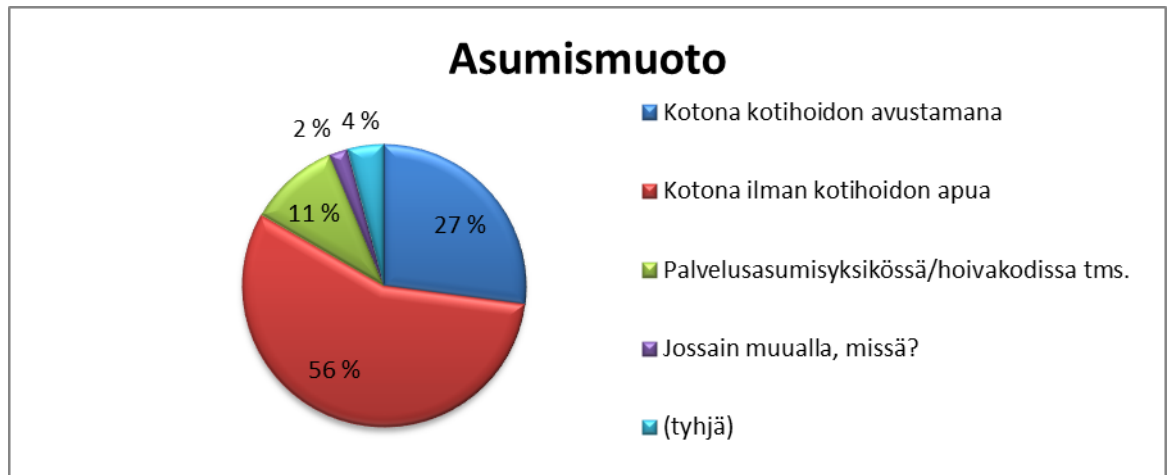
6.1 Taustatiedot

Kyselyyni osallistui yhteensä 98 henkilöä, joista kaksi jouduin hylkäämään liian nuoren ikänsä vuoksi, joten tuloksiin huomioituja kyselylomakkeita kertyi yhteensä 96 kappaletta. Varsinaista vastausprosenttia ei tutkimuksesta voitu laskea aineiston keräämismenetelmän vuoksi; joissakin vastauspaikoissa kyselylomakkeita oli esimerkiksi hoitohenkilökunnan mahdollista tulostaa lisää, joten tarkka lomakemäärä ei tullut selville. Myös käyttämäni niin sanottu kyselypiste -menetelmä tekee vastausprosentista epätarkan. Vastaajista 58,3% oli naisia, 40,6% miehiä ja 1% jätti sukupuolensa kertomatta (kuvio 2). Vastaajat olivat 75–94-vuotiaita ja heidän keski-ikänsä oli 81,6 vuotta. Naisten keski-ikä oli 82,3 vuotta ja miesten hivenen alhaisempi 80,7 vuotta. 75–79-vuotiaita vastaajia oli 36, 80–84-vuotiaita 36, 85–89-vuotiaita 14 ja 90–94-vuotiaita 10.

Kuvio 2. Vastaajien sukupuoli.

Kyselyni tavoitti eri asumismuodoissa eläviä kiitettävän monipuolisesti (kuvio 3). Vastaajista suurin osa, 56,3%, asui itsenäisesti kodissaan ilman kotihoidon tukea, 27,1% asui kotonaan kotihoidon tuen avustamana, 10,4% asui erimuotoisissa asumispalveluyksiköissä, 2,1% ilmoitti asuvansa jossakin muualla kuin edellä mainituissa paikoissa ja 4,2% jätti asian kertomatta.

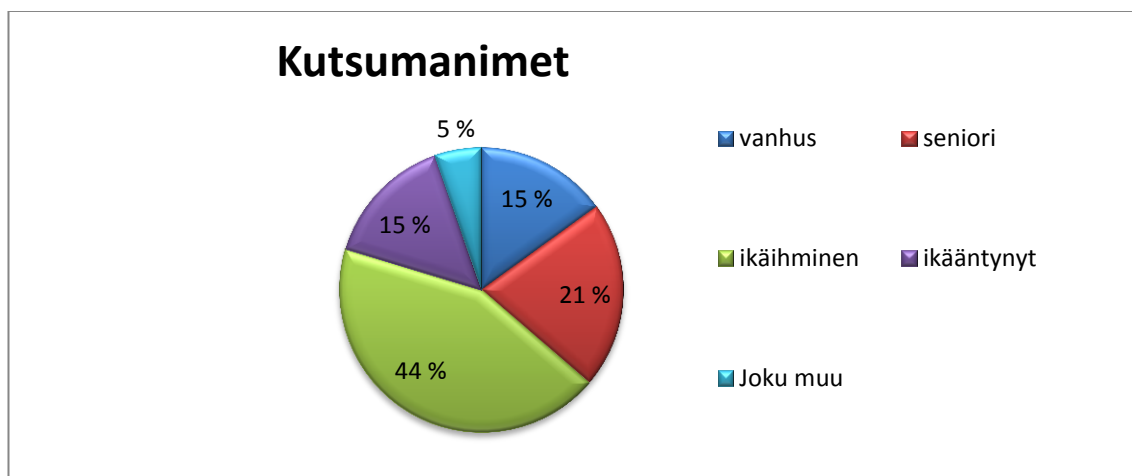

Kuvio 3. Vastaajien asumismuoto.

Omaishoitajia vastaajista löytyi viisi (5) henkilöä, eli 5,2%, ja omaishoidettavia kahdeksan (8) henkilöä, eli 8,3%.

6.2 Mieluisimmat kutsumanimet

Yli puolet vastaajista, 51%, halusi itseään kutsuttavan ”ikäihmiseksi”. Toiseksi eniten kannatusta, 25%, sai ”seniori” -nimike. Kolmannen jaetun sijan saavuttivat kutsumanimet ”vanhus” ja ”ikäntynyt”, jotka molemmat saivat 17,7% äänistä. Kuusi henkilöä, 6,3%, halusi ikäisiään kutsuttavan jollakin muulla nimikkeellä (kuvio 4). Ehdotuksia muiksi nimikkeiksi tarjottiin muun muassa: ”ansioitunut”, ”mummo” ja ”faari.”

Kuvio 4. Mieluisimmat kutsumanimet.

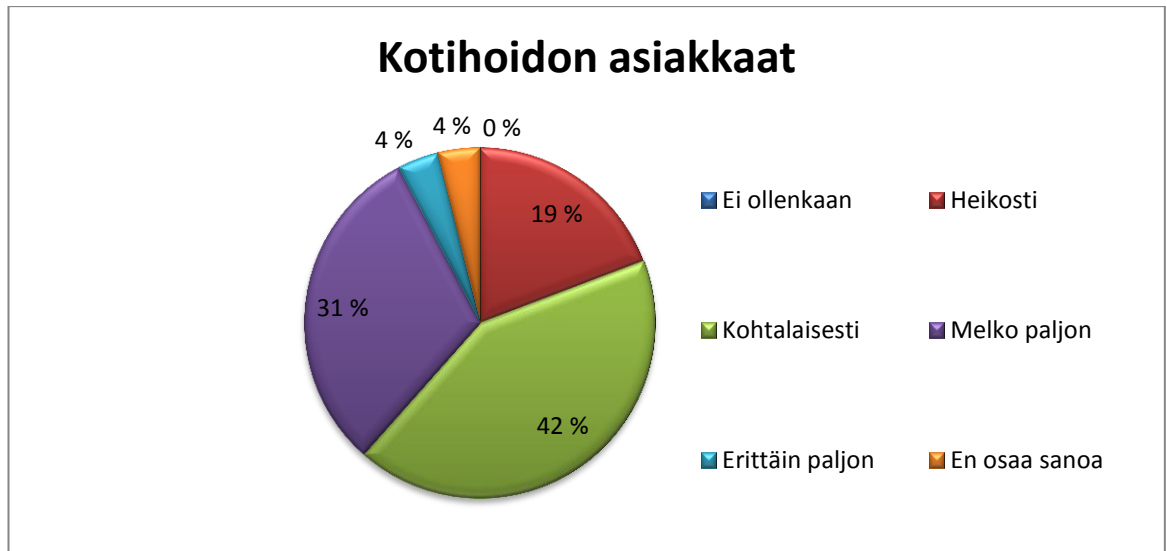
6.3 Vanhuuden ja vanhusten arvostamiskulttuurin piirteet

Kysymykseen ”arvostetaanko suomalaisessa yhteiskunnassa vanhuutta” tuli jonkin verran vastaushajontaa (kuviot 5). Suurin osa vastaajista, 45,8%, oli sitä mieltä, että vanhuutta arvostetaan ”kohtalaisesti”. 28,1% kertoi arvostamisen olevan huolestuttavasti ”heikolla” tasolla. 15,6% kuvaili arvostamista ilmenevän yhteiskunnassamme ”melko paljon” ja 4,2% jopa ”erittäin paljon”. Vain yksi vastaajista (1%) oli sitä mieltä, että vanhuutta ei arvosteta ollenkaan. 5,2% vastaajista ei osannut sanoa. Kokonaistulos on, että 75 vuotta täyttäneiden mielestä suomessa vallitseva vanhuuden arvostaminen on keskimääräisesti kohtalaista, mutta taipuvainen enemmän heikkoon kuin hyvään suuntaan.

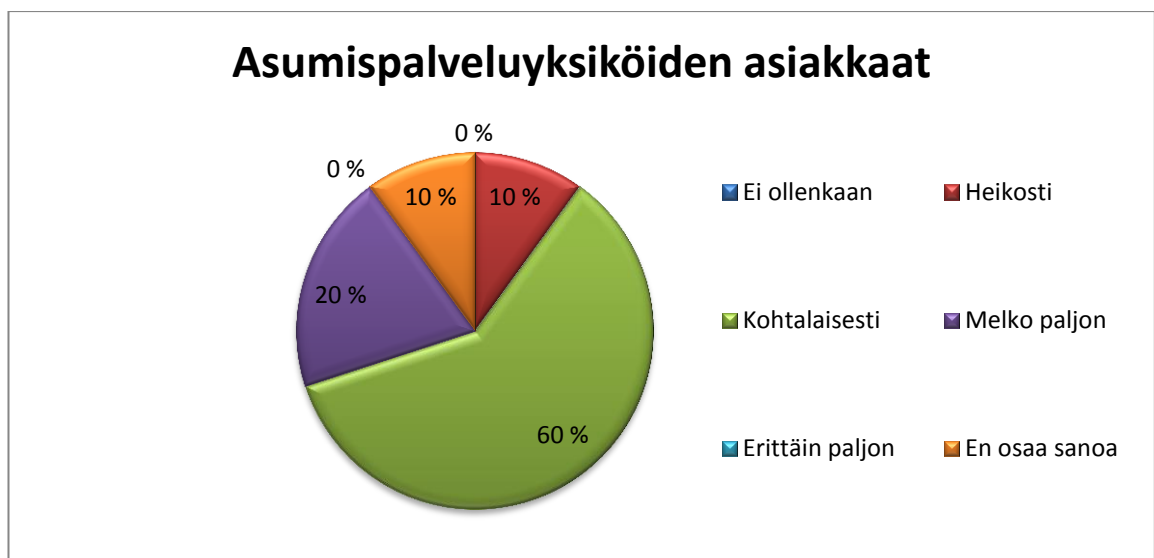
Kuvio 5. Arvostetaanko suomalaisessa yhteiskunnassa vanhuutta?

Kotona kotihoidon avustuksella asuvista vastaajista 42,3% ajatteli suomalaisessa yhteiskunnassa vanhuutta arvostettavan ”kohtalaisesti”. 34,6% heistä vastasi joko ”melko paljon” tai ”erittäin paljon”, 19,2% vastasi joko ”heikosti” tai ”ei ollenkaan” ja 3,8% jätti vastaamatta (kuviot 6). Kotihoidon asiakkaat näkivät vanhuuden arvostamisen olevan keskimääräisesti kohtalaista ja enemmän hyvään kuin heikkoon taipuvaista.

Kuvio 6. Kotihoidon asiakkaiden mielipide vanhuuden arvostamisesta.

Erimuotoisissa asumispalveluyksiköissä asuvien mielipide näytti olevan samantapainen kuin kotona kotihoidon avustuksella elävien (kuvio 7). Erimuotoisissa palveluasumisyksiköissä elävistä suurin osa, 60%, vastasi vanhuuden arvostamista olevan yhteiskunnassamme ”kohtalaisesti”, 20% heistä vastasi ”melko paljon”, 10% vastasi ”heikosti” ja 10% ei osannut sanoa.

Kuvio 7. Asumispalveluyksiköiden asiakkaiden mielipide vanhuuden arvostamisesta.

Kotona itsenäisesti ilman kotihoidon apua elävät näkivät prosentuaalisesti vanhuuden arvostamisen olevan yhteiskunnassamme heikompaa kuin mitä kotihoidon

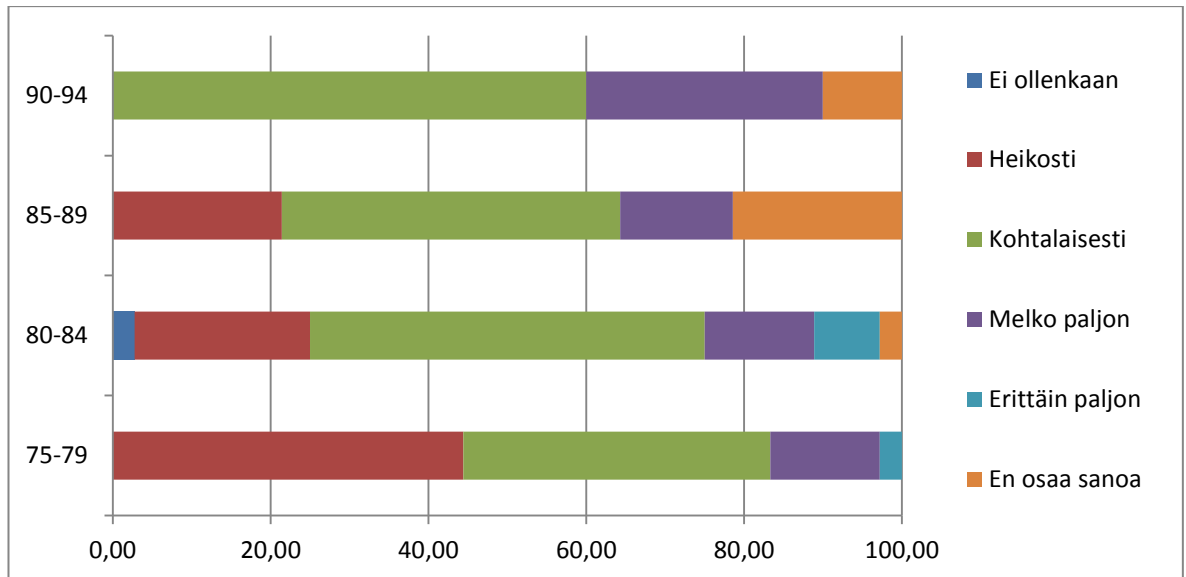
ja asumispalveluyksiköiden asiakkaat ajattelivat. Kotona ilman kotihoidon apua asuvista 44,4% ajatteli arvostamista olevan ”kohtalaisesti”, 38,9% heistä vastasi ”heikosti” tai ”ei ollenkaan”, 14,9% vastasi ”melko paljon” tai ”erittäin paljon” ja 1,9% ei osannut sanoa (kuvio 8).

Kuvio 8. Kotona ilman kotihoidon tukea asuvien mielipide vanhuuden arvostamisesta.

Tulokset osoittavat, että nuorimmat vastaajista näkivät vanhuuden arvostamisen olevan Suomessa heikompaa kuin iäkkäämmät vastaajat (kuvio 9). Mielikuva vanhuuden arvostamisesta muuttui hitusen verran positiivisemmaksi vastaajien iän lisääntyessä.

75–79-vuotiaista 44,4% kertoi arvostamista olevan joko ”heikosti” tai ”ei ollenkaan”, 38,9% heistä vastasi ”kohtalaisesti”, 16,7% vastasi joko ”melko paljon” tai ”erittäin paljon” ja ”en osaa sanoa” –vastausprosentti jäi nolaksi. 80–84-vuotiaista 50% vastasi vanhuuden arvostamista olevan ”kohtalaisesti”, 25% vastasi ”heikosti” tai ”ei ollenkaan”, 22,2% vastasi joko ”melko paljon” tai ”erittäin paljon” ja 2,8% ei osannut sanoa. 85–89-vuotiaista 42,9% vastasi ”kohtalaisesti”, 21,4% vastasi joko ”heikosti” tai ”ei ollenkaan”, 14,3% vastasi joko ”melko paljon” tai ”erittäin paljon” ja peräti 21,4% ei osannut sanoa, mikä on muihin ikäryhmiin verrattuna poikkeuksellisen suuri prosenttiosuus. 90–94-vuotiaista 60% vastasi ”kohtalaisesti”, 30% vastasi joko ”melko paljon” tai ”erittäin paljon”, kukaan ei vastannut ”heikosti” tai ”ei ollenkaan” ja 10% vastasi ”en osaa sanoa”.

Kuvio 9. Eri ikäryhmien näkemys vanhuuden arvostamisesta.

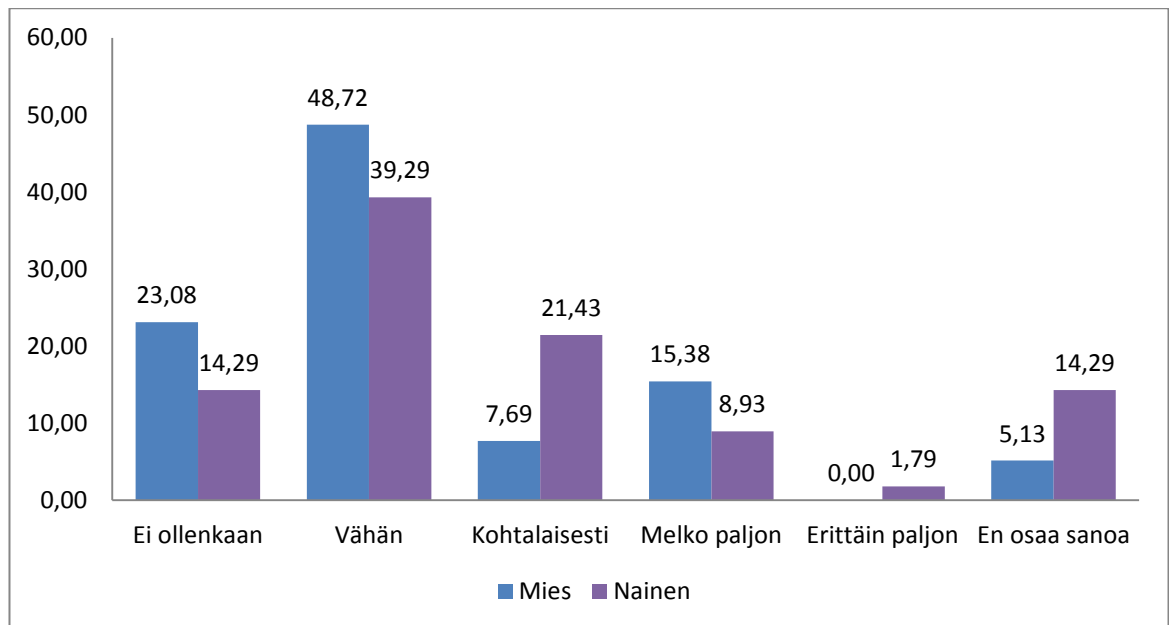
Kysymykseen ”onko Suomessa syrjintää ikääntyneitä ihmisiä kohtaan?” peräti 61,5% vastaajista vastasi joko ”vähän” tai ”ei ollenkaan”, 15,6% vastasi syrjintää olevan ”kohtalaisesti”, 12,5% vastasi joko ”melko paljon” tai ”erittäin paljon” ja 10,4% ei osannut sanoa (kuvio 10). Tämän tuloksen perusteella vastaajista jopa 72% arveli Suomessa ilmenevän jonkinasteista ikäihmisiin kohdistuvaa syrjintää.

Kuvio 10. Onko Suomessa syrjintää ikääntyneitä ihmisiä kohtaan?

Miehet kokivat ikääntyneisiin kohdistuvaa syrjintää olevan aavistuksen vähemmän kuin naiset (kuvio 11). Miehistä 48,7% vastasi syrjintää esiintyvän vain ”vähän”,

23,1% vastasi ”ei ollenkaan”, 15,4% ”melko paljon”, 7,7% ”kohtalaisesti” ja 5,1% ei osannut sanoa. Naisista 39,3% aavisteli syrjintää olevan ”vähän”, 21,4% vastasi ”kohtalaisesti”, 14,3 ”ei ollenkaan”, 8,9% ”melko paljon”, 1% ”erittäin paljon” ja 14,3% ei osannut sanoa. Vastaajien ikä ei merkittävästi vaikuttanut syrjinnän määrän kokemiseen.

Kuvio 11. Miesten ja naisten mielipiteet ikääntyneiden syrjinnän määrästä.

Kysymykseen: ”pelätäänkö suomalaisessa kulttuurissa vanhenemista” 25% vastaajista vastasi ”melko paljon”, 24% ”kohtalaisesti”, 24% ”vähän”, 14,6% ”ei ollenkaan”, 3,1% ”erittäin paljon” ja 9,4% ei osannut sanoa (kuvio 12). Vastaushajonta oli melko tasaista. Yhteenveto tuloksista on se, että suomalaisessa kulttuurissa ilmenee vanhuuden pelkoa 75 vuotta täyttäneiden mielestä.

Kuvio 12. Pelätäänkö suomalaisessa kulttuurissa vanhenemista?

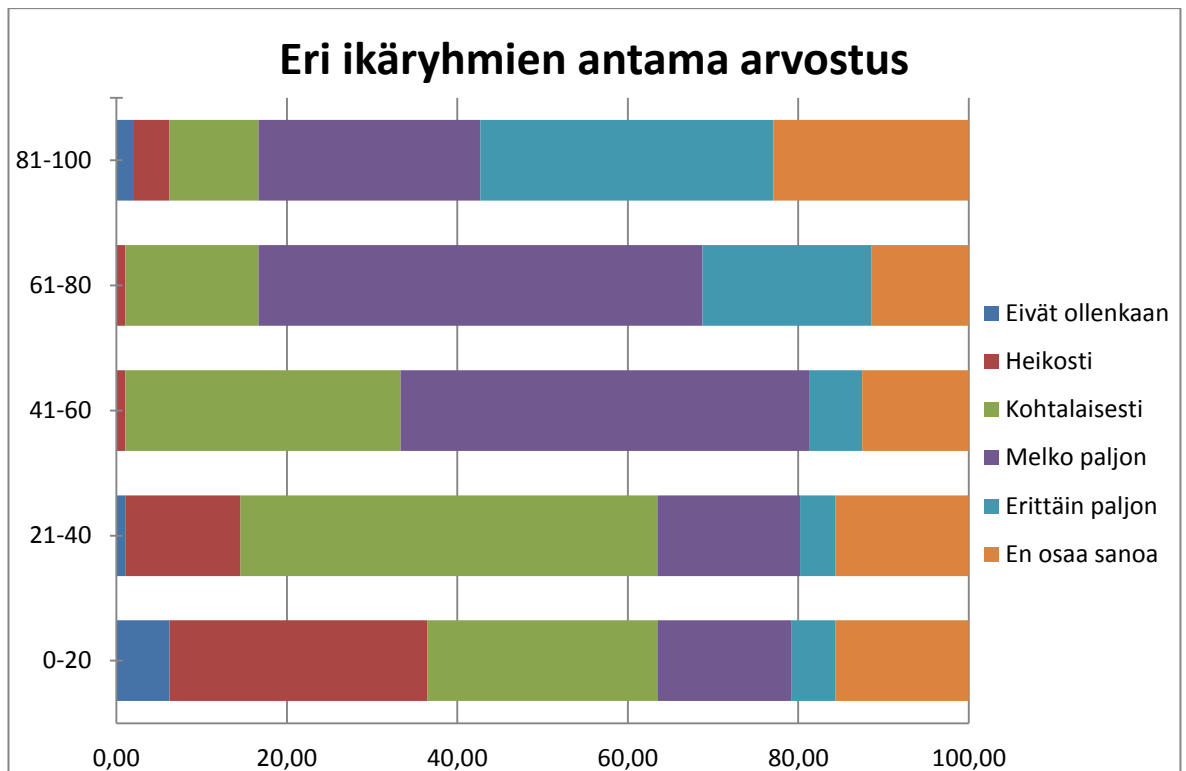
75 vuotta täyttäneiden mielestä Suomessa ei yleensä nähdä vanhuutta häpeällisenä elämänvaiheena (kuvio 13). Kuitenkin kulttuuriimme kuuluu myös osia, jolloin vanhuus nähdään jokseenkin häpeällisenä tai ei-toivottuna asiana. ”Pidetäänkö suomalaisessa kulttuurissa vanhuutta häpeällisenä asiana?” -kysymykseen enemmistö vastaajista, 52,1%, vastasi ”ei ollenkaan”. 29,2% oli sitä mieltä, että vanhuutta pidetään ”vähän” häpeällisenä. 6,3% vastasi ”kohtalaisesti”, 5,2 ”melko paljon” ja 7,3% vastasi ”en osaa sanoa”. Eri asumismuotojen välillä ei ilmennyt merkittäviä eroavaisuuksia.

Kuvio 13. Pidetäänkö suomalaisessa kulttuurissa vanhuutta häpeällisenä asiana?

Kysymyksen: ”asteikolla 1–5, kuinka paljon arvelet seuraavien ikäryhmien arvostavan ikäisiäsi ihmisiä?” vastauksissa näkyi selkeä linja (kuvio 14). 75 vuotta täytäneiden mielestä vanhuuden arvostaminen lisääntyi arvostuksen antajan iän kasvaessa. 30,2% vastaajista arveli 0–20-vuotiaiden arvostavan ikäisiään ihmisiä ”heikosti”, 27,1% ”kohtalaisesti”, 15,6% ”melko paljon”, 6,3% ”eivät ollenkaan”, 5,2% ”erittäin paljon” ja 15,6% ei osannut sanoa. Vastaajista 49% arveli 21–40-vuotiaiden arvostavan ikäisiään ihmisiä ”kohtalaisesti”, 16,7% vastasi ”melko paljon”, 13,5% ”heikosti”, 4,2% ”erittäin paljon”, 1% ”eivät ollenkaan” ja 15,6% ei osannut sanoa. 41-60-vuotiaiden antamaa arvoa vastaajista 47,9% arveli saavansa ”melko paljon”, 32,3% vastasi ”kohtalaisesti”, 6,3% ”erittäin paljon”, 1% ”heikosti” ja 12,5% ei osannut sanoa. Vastaajista 52,1% oli sitä mieltä, että 61-80-vuotiaat arvostavat heitä ”melko paljon”, 19,8% vastasi ”erittäin paljon”, 15,6% ”kohtalaisesti”, 1% ”heikosti” ja 11,5% ei osannut sanoa. 81–100-vuotiaiden antaman arvostuksen arveltiin olevan jopa 34,4% ”erittäin paljon”, 26% vastasi ”melko paljon”, 10,4% ”kohtalaisesti”, 4,2% ”heikosti”, 2,1% ”eivät ollenkaan” ja 22,9% vastaajista ei osannut sanoa.

Suurimmat vastausprosentit huomioiden voidaan sanoa, että 75–94-vuotiaiden mielestä 0–20-vuotiaat arvostavat heitä ”heikosti”, 21–40 -vuotiaat ”kohtalaisesti”, 41–60-vuotiaat ”melko paljon”, 61–80-vuotiaat ”melko paljon” ja 81–100-vuotiaat ”erittäin paljon”. Vanhuuden ja ikääntymisen arvostaminen näyttäisi lisääntyvän sitä mukaan, mitä lähempänä arvostajan itsensä elämänvaihe on vanhuutta.

Kuvio 14. Vastaajien arviot eri ikäryhmien antamasta arvostamisesta.

”Asteikolla 1–5, kuinka paljon arvelet seuraavien ammattihenkilöiden arvostavan vanhuutta” -kysymykseen olin valinnut sellaisia ammattinimikkeitä, joiden kanssa uskoin 75 vuotta täyttäneiden olevan aktiivisimmin tekemisissä. Mukaan valikoitui näiden lisäksi myös kaksi sellaista ammattiryhmää, jotka eivät yleensä konkreettisesti ole tekemisissä ikääntyneiden kanssa, mutta joiden päätöksillä on vaikutusta ikäihmisten elämään.

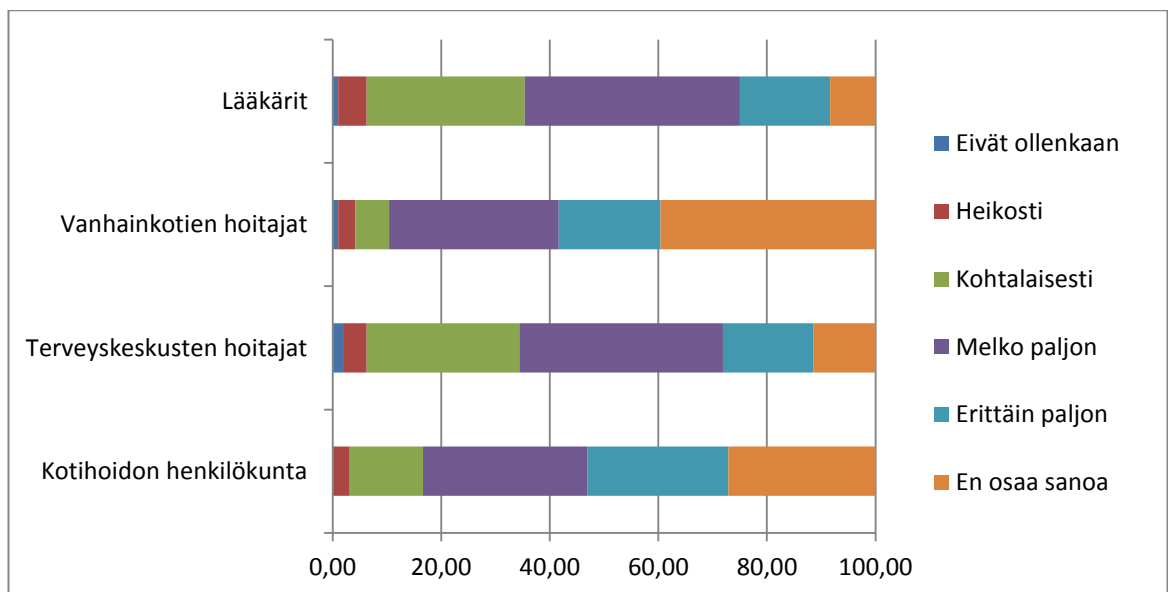
Tulokset kertoivat, että 75 vuotta täyttäneet kokevat etenkin hoitoalalla työskentelevien ihmisten arvostavan heitä keskimääräisesti melko hyvin (kuvio 15). Hoitoalan osalta kysymyksessä selvitettiin kotihoidon henkilökunnalta, lääkäreiltä, terveyskeskusten hoitajilta ja vanhainkotien hoitajilta saatavaa arvostusta. Kotihoidon ja vanhainkotien hoitajien arvostusta kysyttäessä kohdat ”en osaa sanoa” keräsi prosentuaalisesti kuitenkin melko paljon vastaajia (kotihoito 27,1% ja vanhainkoti 39,6%), johtuen todennäköisesti siitä, että monella vastaajalla ei ollut näiden ammattiryhmien kanssa toimimisesta kokemusta. Lääkäreiden antamaa arvostamista selvittävän kysymyksen ”en osaa sanoa” -kohta keräsi ainoastaan 8,3% vastauk-

sista ja terveyskeskusten hoitajien kohdalla ”en osaa sanoa” -vastausprosentti oli 11,5%.

56,2% vastaajista oli sitä mieltä että kotihoidon henkilökunnalta saa arvostusta joko ”melko paljon” tai ”erittäin paljon” ja 13,5% vastasi ”kohtalaisesti”. 56,3% vastaajista ajatteli lääkäreiden arvostavan heitä joko ”melko paljon” tai ”erittäin paljon” ja 29,2% vastasi ”kohtalaisesti”. 54,2% vastaajista koki terveyskeskusten hoitajien antavan heille arvostusta joko ”melko paljon” tai ”erittäin paljon” ja 28,1% vastasi ”kohtalaisesti”. 50% vastaajista oli sitä mieltä, että vanhainkotien hoitajat arvostavat heitä joko ”melko hyvin” tai ”erittäin hyvin” ja 6,3% vastasi ”kohtalaisesti”. Kysymyksestä ”millaisissa tilanteissa vanhuuden arvostamista mielestäsi näkyy” löytyi näihin tutkimustuloksiin sopivia kommentteja:

”Kotihoidon käyntien yhteydessä.”

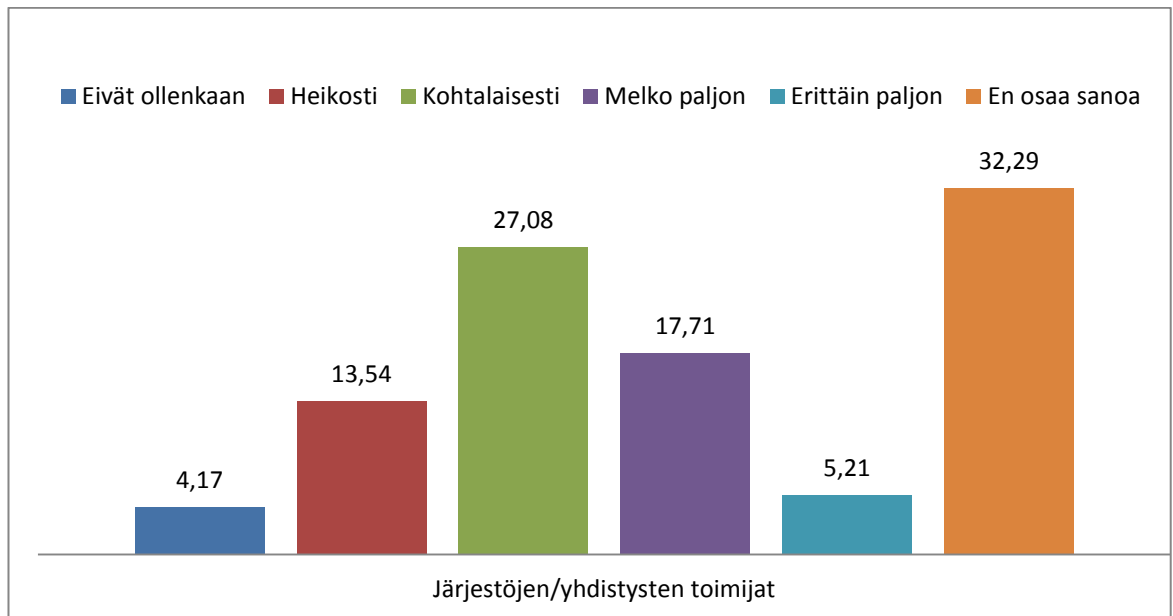
”Vanhainkodeissa.”

Kuvio 15. Vastaajien arvio terveydenhoitoalan ammattilaisten antamasta arvostamisesta.

Järjestöjen ja yhdistysten toimijoiden arvostusta mittaava kysymys keräsi paljon vastauksia (32,3%) kohtaan ”en osaa sanoa”. Tämä tulos kertoo todennäköisesti siitä, että monelle vastaajalle järjestöjen toiminta ei ole tullut tutuksi. 27,1% vastaajista tulkitse järjestöjen ja yhdistysten toimijoilta saatavaa arvostusta tulevan ”kohta-

laisesti”, 22,9% vastasi joko ”melko paljon” tai ”erittäin paljon” ja 17,7% vastasi joko ”heikosti” tai ”eivät ollenkaan” (kuvio 16). ”Heikosti” ja ”eivät ollenkaan” - vastausvaihtoehdot keräsivät suhteellisesti jopa melko paljon ääniä.

Kuvio 16. Vastaajien arvio järjestöjen ja yhdistysten toimijoiden antamasta arvostamisesta.

Kysymyksestä ”millaisissa tilanteissa vanhuuden arvostamista mielestäsi näkyy” löytyi järjestöjen antamaa arvostamista puoltava kommentti:

Veteraanijärjestöjen tilaisuuksissa.

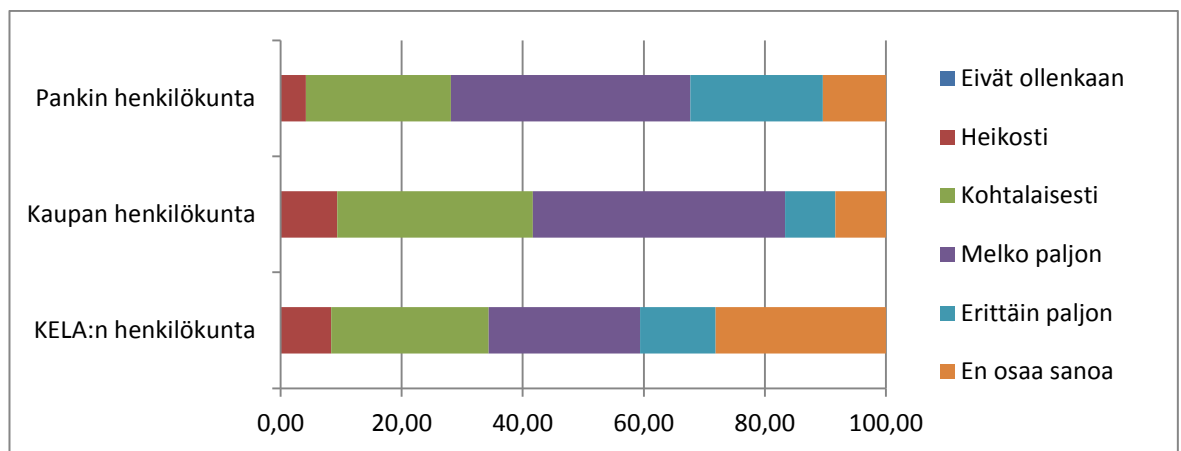
Kaupan henkilökunnan antamassa arvostuksessa ei vastausten perusteella ole paljoa moittimista (kuvio 17). 50% vastaajista oli sitä mieltä, että kaupan henkilökunta arvostaa heitä joko ”melko paljon” tai ”erittäin paljon”, 32,3% vastasi ”kohtalaisesti”, 9,4% joko ”heikosti” tai ”eivät ollenkaan” ja 8,3% ei osannut sanoa. Avoinnista kysymyksistä löytyi kommentteja sekä kaupan antaman arvostuksen puolesta että vastaan.

Kansaneläkelaitoksen henkilökunnan kanssa asioimien ei liene 75 vuotta täyttäneille niin arkipäiväistä ja tuttua, joten kohtaan ”en osaa sanoa” laittoi rastinsa 28,1% vastaajista. Tulosten perusteella vaikuttaisi siltä, että KELA:n henkilökunnan antama arvostaminen ikääntyneitä kohtaan on ihan hyvällä tasolla (kuvio 17). 37,5% oli sitä mieltä, että arvostusta KELA:n henkilökunnalta saa ”melko hyvin” tai

”erittäin hyvin”, 26% vastasi ”kohtalaisesti” ja 8,3% joko ”heikosti” tai ”ei ollenkaan”.

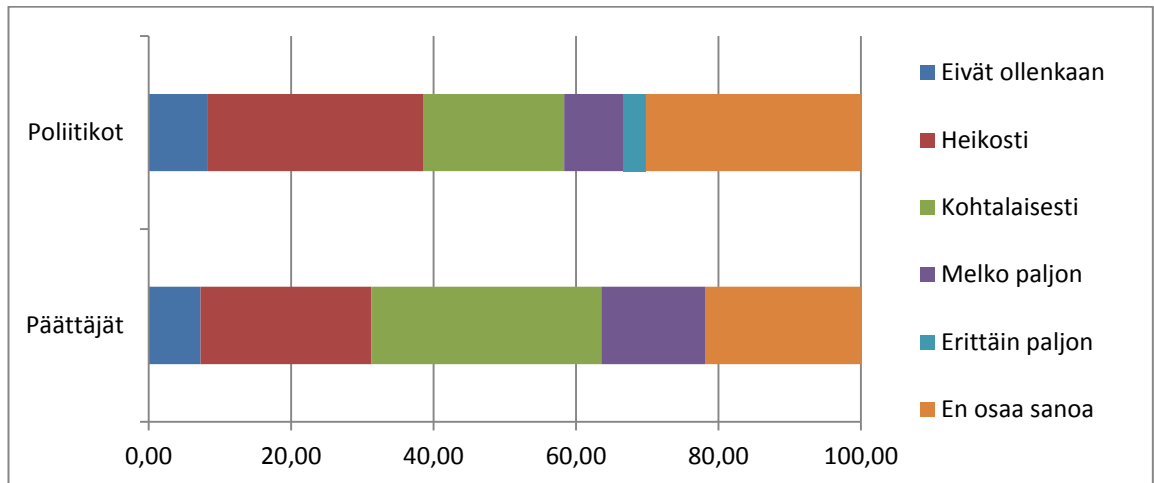
Tutkimuksen perusteella pankin henkilökunta arvostaa 75 vuotta täyttäneitä ihmisiä melko kiitettävästi (kuvio 17). 61,5% vastaajista oli sitä mieltä, että pankin henkilökunta arvostaa heitä joko ”melko hyvin” tai ”erittäin hyvin”, 24% vastasi ”kohtalaisesti”, 4,2% ”heikosti” tai ”ei ollenkaan” ja 10,4% ei osannut sanoa. Myös kyselylomakkeiden avoimista kysymyksistä nousi esille pankin henkilökunnassa vallitseva hyvä arvostus ikäihmisiä kohtaan.

Kuvio 17. Vastaajien arvio pankin, kaupan ja kansaneläkelaitoksen henkilökunnan antamasta arvostamisesta.

Kysyttäessä kunnan ja kaupungin päättäjiä sekä poliitikkojen antamaa arvostusta 75 vuotta täyttäneille, kohta ”en osaa sanoa” keräsi kummassakin tapauksessa melko suuret vastausprosentit (kuvio 18). Kunnan ja kaupungin päättäjiä arvostusta mittaavaan kysymykseen 21,9% vastasi ”en osaa sanoa” ja poliitikkojen kohdalla tuo luku oli 30,2%. Tulosten perusteella päättäjiä ja poliitikkojen antamassa ikäihmisten arvostuksessa olisi parantamisen varaa 75 vuotta täyttäneiden mielestä. 32,3% vastaajista oli sitä mieltä, että kaupungin ja kunnan päättäjät antavat ikäihmisille arvoa ”kohtalaisesti”, 31,3% vastasi joko ”heikosti” tai ”ei ollenkaan” ja 14,6% ”melko paljon”. Yksi vastaajista oli kirjoittanut lisähuomion kunnan ja kaupungin päättäjiä antamasta arvostusta mittaavaan kohtaan: ” veronmaksajina lähinnä”. Tällä kommentilla vastaaja siis tarkoitti, että päättäjät arvostavat ikäihmisiä lähinnä vain veronmaksajina.

38,5% vastaajista arveli poliitikkojen arvostavan ikääntyneitä vain ”heikosti” tai ”ei ollenkaan”, 19,8% vastasi ”kohtalaisesti” ja 11,4% joko ”melko paljon” tai ”erittäin paljon”. Pari vastaajaa oli kirjoittanut lisäkommentit poliitikkojen arvostamista -mittaavaan kysymykseen. Toinen kirjoittajista vastasi ”erittäin paljon” ja sanoi: ”ei ole aitoa. Haluavat ääniä” ja toinen vastasi ”heikosti” ja mainitsi poliitikkojen antaman arvostuksen nousevan vaalien lähestyessä: ”ennen vaaleja 5”, eli ”ennen vaaleja arvostusta tulee erittäin paljon”.

Kuvio 18. Vastaajien arvio poliitikkojen ja päättäjien antamasta arvostamisesta.

Avoimesta kysymyksestä: ”millaisissa tilanteissa vanhuuden syrjimistä ja aliarvostamista mielestäsi näkyy” nousi tähän kohtaan myös osuvia kommentteja:

Poliittiset piirit eivät ehkä niin arvosta ikääntymistä

Eduskunnan päättäjissä

”Millaisissa tilanteissa vanhuuden arvostamista mielestäsi näkyy” -kysymyksestä nousseet tähän aihepiiriin sopivat kommentit:

Sitte kun tarvitaan ääni äänestyksissä

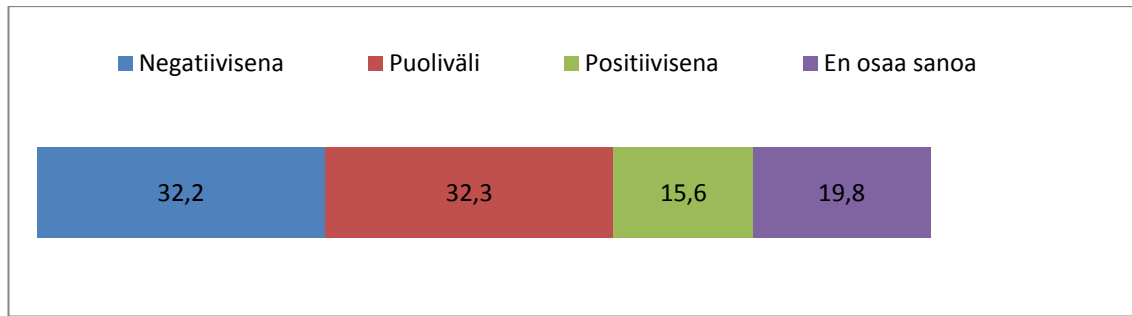
Poliitikkojen vaalipuheissa.

Yleensä politiikassa, vanhukset ovat aina pelinappuloita.

Nämä edellä mainitut ikäihmisille arvostusta antavat tilanteet viestittävät, että poliitikkojen vanhuuden ja vanhusten arvostaminen olisi vain näennäistä. Tulosten perusteella poliitikot arvostaisivat ikäihmisiä vain omia etuja tavoitellakseen, eivätkä niinkään vanhusten ihmisarvon vuoksi.

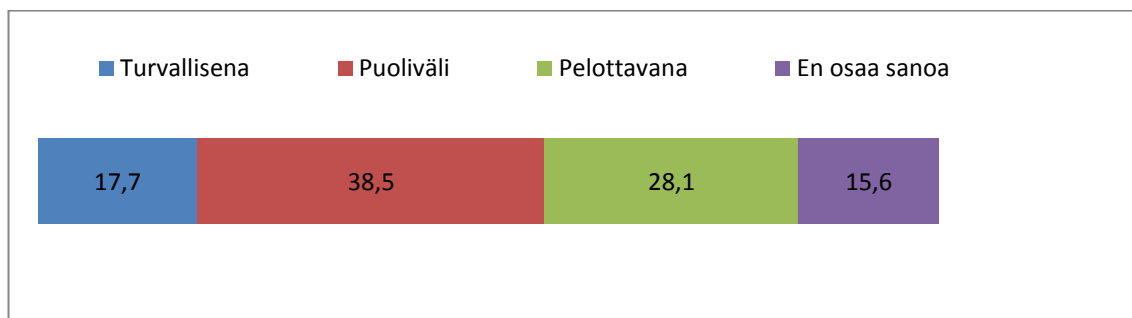
Kyselylomakkeeni sisälsi eräänlaisen janatehtävän, jossa vastaajien piti puntaroida kahden vastakkaisen adjektiivin välillä millaisena suomalaiset näkevät vanhuuden. Vastaajan tuli merkitä rasti janalle siihen kohtaan, mikä kuvasi parhaiten hänen mielipidettään. Janan varrelle oli merkitty numerot 1–5 helpottamaan vastaamista ja tulosten arviointia. Ohjeistin vastaajia kertomaan nimenomaan sen, mitä he uskovat suomalaisten yleensä ajattelevan vanhuudesta, eikä mitä he itse ajattelevat. Janatehtävästä tulleiden vastausten mukaan suomalaisessa kulttuurissa vanhuus nähdään enemmän negatiivisena kuin positiivisena, enemmän pelottavana kuin turvallisena, enemmän sairauskeskeisenä kuin terveytenä, enemmän avuttomuutena kuin itsenäisyytenä, enemmän surullisena kuin iloisena, enemmän hyödyttömänä kuin hyödyllisenä, enemmän passiivisuutena kuin aktiivisuutena, enemmän luonnollisena kuin luonnottomana ja enemmän onnellisena kuin onnettomana. Yhdeksästä adjektiiviparista seitsemän taipui niin sanotusti negatiivissävytteiseen ja kaksi positiivissävytteiseen suuntaan. Janatehtävän tulokset ovat kunkin adjektiiviparin kohdalla havainnollistettu karkeasti kuviolla. Kuvioissa janan puoliväli tarkoittaa sitä vastausvaihtoehtoa, joka kuvaa molempia adjektiiveja esiintyvän yhtä paljon tai toisin sanottuna se kuvaa, että vastaajan mielestä vanhuuden arvostamista ei nähdä täysin kumpanakaan adjektiiveista.

Negatiivinen – positiivinen vastinparin kohdalla vastaajista 32,3% laittoi rastin janan keskikohtaan, joka tarkoittaa, että negatiivisuutta on yhtä paljon kuin positiivisuutta. Vastaajista 32,2% laittoi rastin enemmän negatiivisuuden puolelle, 15,6% enemmän positiivisuuden puolelle ja 19,8% ei osannut sanoa (kuvio 19).

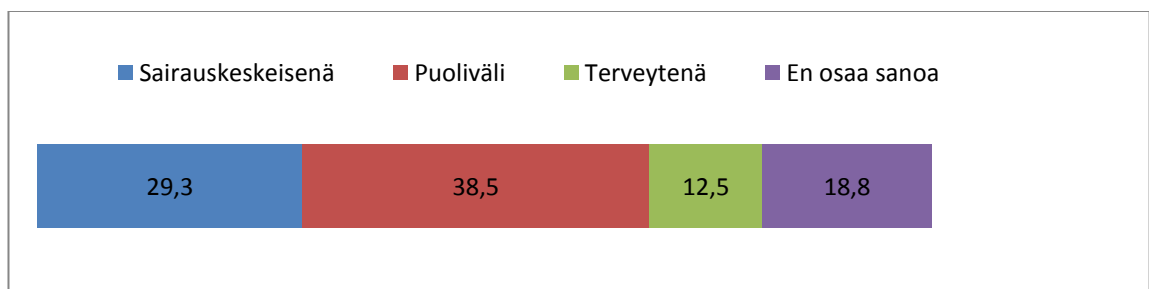
Kuvio 19. Nähdäänkö vanhuus Suomessa negatiivisena vai positiivisena?

Turvallinen – pelottava -osioon vastaajista 38,5% laittoi rastin janan keskivälille, 28,1% enemmän pelottavan puolelle, 17,7% enemmän turvallisuuden puolelle ja 15,6% ei osannut sanoa (kuvio 20).

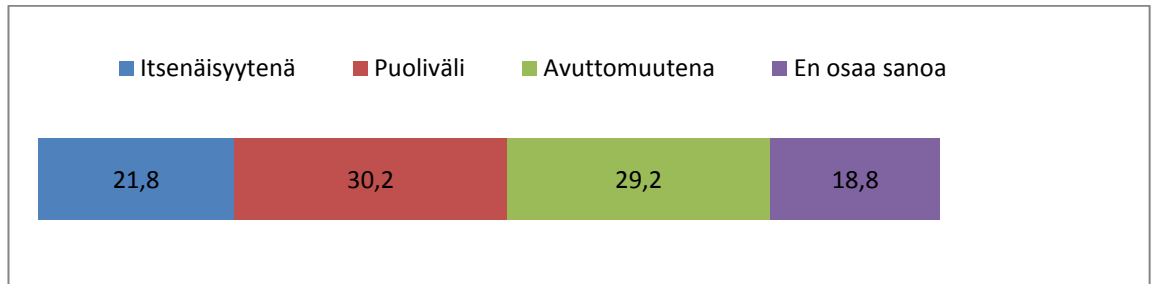
Kuvio 20. Nähdäänkö vanhuus Suomessa turvallisena vai pelottavana?

Sairauskeskeisyys – terveys vastinparin kohdalla 38,5% vastaajista merkitsi rastiinsa puoliväliin, 29,3% enemmän sairauskeskeisyyden puolelle, 12,5% enemmän terveyden puolelle ja 18,8% ei osannut sanoa (kuvio 21).

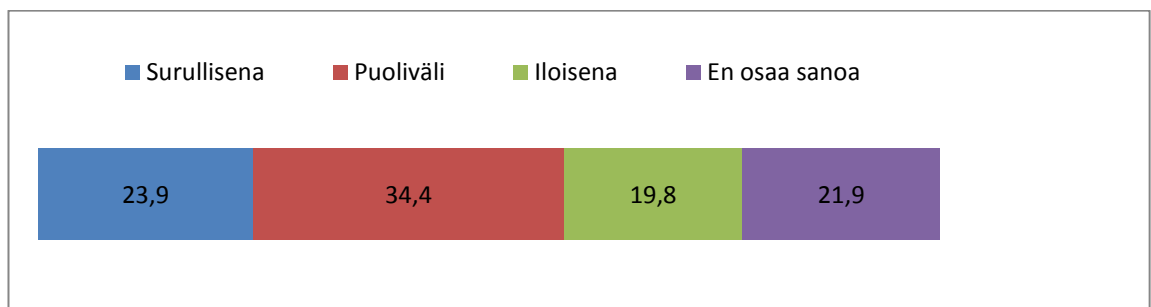
Kuvio 21. Nähdäänkö vanhuus Suomessa sairauskeskeisenä vai terveytenä?

Itsenäisyys – avuttomuus -kohdassa vastaajista 30,2% laittoi merkin janan puolivälille, 29,2% enemmän avuttomuuden puolelle, 21,8% enemmän itsenäisyyden puolelle ja 18,8% ei osannut sanoa (kuvio 22).

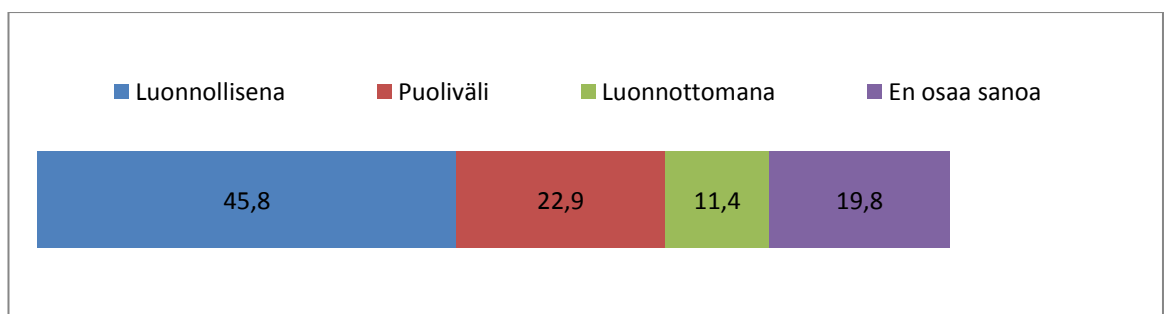
Kuvio 22. Nähdäänkö vanhuus Suomessa itsenäisyytenä vai avuttomuutena?

Surullisuus – iloisuus -vastinparissa vastaajista 34,4% valitsi janan puolivälin, 23,9% valitsi enemmän surullisuuden, 19,8% enemmän iloisuuden ja 21,9% ei osannut sanoa (kuvio 23).

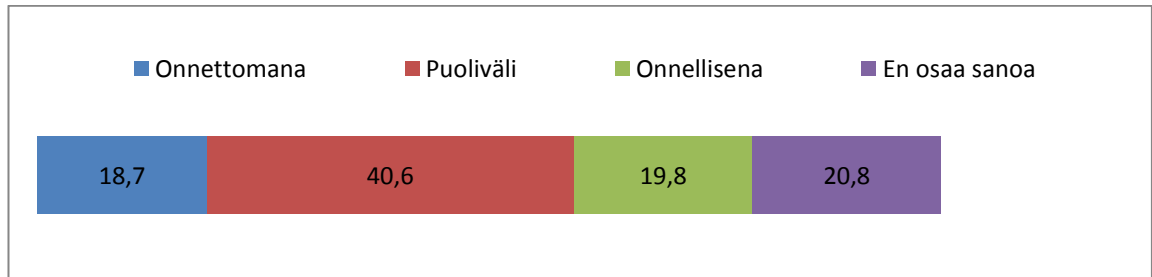
Kuvio 23. Nähdäänkö vanhuus Suomessa surullisena vai iloisena.

Luonnollinen – luonnoton -kohdassa vastaajista 22,9% laittoi merkin janan keskelle, 45,8% laittoi merkin enemmän luonnolliselle puolelle, 11,4% laittoi merkin enemmän luonnottomalle puolelle ja 19,8% ei osannut sanoa (kuvio 24).

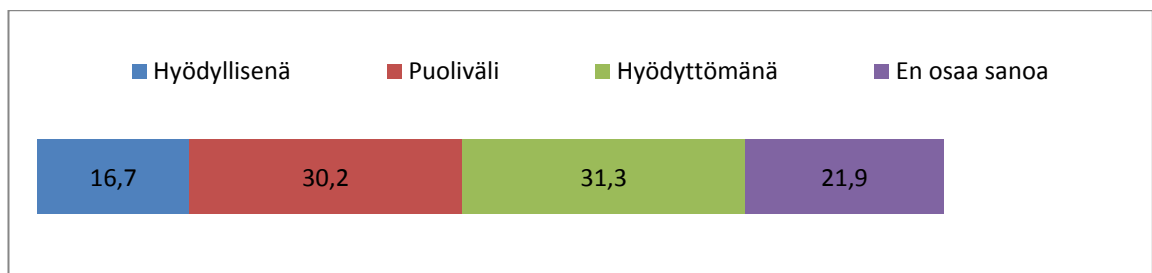
Kuvio 24. Nähdäänkö vanhuus Suomessa luonnollisena vai luonnottomana?

Kohdassa onnellinen – onneton 40,6% vastaajista merkitsi janan puolivälin, 19,8% merkitsi rastin enemmän onnelliselle puolelle, 18,7% merkitsi rastin enemmän onnettomalle puolelle ja 20,8% ei osannut sanoa (kuvio 25).

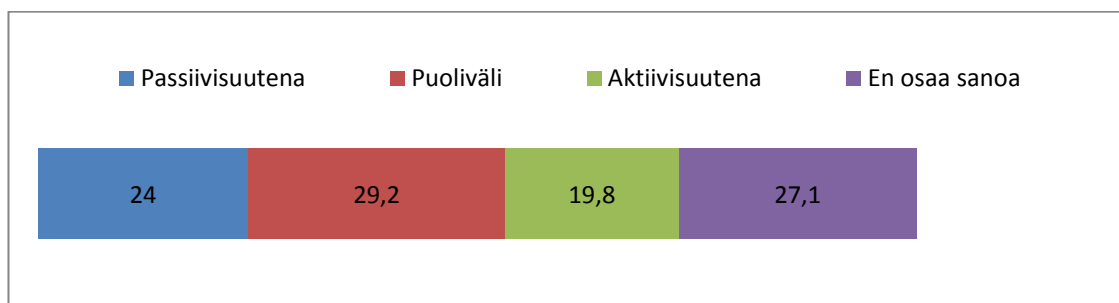
Kuvio 25. Nähdäänkö vanhuus Suomessa onnettomana vai onnellisena?

Hyödyllinen – hyödytön -kohdassa vastaajista 30,2% valitsi janan puolivälin, 31,3% valitsi enemmän hyödyttömän puolen, 16,7% valitsi hyödyllisen puolen ja 21,9% ei osannut sanoa (kuvio 26).

Kuvio 26. Nähdäänkö vanhuus Suomessa hyödyllisenä vai hyödyttömänä.

Passiivinen – aktiivinen -kohdassa 29,2% vastaajista merkitsi rastin janan puolenväliin, 24% enemmän passiivisuuden puolelle, 19,8% enemmän aktiivisuuden puolelle ja 27,1% ei osannut sanoa (kuvio 27).

Kuvio 27. Nähdäänkö vanhuus Suomessa passiivisuutena vai aktiivisuutena?

Janatehtävässä kaikkien janojen puolivälit keräsivät runsaasti vastauksia. Tämä voi johtua siitä, että kenties vastaajien oli vaikea kallistua kumpaankaan suuntaan, koska ajattelivat kummankin pään adjektiiveja esiintyvän suomalaisessa kulttuurissa. Tämä tuli hyvin esille erityisesti testiryhmäläisten kanssa lomakkeita täytettäessä, jolloin yksi testaajista käytti kovasti aikaa miettimällä sitä, että ”toisaalta asia on näin ja toisaalta taas näin.” Vastaajille saattoi olla haastavaa rakentaa arvostamisen kulttuurista yleistyksiä ja jättää huomiotta yksittäistapaukset. Myös ”en osaa sanoa” -vaihtoehdon valitseminen saattoi johtua edellä mainitusta syystä tai sitten tehtävä saattoi olla joillekin vastaajista hankala, jonka vuoksi olisivat päätyneet rastittamaan ”en osaa sanoa” -kohdan tai olisivat jättäneet tykkänään vastaamatta.

6.4 Yhteiskunnan rooli vanhuuden ja vanhusten arvostamisessa

Kysymykseen ”pitääkö yhteiskunta tarpeeksi hyvää huolta ikäihmisistä” 42,7% vastasi ”kohtalaisesti”, 28,1% vastasi ”melko hyvin”, 11,5% ”vähän”, 7,3% ”ei pidä”, 6,3% ”erittäin hyvin” ja 4,2% vastaajista ei osannut sanoa (kuvio 28).

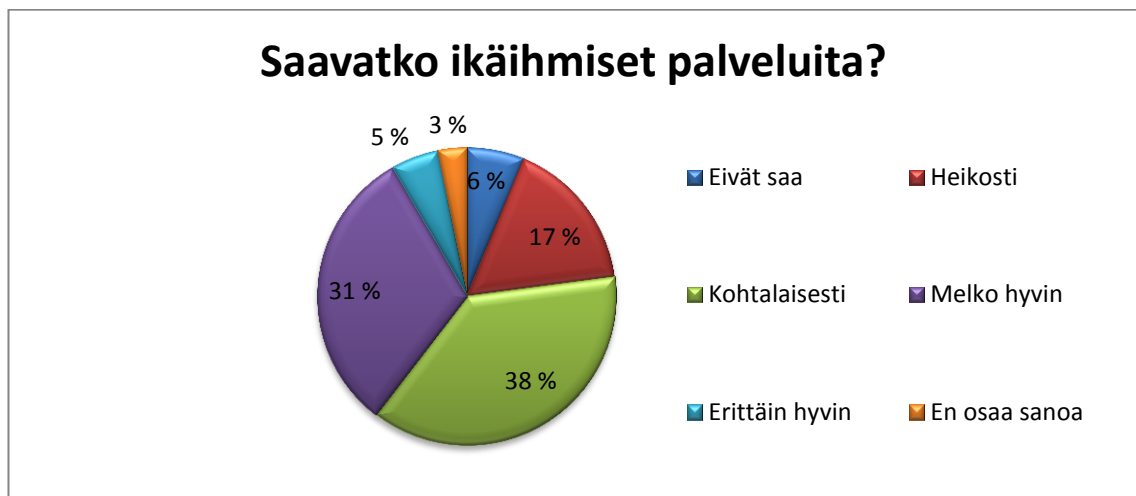

Kuvio 28. Pitääkö yhteiskunta tarpeeksi hyvää huolta ikäihmisistä?

Eri asumismuodoissa elävien mielipiteet poikkesivat siten toisistaan, että kotona itsenäisesti asuvat näkivät yhteiskunnan pitävän ikäihmisistä huonompaa huolta kuin miten kotihoidon ja asumispalveluyksiköiden asiakkaat ajattelivat asian ole-

van. Palvelujen piirissä olevat henkilöt vaikuttivat olevan siis tyytyväisempiä yhteiskunnan huolenpitoon kuin ilman palveluja pärjäävät.

”Saavatko ikäihmiset riittävästi tarvitsemiaan palveluita?” -kysymykseen 37,5% kaikista vastaajista vastasi ”kohtalaisesti”, 31,3% ”melko hyvin”, 16,7% ”heikosti”, 6,3% ”eivät saa”, 5,2% ”erittäin hyvin” ja 3,1% ei osannut sanoa (kuvio 29). 75 vuotta täyttäneet vaikuttivat tulosten perusteella keskimääräisesti olevan suhteellisen tyytyväisiä palvelujen saatavuuteen.

Kuvio 29. Saavatko ikäihmiset riittävästi tarvitsemiaan palveluita?

Syrjimistilanteita selvittävästä kyselylomakkeen kohdasta löytyi tähän teemaan kuuluvia kommentteja, jotka kertovat palveluiden riittämättömyydestä:

”Liian vähän henkilökuntaa hoitotyössä. Kiire”.

”Palvelukeskusten vähyyys-kalleus.”

”Vakavasti sairastuessa hoidon saamisessa”.

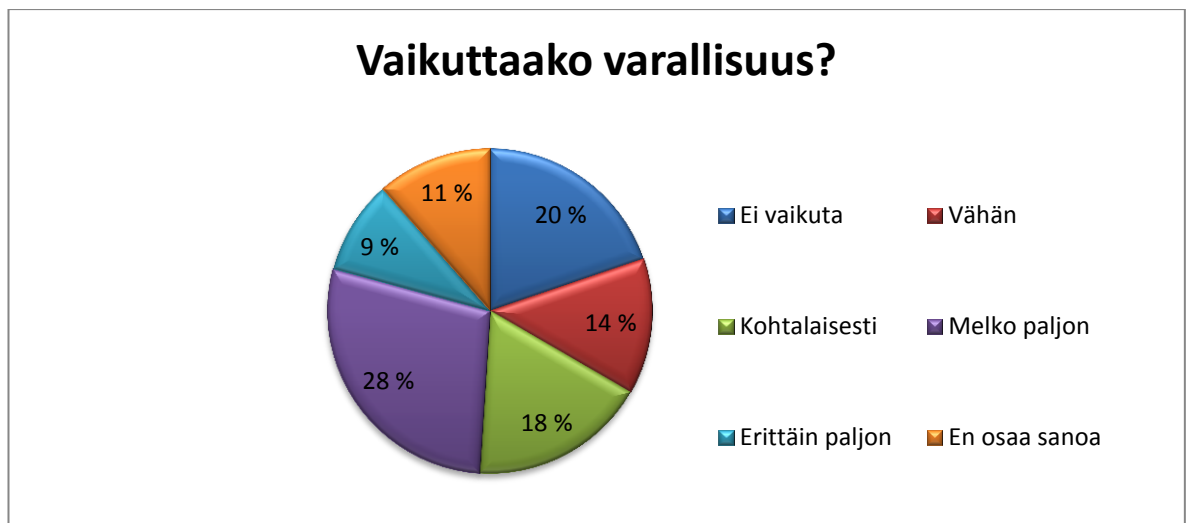
Kysymyksestä ”millaisissa tilanteissa vanhuuden arvostamista mielestäsi näkyy” puolestaan löytyi positiivisia kommentteja liittyen yhteiskunnan tarjoamiin palveluihin:

”On luotu mahdollisuus asua kotona.”

”On palvelukeskuksia, ruokapalvelu, lääkkeiden annostelut, taksipalvelut ym.”

”Vaikuttaako ikäihmisen varallisuus palveluiden saamiseen?” -kysymykseen tuli tasaisesti monenlaisia vastauksia (kuvio 30). 28,1% vastaajista oli sitä mieltä, että varallisuus vaikuttaa jopa ”melko paljon” palveluiden saamiseen. 17,7% vastasi ”kohtalaisesti”, 13,5% ”vähän”, 9,4% ”erittäin paljon”, 1,7% ”ei vaikuta” ja 11,5% ei osannut sanoa. 75 vuotta täyttäneiden mielestä ikäihmisen varallisuus vaikuttaa selkeästi palveluiden saamiseen.

Kuvio 30. Vaikuttaako ikäihmisen varallisuus palveluiden saamiseen?

Tähän tulokseen sopii myös kysymyksestä ”mitä muuta haluat sanoa” esille nousut kommentit:

”Isotuloisilla eläkeläisillä paremmat mahdollisuudet järjestää elämänsä kuin perus kansaneläkeläisillä. Isotuloiset eläkeläiset voivat esim. käyttää terveydenhuollossa yksityisiä palveluja.”

Kysymyksestä ”millaisissa tilanteissa vanhuuden syrjimistä ja aliarvostamista mielestäsi näky” löytyi myös tähän teemaan sopivia kommentteja:

”Silloin kun ei ole rahaa tai ne on loppumaisillaan.”

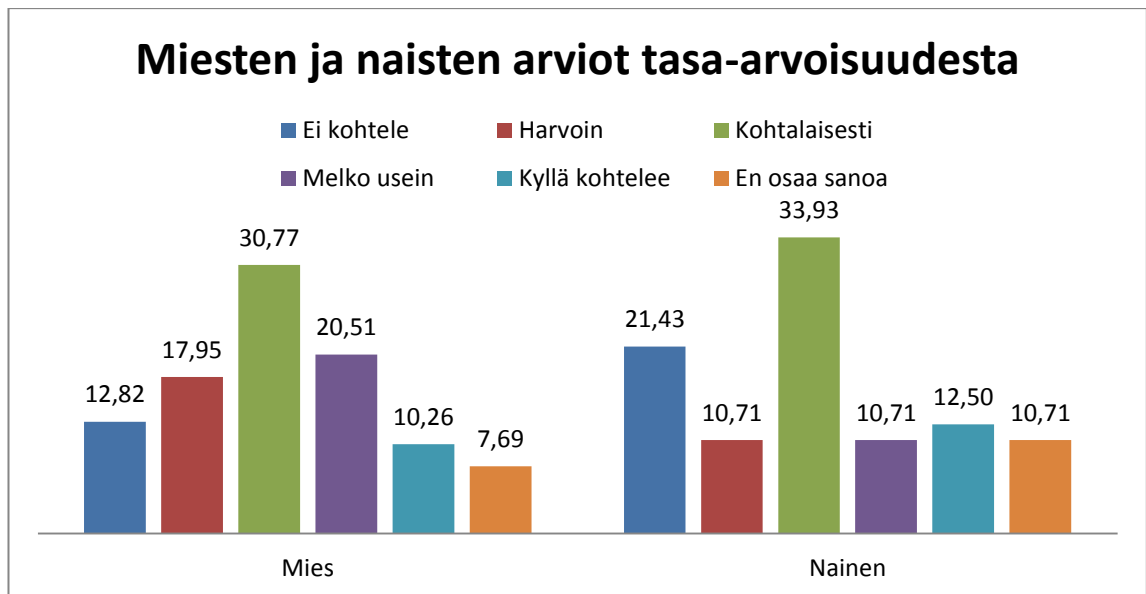
”Varattomilla on vähemmän mahdollisuuksia.”

Kysymys ”kohteleeke yhteiskunta kaikkia ikäihmisiä tasa-arvoisesti” nosti vastajissa esille monenlaisia mielipiteitä (kuvio 31). 32,3% vastaajista vastasi ”kohtalaisesti 17,7% ”ei kohtele”, 15,6% ”melko usein”, 13,5% ”harvoin”, 11,5% ”kyllä kohtelee” ja 9,4% ei osannut sanoa. Tulosten perusteella suomalaisella yhteiskunnalla on taipumus kohdella ikäihmisiä enemmän epätasa-arvoisesti kuin tasa-arvoisesti.

Kuvio 31. Kohteleeke yhteiskunta kaikkia ikäihmisiä tasa-arvoisesti?

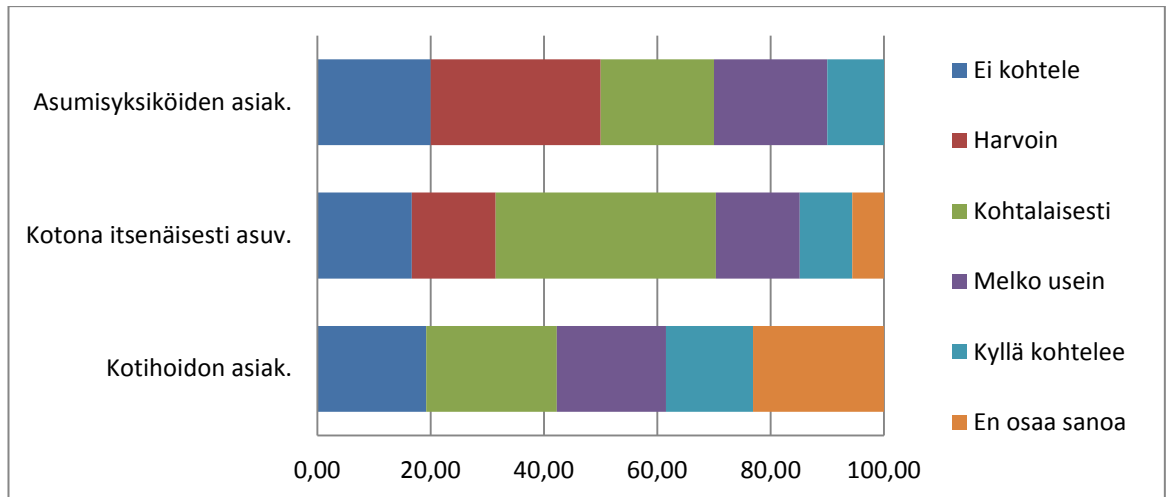
Miesten ja naisten välillä näkyi hieman eroa tasa-arvoisuuden toteutumisen kokemisessa (kuvio 32). Miehistä 30,8% vastasi tasa-arvoisuus –kysymykseen joko ”melko usein” tai ”kyllä kohtelee”, 30,8% heistä vastasi ”kohtalaisesti”, 30,7% vastasi ”ei kohtele” tai ”harvoin” ja 7,7% ei osannut sanoa. Naisista 33,9% vastasi ”kohtalaisesti”, 32,1% vastasi ”harvoin” tai ”ei kohtele”, 23,2% vastasi ”melko usein” tai ”kyllä kohtelee” ja 10,7% ”en osaa sanoa”. Tulosten perusteella miehet kokevat ikäihmistien tasa-arvoisuuden toteutuvan yhteiskunnassamme hieman paremmin kuin mitä naiset.

Kuvio 32. Kohteleeeko yhteiskunta kaikkia ikäihmisiä tasa-arvoisesti? – Miesten ja naisten arviot.

Kahdeksasta omaishoidettavasta kolme oli sitä mieltä, että tasa-arvo ei toteudu ollenkaan tai ”harvoin” toteutuu, kaksi omaishoidettavaa vastasi ”kohtalaisesti”, yksi vastasi ”melko usein” tai ”kyllä kohtelee” ja kaksi ei osannut sanoa. Viidestä omaishoitajasta kaksi vastasi ”kohtalaisesti”, kaksi vastasi joko ”melko usein” tai ”kyllä kohtelee” ja yksi vastasi ”harvoin” tai ”ei kohtelee”. Prosentuaalisesti katsottuna omaishoitajat näkivät ikäihmisten tasa-arvoisuuden toteutumisen olevan suhteellisen hyvällä mallilla, kun taas omaishoidettavat ajattelivat sen olevan keskimääräisesti enemmän heikohkoa.

Asumismuotojen perusteella tasa-arvokokemuksissa oli eroavaisuuksia (kuvio 33). Epätasa-arvo toteutui kaikista huonoiten erimuotoisten asumispalveluyksiköiden asiakkaiden mielestä, sillä heistä 50% vastasi tasa-arvoisuus -kysymykseen ”harvoin” tai ”ei kohtelee”, 30% vastasi ”melko usein” tai ”kyllä kohtelee” ja 20% vastasi ”kohtalaisesti”. Kotihoidon asiakkaat sen sijaan näkivät vanhuuden tasa-arvoisuuden olevan paremmalla tolalla kuin mitä muut vastaajista. Kotihoidon asiakkaista 34,6% vastasi joko ”melko usein” tai ”kyllä kohtelee”, 23,1% vastasi ”kohtalaisesti”, 19,2% vastasi joko ”harvoin” tai ”ei kohtelee” ja 23,1% ei osannut sanoa. Kotona itsenäisesti asuvista 38,9% vastasi ”kohtalaisesti”, 31,5% vastasi ”harvoin” tai ”ei kohtelee”, 24,1% vastasi ”melko usein” tai ”kyllä kohtelee” ja 5,6% vastasi ”en osaa sanoa”.

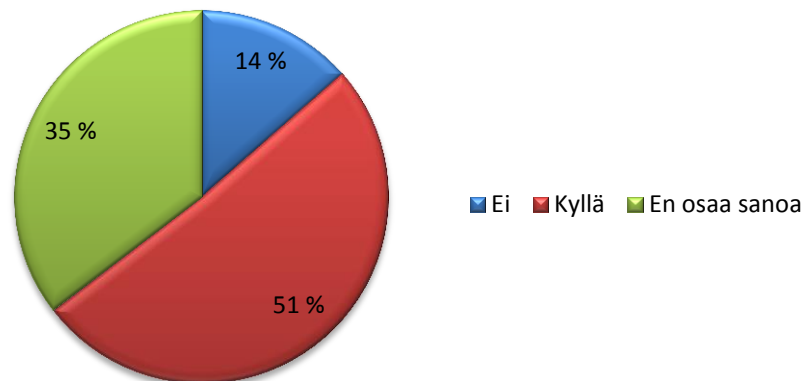

Kuvio 33. Eri asumismuodoissa elävien vastaajien näkemykset ikäihmisten tasa-arvoisuuden toteutumisesta.

80–84-vuotiaat näkivät ikäihmisten kohtelun olevan epätasa-arvoisempaa kuin mitä muut vastaajat ajattelivat sen olevan, sillä heistä yhteensä 41,7% vastasi joko ”ei kohtelee” tai ”harvoin”. 75–79-vuotiaista 30,6% vastasi joko ”ei kohtelee” tai ”harvoin”. 85–89-vuotiaista tuo samainen lukema jää vain 14,2% ja 90-94-vuotiaiden lukemaksi tulee 20%.

Tulosten perusteella 75 vuotta täyttäneet enimmässä määrin luottavat siihen, että yhteiskunta pitää heistä tarvittaessa huolta tulevaisuudessa (kuvio 34). Kysymykseen ”uskotko, että yhteiskuntamme pitää sinusta tarvittaessa hyvää huolta tulevaisuudessa” 51% vastasi myöntävästi, 13,5% kieltävästi ja 35,4% ei osannut sanoa. Jokaisen ikäluokan vastaukset kulkivat samalla linjalla toistensa kanssa; kaikista ryhmistä enemmistö oli sitä mieltä, että yhteiskunta kyllä pitää heistä tarvittaessa tulevaisuudessa huolta. ”En osaa sanoa” -vastausprosentti oli kuitenkin melko suuri.

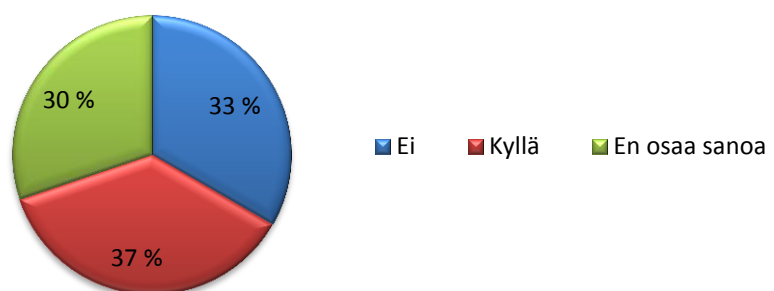
Pitääkö yhteiskunta huolta tulevaisuudessa?

Kuvio 34. Uskotko, että yhteiskuntamme pitää sinusta tarvittaessa hyvää huolta tulevaisuudessa?

Kysymys ”toteutuuko ikäistesi itsemääräämisoikeus mielestäsi yhtä hyvin kuin nuoremmilla sukupolvilla?” tuotti todella tasaisesti vastaushajontaa (kuvio 35). Lievä enemmistö, 36,5% vastaajista vastasi ”kyllä”, 33,3% vastasi ”ei” ja 30,2% ei osannut sanoa.

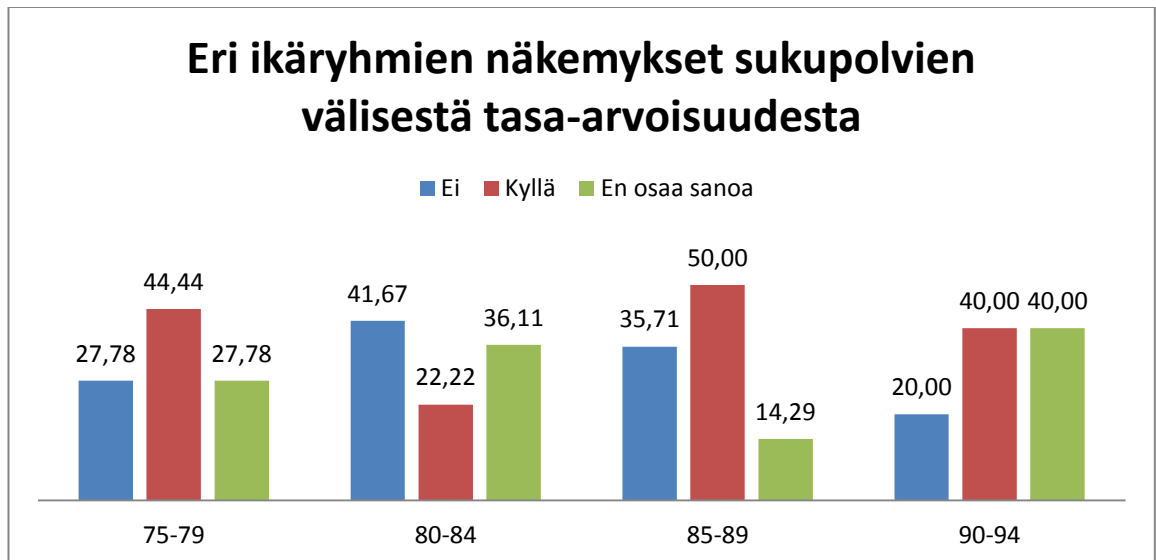
Toteutuuko ikäihmisten itsemääräämisoikeus nuorempien sukupolvien lailla?

Kuvio 35. Toteutuuko ikäistesi itsemääräämisoikeus mielestäsi yhtä hyvin kuin nuoremmilla sukupolvilla?

75–79-vuotiaista 44,4% vastasi ”kyllä”, 27,8% vastasi ”ei” ja 27,8% ei osannut sanoa. 80–84-vuotiaista 41,7% vastasi ”ei”, 22,2% vastasi ”kyllä” ja 36,1% ei osannut sanoa. 85–89-vuotiaista 50% vastasi ”kyllä”, 35,7% vastasi ”ei” ja 14,3% vastasi

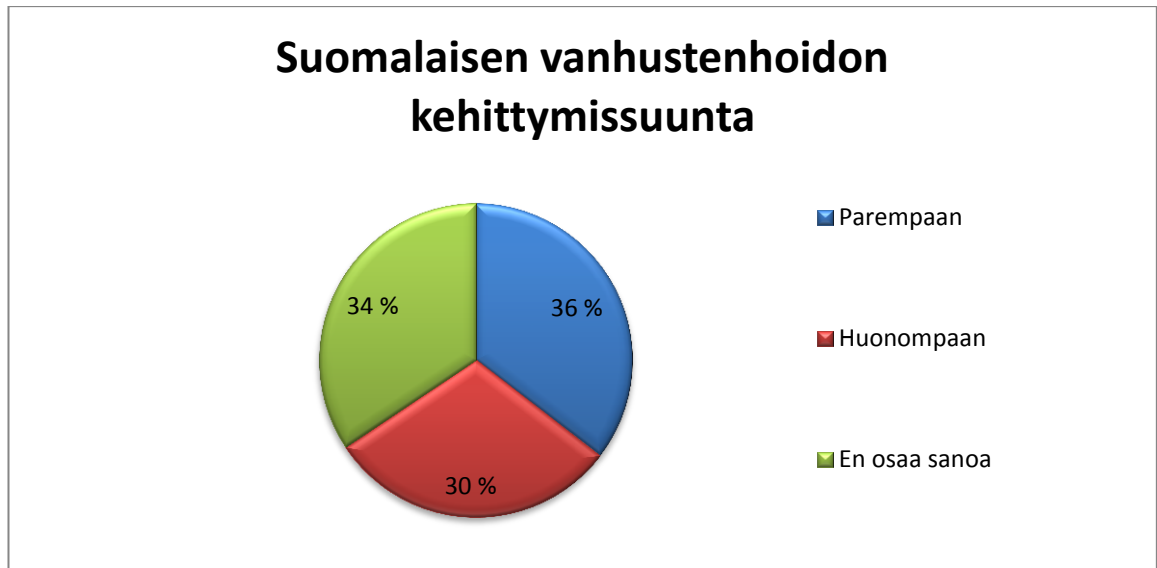
”en osaa sanoa”. 90–94-vuotiaista 40% vastasi ”kyllä”, 20% vastasi ”ei” ja 40% ei osannut sanoa (kuvio 36). Jostain syystä siis 80–84-vuotiaat kokivat ettei heidän itsemääräämisoikeutensa toteudu yhtä hyvin, kuin mitä nuoremmilla sukupolvilla. Muut ikäryhmät olivat keskimääräisesti sitä mieltä, että ”kyllä toteutuu”.

Kuvio 36. Eri ikäryhmien näkemys siitä, toteutuuko ikäihmisten itsemääräämisoikeus yhtä hyvin kuin nuoremmilla sukupolvilla.

Pyysin vastaajia antamaan nykyiselle suomalaiselle vanhustenhoidon tasolle arvosanan kouluasteikolla 4–10 ja keskiarvo -tulokseksi tuli 7,4, joka tarkoittaa ”tydyttävää” tasoa (perusopetuksen oppilaan arviointi [viitattu 16.10.2014]).

Kysymys ”millaiseen suuntaan suomalainen vanhustenhoito on mielestäsi kehittymässä” aiheutti paljon hajontaa vastauksissa ja 75 vuotta täyttäneiden mielipiteet eivät selkeästikään osoittaneet vain yhtä selvää tulosta (kuvio 37). Vastaajista 35,4% näki vanhustenhoidon kehittyvän parempaan suunta, vastaajista 30,2% näki sen menevän huonommaksi ja 34,4% vastaajista ei osannut sanoa. Suuri ”en osaa sanoa” vastausprosentti saattaa kertoa myös siitä, että tähän kysymykseen olisi vastaajille pitänyt suoda vielä kohta ”ei ole kehittymässä mihinkään suuntaan”, jonka jotkut olisivat mahdollisesti valinneet. Kysymykseen tuli myös lisäkommentteja kuten ”toivottavasti parempaan”, ”riippuu liiaksi taloudellisesta tilasta”, ”huonompaan, koska vanhuksia tulee paljon vauraus vähenee” ja ”parempaan; tai arvoitus.”

Kuvio 37. Millaiseen suuntaan suomalainen vanhustenhoito on mielestäsi kehitty-
mässä?

6.5 Vanhuuden arvostamisen ja aliarvostamisen -tilanteita

Kyselylomake sisälsi kaksi avointa kysymystä liittyen tilanteisiin vanhuuden arvos-
tamisesta. Kysymykset olivat: ”millaisissa tilanteissa vanhuuden arvostamista mie-
lestäsi näkyy” ja ”millaisissa tilanteissa vanhuuden syrjimistä ja aliarvostamista
mielestäsi näkyy?”. Näihin kysymyksiin tulleita vastauksia ripottelin jo edellä esit-
tämiini tutkimustuloksiin täydennykseksi.

6.5.1 Arvostaminen

Tulosten perusteella vanhuuden arvostamista on kahdenlaista; aitoa ja vilpittöntä
arvostamista sekä epäaitoa ja näennäistä arvostamista. Aito ja vilpittön arvostami-
nen kohdentuu ikäihmisen ihmisarvon kunnioittamiseen ja näkee ikääntyneen ta-
sa-arvoisena ja tärkeänä yksilönä. Epäaidon ja näennäisen arvostamisen taustalla
on usein oman edun tavoittelu; ikäihmistä ei tällöin arvosteta hänen ihmisyytensä
tähden vaan esimerkiksi taloudellisten voittojen, oman henkilökohtaisen menesty-
misen tai yleisten suvaitsevaisuus -vaatimusten tähden. Epäaito ja näennäinen
arvostaja ikään kuin käyttää vanhuutta hyväkseen hankkiessaan itselleen lisää
kannatusta tai luoden itselleen parempaa imagoa.

Erityisiä aidon arvostamisen tilanteita ovat vastausten perusteella muun muassa erilaiset harrastamisen ja vapaa-ajanvieton ympäristöt sekä uskonnolliset tapahtumat. Vastaaajien mukaan aitoa arvostamista voi tulla vastaan myös monenlaisissa yleisissä arkipäivän tilanteissa, mikäli elämänpolulla sattuu tulemaan vastaan aidosti välittävä ihminen. Istumapaikan antaminen, kuuluvasti puhuminen ja kulkuneuvoon auttaminen ovat esimerkkejä hyväntahtoisesta auttamisesta.

Vastauksissa esiintyi myös paljon tilanteita, jolloin arvostaminen voi tilanteesta riippuen olla aitoa tai epäaitoa. Esimerkiksi kanssakäyminen perheen ja läheisten kanssa, erilaiset juhlatilaisuudet ja juhlapuheet sekä yhteiskunnan tarjoamat avut ja palvelut edustivat vastauksissa näitä molempia suuntia. Osa vastaajista koki perheen ja läheisten antavan heille turvaa ja aitoa arvostamista, kun taas jotkut kertoivat lähiomaisten toimivan omaa etua tavoitellakseen.

”Lapset ja lapsenlapset mielellään turvautuvat apuumme ja arvostavat sitä, esim. koulukyydityksissä”

”Silloin kun vanhuksella on rahaa niin omaiset saattavat tulla ns. kerjäämään omiin tarpeisiinsa.”

Juhlatilaisuuksissa vanhusten arvostaminen voi esittäytyä aitona, jolloin esimerkiksi ikäihmisen elämäntyötä halutaan kunnioittaa erilaisin puhein. Toisaalta juhlatilaisuudet voivat olla myös näennäisesti järjestettyjä; tilaisuus järjestetään vain, koska se kuuluu yleiseen hyveeseen. Muiden ihmisten juhlatilaisuuksiin osallistessaan ikäihminen voi niin ikään kokea molempia arvostustyyliä. Ikäihmistä halutaan kenties aidosti auttaa tarjottavien kantamisessa ja juhlapaikalla liikkumisessa tai sitten se tehdään vain siksi, että se kuuluu yleisiin hyviin tapoihin eikä haluta suuren joukon keskuudessa aiheuttaa minkäänlaista hämmennystä.

Yhteiskunnan tarjoamat edut ja palvelut voivat olla sekä aitoa välittämistä tai näennäisestä arvostamista hehkuvia esimerkiksi vanhuksen kotona asumisen turvaamisen -tilanteissa. Kotona asumiseen tähtääminen voi olla ikäihmisen itsemääräämisoikeuden kunnioittamista tai sen perimmäisenä tarkoituksena voi olla pyrkimys säästää valtion varoja.

”On luotu mahdollisuus asua kotona.”

”Jos yrittää pärjätä ilman avustajia kotona.”

Näennäisiksi arvostamistilanteiksi vastaajien kommenttien mukaan luokittevat poliittiset tilanteet. Vastaajien mukaan vanhuutta arvostetaan politiikassa silloin, kun edustajat pitävät vaalipuheitaan tai kun vanhusten ääniä kaivataan äänestyksissä.

6.5.2 Aliarvostaminen

Laajimmin syrjimistilanteita mainittiin ilmentyvän yhteiskunnallisissa ja poliittisissa asioissa.

”Ollaan vähän niin kuin (ongelmajätettä) näkyy ja kuuluu ainakin kunnallisissa päätösten teoissa”

”Kunnassa liikaa eläkeläisiä ja liian vähän lapsiperheitä.”

”Kaikki palvelut vain heikkenee, joutuu maksamaan kaikesta enemmän!”

”Tavallisessa elämässä vanhuksista ei ole enää mitään hyötyä. Meno- ja vain.”

”Jos vanhus tulee riippuvaiseksi yhteiskunnassa.”

”Pienenä eläkkeenä.”

Kommenttien perusteella poliittista ja yhteiskunnallista syrjimistä tulee esille etenkin suhtautumisessa ikäihmisiin; ikäihmiset leimataan kulueräksi, kun eivät enää eläkkeelle jäätyään tuota valtion kassaan niin paljoa verovaroja ja sairauksien sekä kykenemättömyyden lisääntyessä tarvitsevat enemmän valtion apua ja tukea. Palveluiden laadun heikkeneminen ja hintojen nousu ovat myös merkkejä syrjinnästä. Yhteiskunnan taholta tulevan syrjinnän kerrottiin ilmenevän myös etenkin terveydenhuollon resurssipulana.

”Yksinäisyys, heitteelle jättäminen, turvattomuus, hoitolaitoksissa (jossa henkilökuntaa vähän, ei välitetä!!)”

Esimerkiksi alhaisen hoitajamitoituksen ja asumispalveluyksiköiden vähäisyyden kerrottiin olevan merkkejä yhteiskunnallisesti syrjinnästä.

Syrjintää kerrottiin tulevan esille ikäihmisen kykenemättömyyteen ja sairauksiin liittyvissä tilanteissa.

”Jos ei kuule, niin katsotaan karsaasti.”

”Muistin menettämisessä, sairaus.”

”Silloin kun ei pysty enää tekemään mitään.”

Mainintoja tuli myös esimerkiksi työelämän, tekniikan kehittymisen ja vakuutusasioiden aiheuttamasta syrjinnästä.

”Tekniikan kehittyessä ”nettikeskeiseksi” vanhenevat putoavat toimintojen ulkopuolelle palveluja tavoitellessaan.”

”Moni tosi iäkäs on pudonnut tietokone -aikakaudesta kuin eno veneestä.”

Vastaajat kertoivat ikäihmisen voivan myös omalla käytöksellään provosoida syrjintää.

”Jos ite osoittaa käytöksellään. On kärtyinen ja kiittämätön.”

Vastauksista löytyi myös monia yksittäisiä mainintoja erilaisista yleisistä tilanteista, joissa vanhuuden syrjintää nousee esille.

”Kaupassa ja pankkiautomaatilla etuillaan.”

”Ohitetaan, kun tarvitsisi apua.”

”Kiire johonkin tärkeämpään tehtävään.”

”Lupauksissa”

”Yleensä vanhusta katsotaan niin, että tuota ei tarvita enää.”

”Ei auteta tien yli.”

”Työikäiset välttelevät ”eläkeläisiä” vanhanaikaisina.”

”Kiireessä ja tungoksessa.”

6.6 Henkilökohtaisempia kokemuksia ja ajatuksia

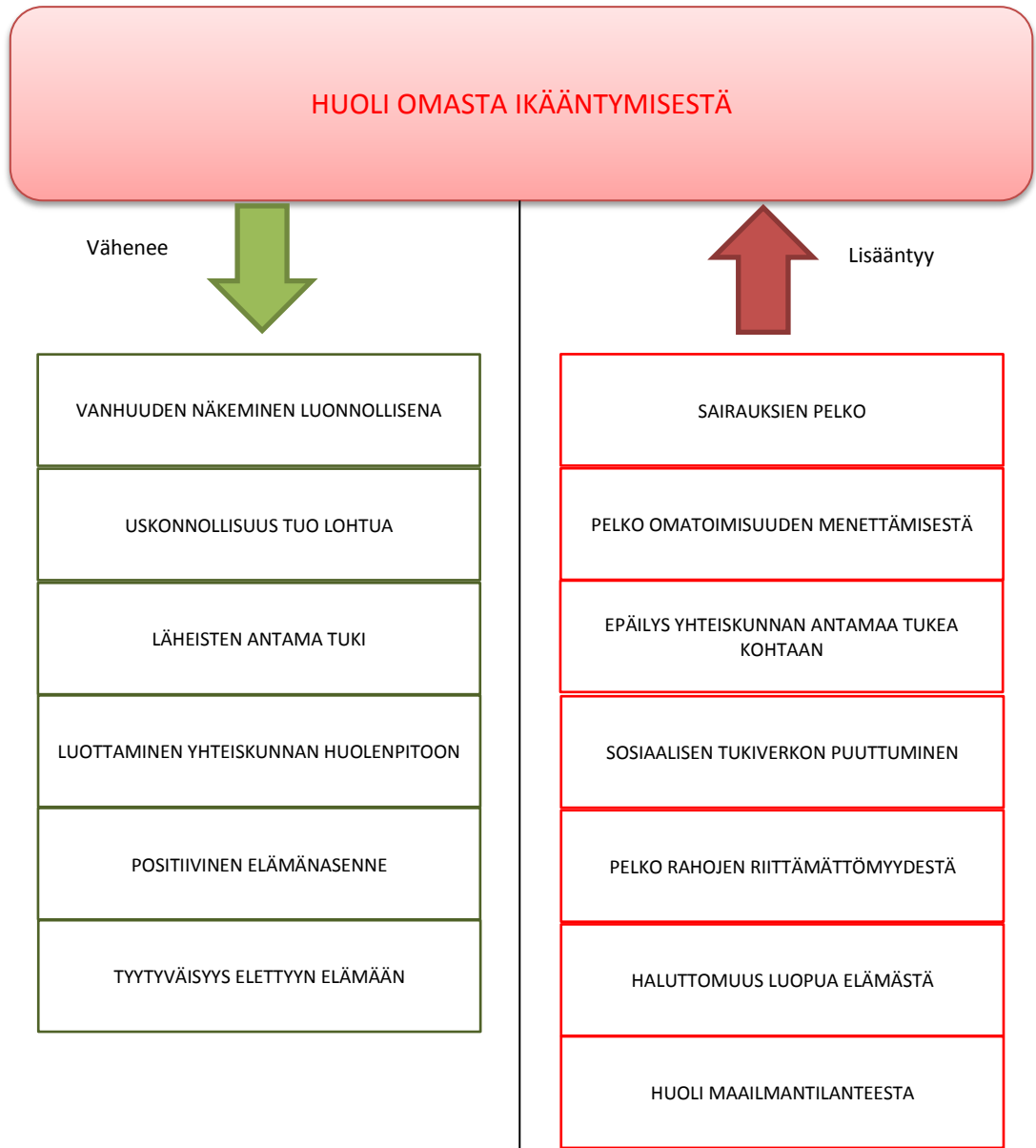
Kysyin kohderyhmältä henkilökohtaisempaan vanhenemiseen liittyvät kaksi kysymystä; ”huolettaako sinua oma ikääntymisesi” ja ”onko sinua itseäsi syrjitty 65-vuotiaana tai sitä vanhempana?”.

50% vastaajista kertoi, ettei oma ikääntyminen huoleta, 39,6% kertoi ikääntymisen huolettavan ja 10,4% vastasi ”en osaa sanoa” (kuvio 38). 75–79-vuotiaista 52,8% kertoi ikääntymisen huolettavan, 38,9% heistä vastasi ”ei huoleta” ja 8,3% ei osannut sanoa. Muut ikäryhmät (80–84, 85–89 ja 90–94) eivät keskimäärin olleet ikääntymisestään huolissaan. Prosentuaalisesti vähiten huolissaan olivat kaikista vanhimmat, 90–94-vuotiaat, joista peräti 70% vastasi ”ei”. Tulosten perusteella huoli omasta ikääntymisestä hälvenee oman iän lisääntyessä.

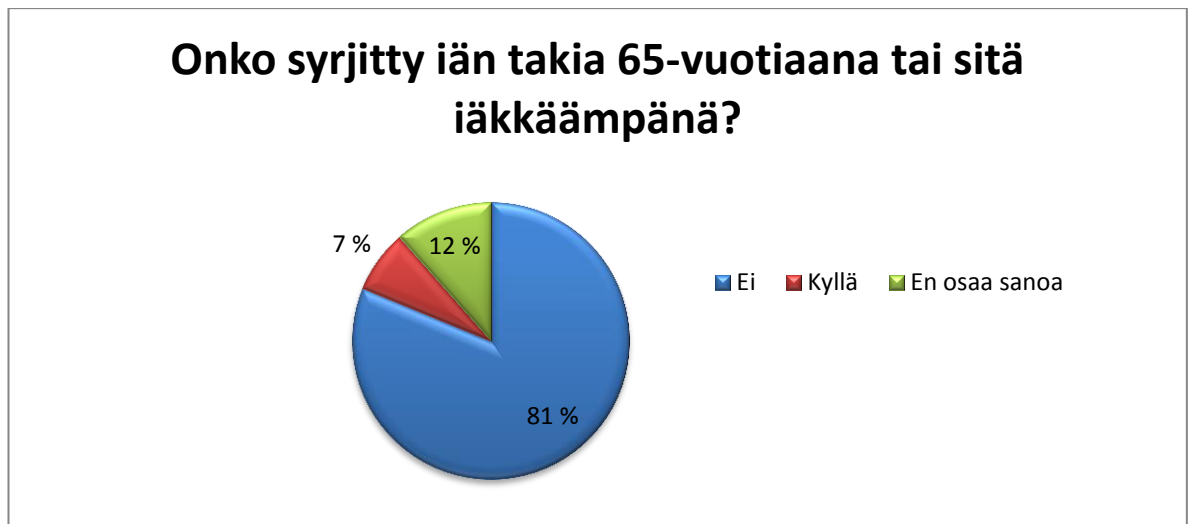
Kuvio 38. Huolettaako sinua oma ikääntymisesi?

Pyysin vastaajia myös perustelemaan vastauksensa. Kuviossa 39 on esitelty vastauksista nousseet tulokset; mitkä asiat lisäävät huolta omasta ikääntymisestä ja mitkä asiat puolestaan vähentävät huolta.

Kuvio 39. Syyt ikääntymiseen liittyvän huolen vähenemiselle sekä lisääntymiselle.

Kysymykseen ”onko sinua itseäsi syrjitty ikäsi vuoksi 65-vuotiaana tai sitä vanhempana” tuli sinänsä erikoinen tulos, jos ottaa huomioon monet muut tämän tutkimuksen tuloksista. 81,3% vastaajista kertoi, ettei ole kokenut tulleensa syrjityksi ikänsä vuoksi 65 vuotta täytettyään ja ainoastaan 7,3% oli kokenut tulleensa syrjityksi. 11,5% vastaajista ei osannut sanoa (kuvio 40).

Kuvio 40. Onko sinua itseäsi syrjitty ikäsi vuoksi 65-vuotiaana tai sitä vanhempana?

”Kyllä” -vastauksen valinneita pyysin kertomaan kokemansa syrjimistilanteet ja he kertoivat syrjimistä tapahtuneen:

”Kaupan kassalla.”

”Kun liikuntakyky on rajoittunut, niin aina ei saa ja pääse sinne minne haluaa.”

”Yli 85-vuotias ei päässyt laivalla Braziliaan.”

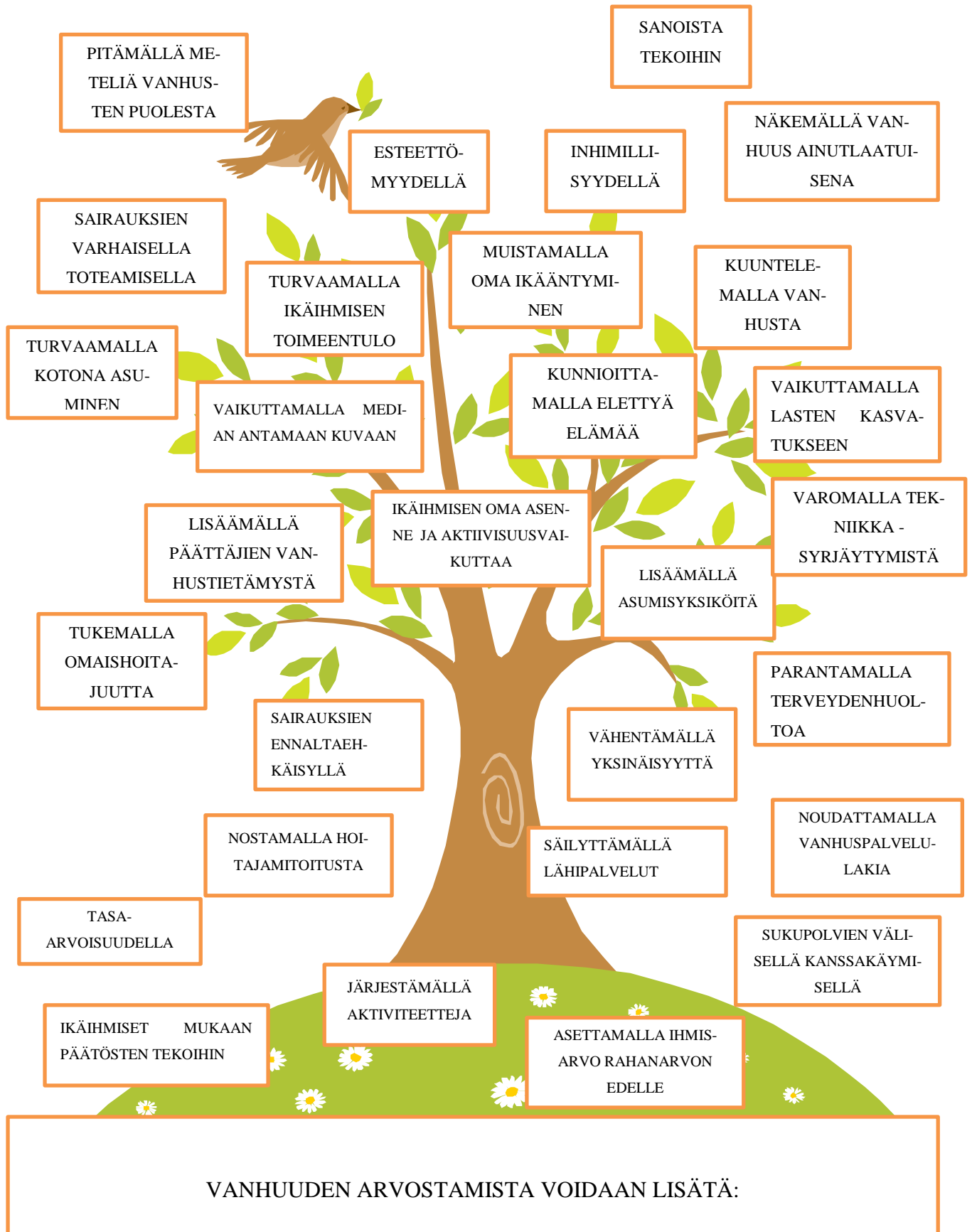
”Lääkärin vastaanotolla.”

”Terveyskeskuksen vuodeosastolla.”

6.7 Vanhuuden arvostamisen lisääminen

Laitoin vastaajat haastavan tehtävän eteen ja pyysin heitä kertomaan ideoita, miten vanhuuden arvostamista voitaisiin lisätä Suomessa. Kysymys oli avoin kysymys ja sain tulokseksi paljon tärkeitä kehittämisideoita.

Kokonaisuuden hahmottamiseksi kokosin esille nousseet teemat esille seuraavalla sivulla olevaan kuvioon (41).

Kuvio 41. Keinot vanhuuden arvostamisen lisäämiseksi.

7 TULOSTEN TULKINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

7.1 Suomalaiset vanhuskuvat 75 vuotta täyttäneiden näkökulmasta

Suomalaisessa kulttuurissa vanhuutta pidetään luonnollisena osana ihmisen elämänkaarta ja vanhuuden uskotaan olevan kutakuinkin suhteellisen onnellista aikaa. Korkeaan ikään kapuamisen mahdollisuus on merkki hyvinvointivaltiomme onnistumisesta eikä vanhuutta nähdä mitenkään häpeällisenä asiana.

Yhteiskunnassamme kuitenkin pelätään vanhuutta sekä vanhenemista ja vanhuus nähdään negatiivisena ajanjaksona, jota leimaa avuttomuus, sairauskeskeisyys ja surullisuus. Vanhojen ihmisten ajatellaan olevan jokseenkin hyödyttömiä ja passiivisia kansalaisia, joista koituu valtiollemme vain menoja ja jotka ovat elämänsä kukoistavimman vaiheen jo eläneet ja taakseen jättäneet.

Korkeaan ikään liittyvän syrjinnän olemassaoloa Suomessa ei tutkimusten mukaan voida kiistää. Tutkimukseni tulokset kertovat ikääntyneisiin ihmisiin kohdistuvan maassamme syrjintää keskimääräisesti ”vähän”, mutta huolestuttavan moni kertoo syrjintää esiintyvän jopa ”kohtalaisesti” tai ”melko paljon”. Kaikista vastaajista peräti 72% arveli ikäihmisiin kohdistuvaa syrjintää olevan olemassa suomalaisessa yhteiskunnassa. Eläkeläisliittojen etujärjestön EETU ry:n tutkimuksen mukaan (Suhtautuminen ikääntymiseen 22.10.2013, 1–2) yhteiskunnassamme esiintyy ikään perustuvaa syrjintää huomattavan paljon, sillä yli 75% vastaajista oli tätä mieltä. EETU ry:n tutkimuksen mukaan ikäsyrjintä nähdään lähinnä ikäihmisiin kohdistuvana ilmiönä.

Ikääntyminen keskimäärin huolettaa vielä alle 80-vuotiaita, mutta tämän rajapyykin ylitettyään ihminen ei ole vanhenemisestaan enää niin huolissaan, vaan elämää eletään päivä kerrallaan eteenpäin. Kenties 80 vuotta täytettyään ihminen alkaa vähitellen hyväksyä elämänsä rajallisuuden ja kokee kiitollisuutta pitkästä iästä sekä eletystä elämästä. Ikääntymisen murehtimisen sijaan keskitytään olemaan kiitollisia omasta iästä ja toivotaan nöyränä elämän vielä jatkuvan useita vuosia eteenpäin. Ehkä varsinaisen vanhuuden voisi tämän tuloksen perusteella päätellä alkavan 80 ikävuodesta. Ehkä varsinaisen vanhuuden yksi tyyppiirre onkin, että

ollaan tyytyväisiä jo saavutettuun ikään. Alle 80-vuotiaat kun selkeästi näyttävät vielä tähtäävän korkeampiin lukemiin.

Sirkka-Liisa Keiskin (1998) esittämistä vanhuuden suhtautumistavoista kolme voisi sopia tämän tutkimuksen pohjalta nousseisiin vanhuskuviin. Holhoavan, mutta kuitenkin myönteisen vanhuskäsityksen, sosiaaliseen huoltoon velvoittavan vanhuskäsityksen sekä kielteisen vanhuskäsityksen kuvauksissa on piirteitä tutkimukseni ilmenneistä ajatuksista.

Holhoavan, mutta myönteisen vanhuskäsityksen piirteitä tukevat tutkimustulokset, joiden mukaan vanhuus nähdään yhteiskunnassamme jonkinasteisena taantumisenä, passiivisuutena ja avuttomuutena, jolloin tarve yhteiskunnan ja läheisten avulle kasvaa huomattavasti. Yhteiskunnan odotetaan pitävän hyvää huolta kaikista apua tarvitsevista.

Sosiaaliseen huoltoon velvoittava vanhuskäsitys sopii yhteiskunnallemme siinä mielessä, että tutkimuksissa korostettiin ikäihmisen omaa vastuuta itsestään ja sitä, että yhteiskunta pitää joissakin tapauksissa ikäihmisistä vain näennäisesti ja pakon edessä huolta. Tutkimustulokset kertoivat myös yhteiskunnan näkevän ikäihmiset jokseenkin taakkana, joka myös sopii sosiaaliseen huoltoon velvoittavan vanhuskäsityksen piirteisiin.

Kielteinen vanhuskäsitys korostaa vanhuuden hyödyttömyyttä, avuttomuutta ja sairauskeskeisyyttä, joiden olemassaolo yhteiskunnassamme nousi selkeästi esille tutkimustuloksista.

Vanhuspalvelulain ja laatusuosituksen sisällöt kuitenkin viestivät siitä, että yhteiskuntamme päämäärä vanhustenhoidossa on pyrkiä kohti arvostavaa vanhuskäsitystä sekä myönteisesti tasavertaisuutta painottavaa vanhuskäsitystä. Tällöin ikäihmisiä siis kuunneltaisiin, heidät nähtäisiin aktiivisina ja tasavertaisina sekä heitä kohdeltaisiin kaikin puolin inhimillisesti.

Tutkimukseni mukaan 75 vuotta täyttäneet haluavat itseään kutsuttavan mieluiten ”ikäihminen” -nimikkeellä. Toiseksi eniten kannatusta keräsivät sekä ”vanhus” että ”seniori” -termit. Perinteinen vanhus -kutsumanimi on selvästikin alkanut laskemaan arvoaan kulttuurissamme. Vanhus -nimitystä saatetaan käyttää jopa hauk-

kumanimenä ”senkin vanhus”, jolloin tarkoitetaan esimerkiksi hidasta tai kömpelöä suoritusta. Kenties nykypäivän ikäihmiset kokevat vanhus -termin alentavan heidän asemaansa yhteiskunnassamme negatiivisen kaiun vuoksi. Vanhus -nimityksen vähentäminen saattaisi jopa nostaa ikäihmisille annettavaa arvoa juuri sen takia, että vanhus -nimike särähtää useamman kansalaisen korvaan jokseenkin loukkaavana ja vähäpätöisenä ilmaisuna. Ikäihminen termi sen sijaan pitää sisällään sanan ”ihminen”, joka jopa huomaamatta korostaa vanhan ihmisen ihmissyyttä ja muistuttaa kaikkia siitä, että ikäihminenkin on oikeasti ihminen. Seniori -sana puolestaan huokuu arvokkuutta ja korostaa jokseenkin ikäihmisen viisautta ja osaamista seniori – kisällä vastinparin vuoksi. Seniori -nimike herättää ajatuksia kokeneesta ja arvokkaasta ihmisestä.

7.2 Vanhuuden arvostaminen ja aliarvostaminen

Suomalaisessa yhteiskunnassa vanhuudelle annetaan heikohkosti arvostusta. Palveluiden piirissä olevat ikäihmiset kokevat vanhuudelle annettavan enemmän arvoa, kuin kotona itsenäisesti elävät 75 vuotta täyttäneet.

Asumispalveluyksiköiden ja kotihoidon asiakkaiden positiivisempi näkemys Suomessa vallitsevasta vanhuuden arvostamisesta verrattuna kotona itsenäisesti asuvien mielipiteisiin, voi selittyä esimerkiksi sillä, että kenties jo palveluiden piirissä ovat kiitollisia saamistaan avuista ja kiitollisuus heijastuu myös arvostus -kokemuksiin. Alatalon ja Närhi-Paanasen tekemän tuoreen tutkimuksen (2014) perusteella suomalaisissa ikäihmisissä vallitsee elämäkokemuksen myötä tullut vaatimattomuus sekä tyytyväisyys vähään (44–46). Etenkin ikäihmisten keskuudessa taitaa vahvasti vallita sellainen kulttuuri, että itselle vaatiminen on jokseenkin epäsopivaa. Alatalon ja Närhi-Paanasen tutkimuksessa todettiin, ettei ikäihminen halua olla kenellekään vaivaksi (45). Ehkä ikäihmiset kokevat saavansa ”ahneen” tai ”itsekkään” -leiman ilmaisemalla avuntarpeensa. Tämä samainen ilmiö tuli esille myös kysymyksen ”pitääkö yhteiskunta tarpeeksi hyvää huolta ikäihmisistä” vastaustuloksista. Kotona itsenäisesti asuvat henkilöt nimittäin ajattelivat yhteiskunnan pitävän ikäihmistä huonompaa huolta kuin mitä kotihoidon ja asumispalveluiden asiakkaat ajattelivat asiasta. Tämän tuloksen mukaan palvelu-

jen piiriin kuuluvat henkilöt kokevat yhteiskunnan huolenpidon olevan parempaa kuin ilman palveluja olevat.

Tutkimustulos, jonka mukaan iäkkäimmät vastaajista kokivat vanhuuden arvostamisen olevan paremmalla mallilla kuin nuorimmat vastaajista kertoo kenties muutuneista kulttuurieroista. Koskisen, Aallon, Hakosen ja Päivärinnan (1998, 13–14) teoksessa mainittiin sukupolvien erilaisten vaatimusten olevan yksi nykyajan ikääntymisen teemoista. Tutkimukseni nuorimpien ja vanhimpien vastaajien välillä ikäero oli liki kaksikymmentä vuotta ja on ilmiselvää, että nuoremmat vastaajista ovat eläneet jo huomattavastikin kehittyneemmässä yhteiskunnassa kuin vanhimmat vastaajista. Vanhimmat vastaajista lienevät niin sanotusti karuimmista oloista ja se on saattanut kasvattaa heistä nuorempia sukupolvia nöyrempiä. Syynä tälle tulokselle voi olla myös se, että vanhimmat vastaajista olivat todennäköisemmin myös joidenkin palveluiden piirissä, jolloin tutkimukseni mukaan vanhuuden arvostamista koettiin olevan enemmän.

Vastaajien mukaan vanhuuden arvostaminen lisääntyy arvostelijan oman iän lisääntyessä. Tutkimukseeni osallistuneet siis arvioivat, että nuoret ihmiset arvostavat ikäihmisiä heikosti kun taas keski-ikäisten antama arvostus alkaa olla jo huomattavasti paremmalla tasolla. Kuulin yhden vastaajista perustelevan tätä sillä, että hänen mielestään nuoret ihmiset eivät vielä niin sanotusti ymmärrä arvostaa iäkkäitä. Nuoret ihmiset ovat kenties vielä niin kisällejä ja tietämättömiä vanhuuden monimutkaisuudesta, että se vähentää heidän antamaa arvoa. Eläkeläisliittojen etujärjestön EETU ry:n tutkimuksen (Suhtautuminen ikääntymiseen 2013 22.10.2013, 2) mukaan 15–30-vuotiaat uskovat ikääntyneiden ihmisten haluavan olla tekemisissä mieluiten lähinnä heidän omaa ikäluokkaansa edustavien henkilöiden kanssa. Näiden tulosten perusteella voisi päätellä, että vanhuuden arvostaminen lisääntyy yksilötasolla vanhustietämyksen karttuessa. Vastaajat saattoivat ajatella lasten ja nuorten olevan vielä itse niin kaukana vanhuusiästä, etteivät he sen vuoksi osaa arvostaa vanhuutta kovinkaan paljoa. Tämä tutkimustulos viittaa siihen, että ihmisellä on taipumusta olla kiinnostunut erityisesti omaa itseä koskettavista asioista. Iän karttuessa alamme kenties paremmin tiedostaa myös oman ikääntymisemme ja täten vanhuuden arvostaminen kasvaa. Avoimeen kohtaan yksi vastaajista kirjoitti vanhuuden arvostamisen lisääntyvän vasta sitten, kun

päättäjät itse ovat vanhoja, mikä osallansa tuo tukea tälle esittämälleni näkemykselle.

Tutkimustulosten perusteella Suomessa koetaan olevan ikärasismia ikääntyneitä ihmisiä kohtaan, mutta silti suurin osa vastaajista ei koe syrjinnän osuneen juuri heidän omalle kohdalleen. Vuonna 1999 ilmestyneen vanhusbarometrin (Vaarama ym.) tuloksissa todettiin vastaavaa; 60-vuotiailla ilmeni omakohtaisia ikäsyrjinnän kokemuksia myös melko vähäisesti. Suomalaisen yhteiskunnan kannalta tämä tutkimustulos on lähinnä positiivinen, mutta muiden tutkimustulosten vuoksi se herättää mietityttämään. Omia ikäsyrjintä -tilanteita saattoi ehkä olla vaikea havainnoida, sillä moni syrjimisen muoto on kuitenkin niin yleismaailmallisella tasolla. Syrjintää kokeneiden kommentit olivat pääsääntöisesti konkreettisia tilanteita, jotka olivat jääneet kokijalleen visusti mieleen. Suomessa ikään kohdistuvaa syrjintää tapahtuu paljon myös niin sanotusti abstraktisella tasolla ja voi olla, että sellaisen syrjinnän ei yleensä koeta koskettavan niin henkilökohtaisesti omaa itseään.

Tutkimustulosteni perusteella miehet kokevat vanhenemiseen kohdistuvaa syrjintää olevan hieman vähemmän kuin mitä naiset kokevat sitä olevan. Tämä tutkimustulos voi selittyä muun muassa sillä perusteella, että miesten yhteiskunnallisempi asema on varsinkin muutama vuosikymmen sitten ollut naisen asemaa korkeammalla tasolla; miehiä on kulttuurissamme arvostettu enemmän ja heitä on nimitetty muun muassa ”perheen pääksi”. Kenties tällainen ajatusmaailma on jättänyt jälkensä nykypäivän iäkkäisiin miehiin ja he kokevat auktoriteettinsa ja heille annettavan arvostuksen olevan korkeammalla kuin mitä naiset ajattelevat itsestään. Ehkä iäkkäät naiset kokevat olemuksensa jokseenkin heikommiksi yhteiskunnassamme ja siten mieltävät myös heihin kohdistuvaa syrjintää olevan enemmän. Tulosten perusteella miehet kokivat myös ikäihmisten välisen tasa-arvoisuuden toteutuvan paremmin kuin naiset. Myös tämä tulos voi olla peruja entisaikojen miesten ja naisten välisistä jyrkemmistä valtasuhteista.

Hanna Uotilan (2011, 50) tutkimukseen osallistuneet ikäihmiset kertoivat epävarmemmin yksittäisten henkilöiden käyttäytymisestä heitä kohtaan kuin kertoessaan yhteiskunnallisista asioista. Tämä Uotilan tutkimustulos herätti myös minut havainnoimaan omaa tutkimustani tältä kantilta ja havaitsin, että tutkimukseni vastauksissa lapset ja nuoret leimattiin ryhmänä vanhuutta epäarvostaviksi, kun taas esi-

merkiksi omien lastenlapsien kerrottiin kyllä antavan heille arvoa. Nämä tulokset viittaavat siihen, että epäarvostavan ilmapiiri syy lienee helpompaa laittaa suurten ryhmittymien harteille, jolloin syyttävä sormi ei osoita ketään yksilöä. Tutkimukseni tarkoitus ei ollutkaan etsiä syyllisiä sieltä täältä, vaan koota eräänlaisia, jopa stereotyyppisiä, yleistyksiä eri ryhmittymistä; kuka arvostaa, miten arvostaa ja miksi arvostaa.

Tutkimukseni tulosten perusteella monet yleiset instituutiot antavat arvoa iäkkäälle ihmiselle. Pankkien, kansaneläkelaitosten ja kauppojen henkilökunnan kerrottiin antavan ikäihmisille melko hyvää arvostusta. Järjestöjen ja yhdistysten antaman arvostuksen arveltiin olevan keskimääräisesti ihan kohtalaisella tasolla, joskin vähän alakanttiin verrattuna esimerkiksi kauppojen, pankkien ja KELA:n henkilökunnan antamaan arvostukseen. Terveystieteiden työntekijät saivat runsaasti kehua antamastaan arvostuksesta. Nämä tulokset voivat johtua muun muassa siitä, että asiakaspalveluammateissa työntekijältä vaaditaan asiakaslähtöisyyttä ja sosiaalisia taitoja, jolloin heidän antama arvo asiakkaalle tuntuu useimmiten olevan kohdallaan, oli kyseessä sitten minkä ikäinen asiakas tahansa. Myös se, että näissä ammateissa työskentelevät ovat monessa tapauksessa tekemisissä ikäihmisten kanssa joten heillä on jo jonkinasteista kokemusta ja tietämystä vanhuudesta. Terveystieteiden työntekijät ihmiset omaavat myös koulutuksensa puolesta tietämystä vanhuuden eri osatekijöistä, joka voi osaltaan lisätä vanhuuden kokonaisvaltaista ymmärtämistä ja hyväksymistä. Konkreettinen kokemus vanhojen ihmisten kanssa toimimisesta saattaa siis lisätä vanhuuden arvostamista.

Kunnan ja kaupungin päättäjien sekä poliitikkojen vanhuuden arvostaminen ajateltiin olevan melkoisen huonolla tolalla. Myös vuonna 1999 julkaistussa vanhusbarometrissa (Vaarama ym., 65) raportoitiin poliitikkojen huonosta ikäihmisten kohtelusta; poliitikkojen puheissa oli huomattu muun muassa ikääntyneisiin ihmisiin kohdennettua vähättelyä. Päätävässä asemassa olevien kunnan ja kaupungin työntekijöiden sekä poliitikkojen ajatellaan todennäköisesti olevan vastuussa vanhusten hoidon suuntaviivoista ja ikäihmisille tarjottavista palveluista. Tulosten mukaan ikäihmiset saavat kyllä tarvitsemiaan palveluja kohtalaisen riittävästi, mutta esimerkiksi iäkkään varallisuudella koetaan olevan palveluiden saamiseen suuri

merkitys eikä tasa-arvoisuuden nähdä ikäihmisten kohdalla toteutuvan, joten kenties muun muassa näistä syistä päättäjien ja poliitikkojen antama arvostus kyseenalaistetaan. Poliitikkojen antaman arvostuksen arveltiin olevan päättäjien antamaa arvostusta huonompaa. Poliitikkojen ja päättäjien esittämän ikäihmisten arvostamisen kerrottiin olevan lähinnä näennäisellä tasolla.

Keskimääräisesti vastaajat kokivat iäkkäiden itsemääräämisoikeuden toteutuvan kiitettävän hyvin nuorempien sukupolvien itsemääräämisoikeuden toteutumiseen verrattuna. 80–84-vuotiaat kokivat, ettei ikääntyneen itsemääräämisoikeus toteudu nuorempien sukupolvien lailla, kun taas muut ikäryhmät kertoivat itsemääräämisoikeuden toteutuvan muitta mutkitta. Tämän yksittäisen ikäryhmän erilainen mielipide saattoi olla vain niin sanotusti myös sattumaa; yksittäisistä ihmisistä riippuvaista eikä niinkään itse ikäryhmästä riippuvaista. Toisaalta 80–84-vuotiaat kokivat myös ikäihmisten tasa-arvoisuuden toteutuvan huonommin kuin muut vastaajista. Näiden tulosten perusteella vaikuttaisi etäisesti siltä, että 80–84-vuotiaat kokevat vanhusten aseman olevan Suomessa huonommalla tasolla kuin mitä muut ikäryhmät ajattelevat.

Ikäihmisten tasa-arvoisuus ei tulosten mukaan toteudu riittävän hyvin suomalaisessa yhteiskunnassa. Asumispalveluyksiköiden asiakkaat kokivat tasa-arvon toteutuvan vastaajista kaikista huonoimmin ja kotihoidon asiakkaat kokivat tasa-arvon toteutuvan paremmin kuin muut vastaajat kokivat. Tutkimukseni tuloksista nousi vahvasti esille se, että vanhustenhoiton hoitajamitoitusta täytyisi nostaa, hoitohenkilökuntaa kouluttaa ja erimuotoisia ikäihmisille suunnattuja asumisyksiköitä tulisi rakentaa lisää. Jotkut vastaajista kertoivat muun muassa kiireen leimaavan hoitotyöntekijöiden arkea. Näistä tuloksista voi päätellä, että kenties juuri liian alhaiseksi koetun hoitajamitoituksen ja siitä johtuvan kiireen tunteen takia asumispalveluyksiköissä asuvat ikäihmiset kokevat tasa-arvottomuutta muita vastaajia enemmän. Asumisyksiköissä elävät kun ovat hoitohenkilökunnan kanssa tekemisissä usein vuorokauden jokaisena tuntina, joten he näkevät ja kokevat konkreettisesti sen, mikäli joku asukas saa hoitohenkilökunnalta enemmän huomiota kuin toiset saavat. Asumispalveluyksiköiden asiakkaat kun saattavat olla keskenään hyvinkin erikuntoisia ja siten toiset tarvitsevat perustarpeiden tyydyttämiseen enemmän apua kuin toiset. Kotihoidon piirin asukkaat sen sijaan eivät näe

kauanko hoitotyöntekijät viiptyvät kenenkin asiakkaan luona ja he saavat hoitajien täyden huomion aina kun heidän luonaan käydään; muun muassa siksi he eivät kenties koe epätasa-arvoisuutta niin paljoa kuin mitä muut vastaajista. Yleisen tasa-arvoisuuden kokemiseen näyttäisi näiden ajatusten perusteella vaikuttavan suuresti oma henkilökohtainen kokemus tasa-arvoisuuden toteutumisesta.

Uotilan (2011, 50) tutkimukseen osallistuneet ikäihmiset kertoivat iäkkäiden ihmisten olevan suomalaisessa yhteiskunnassa heikossa asemassa ja he kritisoivat koko yhteiskunnan asenteita iäkkäitä kohtaan. Uotilan tutkimuksessa iäkkäät tulkitsivat muun muassa yksinäisyyden kuuluvan luonnollisesti vanhenemiseen. Omaan tutkimukseeni osallistuneet ikäihmiset antoivat suomalaiselle vanhusten hoidon tasolle arvosanaksi tyydyttävän, keskiarvo 7,4, ja kertoivat luottavansa siihen, että yhteiskunta kyllä pitää heistä tarpeen vaatiessa huolta myös tulevaisuudessa.

Tutkimustulosten vuoksi vaikuttaa siltä, että suomalainen vanhustenhoito ei ole mitenkään niin sanotusti retuperällä, mutta moni asia kaipaa kipeästi kehittämistä, jotta voisimme saavuttaa ihanteellisen ”hyvän” tai jopa ”kiitettävän” tason. Se, millaiseen suuntaan vanhustenhoito on kehittymässä jakoi kyselyyni vastanneiden keskuudessa suuresti mielipiteitä; osa uskoi parempien aikojen koittavan ja osa taas ennusti vanhusten hoidon tason menevän kovaa vauhtia alamäkeä.

Tutkimukseni perusteella vanhuuden arvostaminen voidaan jakaa karkeasti aitoon ja epäaitoon arvostamiseen. Aidon ja epäaidon arvostamisen rajaa on kuitenkin tarkasti lähes mahdotonta määrittää, sillä arvostaminen on olemukseltaan niin monimutkainen asia, johon vaikuttaa niin monet eri tekijät. Tämä tutkimustulos tukee Paarman (2004, 7) mielipidemäistä kirjoitusta, jossa hän kertoo ihmisen arvon voivan määrittyä kahdella erilaisella tavalla; jokainen ihminen voidaan nähdä hyödyllisyydestään riippumatta arvokkaana tai ihmisen arvo voidaan perustella hänen tehokkuutensa ja osaamisensa perusteella.

Ikäihminen saa kiteytettynä eniten arvostusta erilaisista vapaa-ajan aktiviteeteista ja harrastuksista. Tämä voi selittyä sillä, että harrastusryhmään kuuluessaan ikäihmistä ei kategorioidakaan vanhus -ryhmään vaan hänet nähdäänkin osana harrastusryhmää. Harrastaessaan ikäihminen saa erilaisen roolin erilaisessa ym-

päristössä ja tulee siellä mahdollisesti paremmin hyväksytyksi. Ikäihmisiin kun saatetaan kohdistaa kulttuurissamme enemmän stereotyyppioita kuin mitä esimerkiksi vaikka käsityö- tai liikuntakerhoihin. Harrastusten piirissä ikäihmistä ei mahdollisesti leimata ikänsä vuoksi vaan hänet otetaan vastaan yksilönä. Teoriaosuudessa esittämässäni Taina Rintalan teoksessa (2003) tutkija Rintala viittaa muihin tutkijoihin ja kertoo, että ikäihmisiä yksilöinä arvioiva tutkimusasetelma nostaa esille myönteisempiä mielikuvia ikääntyneistä kuin ne asetelmat, joissa arvioidaan ikääntyneiden joukkoa. Tämä Rintalan esille nostama asia tukee sitä ajatusta, että mikäli harrastepiireissä ikäihminen opitaan tuntemaan yksilönä, niin häneen silloin myös kohdistetaan enemmän arvostusta. Harrastuksissa ja vapaa-ajan toiminoissa ikäihminen saattaa päästä tuomaan esille myös paremmin osaamistaan ja elämäkokemuksen mukana tullutta viisautta; opettaen esimerkiksi kantapään tekemisen niksejä nuoremmille harrastajille. Tällöin ikääntyneeseen kohdistettu arvostaminen saattaa nousta. Toisaalta taas, mikäli arvostajan antama ikäihmisen arvostaminen nousee ikäihmiseltä saatavan avun yhteydessä, voidaan tulkita, että kyseessä on myös näennäistä arvostamista; vanhuuden arvostaminen on tällöin sidoksissa iäkkään antamaan apuun eikä välttämättä ihmiseen itseensä.

Myös uskonnollisissa tilaisuuksissa kerrottiin ilmenevän aitoa ikäihmisen arvostamista. Uskonnolliset tilaisuudet voidaan luokitella myös vapaa-ajan viettämisen kategoriaan. Uskonnolliset tilaisuudet luovat myös ryhmiä, joihin kuuluu eri-ikäisiä ihmisiä, jolloin ikään perustuva kategorisointi hälvenee. Uskonnollisista piireistä saatava arvostus voi olla myös uskonnosta itsestään johtuvaa; moni uskonto kun painottaa lähimmäisen rakkautta ja korostaa ikäihmisille annettavaa arvostusta. Uskonnollisiin tilaisuuksiin osallistuvat ihmiset ovat kenties siis uskontonsa tähden suvaitsevaisempia ikäihmisiä kohtaan ja siksi ikääntynyt voi kokea olevansa heidän joukossaan arvostettu.

Vastaajat kokivat ikäihmisiä arvostettavan aidosti myös satunnaisissa erilaisissa yleisissä tilanteissa, kuten linja-autoissa tai kaupan kassalla. Tämä tulos kertoo siitä, että ikäihmisiä arvostavan kulttuurin luominen on jokaisen kansalaisen vastuulla. Myös syrjimistilanteita kartoittavaan kysymykseen tuli monia yksittäisiä yleisiä tilanteita, joissa esiintyy vanhuuden aliarvostamista. Poliittisten päätösten ja

yhteiskunnallisten muutosten lisäksi vanhuutta arvostavaa kulttuuria voidaan rakentaa yksittäisten kansalaisten teoilla yksittäisiä ikäihmisiä kohtaan.

Näennäisiä arvostamisen tilanteita tulosten perusteella ovat erityisesti erilaiset poliittiset tilanteet, kuten eduskuntaehdokkaiden vaalipuheet, koska tällöin poliitikon koettiin antavan arvoa vanhukselle vain siksi, että saisi mahdollisimman monta äänestäjää tukemaan itseään.

Vastausten perusteella aidon ja epäaidon arvostamisen häilyvä raja näkyy esimerkiksi erilaisissa juhlallisissa tilanteissa, kanssakäymisessä perheen ja läheisten kanssa sekä yhteiskunnan tarjoamissa palveluissa. Näissä tilanteissa ilmeni sekä aitoa ja että arvostajan omaa etua tavoittelevaa arvostamista. Aidon arvostamisen ja näennäisen arvostamisen ilmeneminen on siis erittäin tilannesidonnaista ja arvostamisen perimmäisen syyn tulkinta täytyy suorittaa pitkälti omaan tilannetuntumaan perustuen.

Ikäihmisiä syrjiviä tilanteita vastaajien mukaan ovat etenkin monet poliittiset ja yhteiskunnalliset asiat, jolloin vanhuuden syrjimistä ilmaantuu esimerkiksi erilaisten palveluiden epätasa-arvoisena saatavuutena, vanhustenhoidon merkittävänä resurssipulana ja asenteina, jotka pitävät vanhaa ihmistä vain taakkana. Vastaajien mukaan ikääntynyttä ihmistä syrjitään muun muassa hänen heikkoutensa, sairauksiensa ja kykenemättömyksiensä vuoksi.

Vastaajat kertoivat ikäihmisten syrjintää esiintyvän myös työelämässä, tekniikan kehittymisen vuoksi ja vakuutusten otto -tilanteissa. Työelämässä tapahtuvaa ikäkkäämpien työntekijöiden syrjintää on tutkittu melko paljon. Luultavasti työelämässä erilaiset instituutiot kohdentavat uskonsa etenkin nuorempiin työntekijöihin, joita todennäköisesti herkemmin esimerkiksi halutaan mieluummin kouluttaa kuin vanhempia konkareita, jotka kohta jäävät eläkkeelle ja vievät täten osaamisensa mukanaan. Ikääntyneemmät työntekijät tulisikin nähdä työpaikan voimavarana kokemusviisauden ja osaamisen tähden.

Tekniikan kehittymisen kerrottiin olevan syrjivää muun muassa sen takia, kun kaikki tiedot ja palvelut viedään nykyään niin herkästi Internetin ihmeelliseen maailmaan, jonne monikaan ikääntynyt ei osaa lähteä surffailemaan. Vähitellen kaikkia palveluita automatisoidaan ja teknistetään, mikä saattaa tuottaa ikääntyneelle vä-

estölle merkittäviäkin ongelmia. Vuosien kuluessa ikääntynyt väestö yhä enenevissä määrin kyllä tulee hallitsemaan tietokoneiden ja älypuhelimien käyttöä, mutta vielä nykypäivänä ikäihmisten tekniikkasyrjäytyminen on suuri riski.

Vakuutusten ottamiseen liittyvä syrjintä mahdollisesti tarkoittaa sitä, että kenties ikääntyneemmälle ihmiselle ei niin herkästi myönnetä esimerkiksi sairausvakuutusta iän myötä kohonneiden sairastumismahdollisuuksien vuoksi.

Syrjinnän olemassaolon täysimittainen syy ei kuitenkaan yksin ole ikäihmisiä ympäröivässä yhteiskunnassa ja heidän elämänsä koskettavissa henkilöissä, vaan tulosten mukaan myös ikäihminen on itse vastuussa omasta asemastaan. Vastaa- jien mukaan esimerkiksi kiittämättömällä käytöksellä ikäihminen voi itse niin sanotusti ansaita syrjintänsä tai ainakin omalla panoksellaan vaikeuttaa arvostavan kulttuurin kehittymistä yhteiskuntaamme.

7.3 Kohti myönteisempää vanhuskuvaa ja vanhuuden arvostamista

Tutkimukseni vastaajat yhdessä toivat esille laajan näkemyksen siitä, millä suomalaista vanhushuolurakennetta ja suomalaista kulttuuria tulisi kehittää niin sanotusti vanhusystävällisemmäksi.

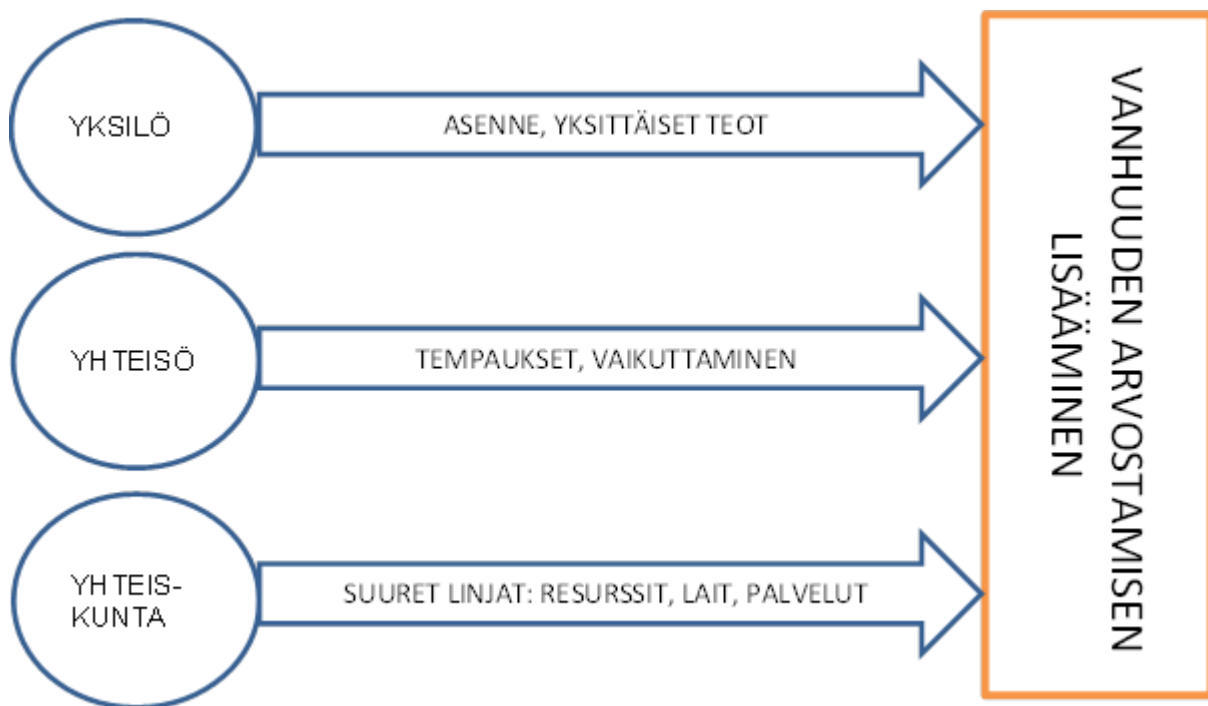
Jaoin vanhuuden arvostamisen lisäämisen keinot kolmeen eri teema-alueeseen; yksilölliseen, yhteisölliseen ja yhteiskunnalliseen (kuviot 42). Vanhuuden arvostaminen on jokaisen vastuulla, niin yksilötasolla, yhteisötasolla, kuin yhteiskuntatasollakin. Yhteiskuntatasolla me voimme luoda suuria linjoja, jotka ohjaavat vanhushuoluiden perimmäistä käytäntöä. Yhteiskuntataso säätää lait ja on vastuussa ikäihmisiin kohdennetuista resursseista. Yhteisötaso pitää sisällään lähes lukemattoman paljon erilaisia kokoonpanoja, jotka rakentuvat erikokoisista ihmisryhmittymistä. Yhteisötasolla me voimme muun muassa vaikuttaa yhteiskuntatason asioihin, me voimme järjestää erilaisia tempauksia ja tapahtumia ja me voimme luoda pala kerrallaan yhteiskuntaan vanhuutta arvostavaa kulttuuria. Yksilötason voima ei ole mitätön näiden suurempien kokoonpanojen rinnalla, sillä yksilötasolla me luomme arjen kulttuuria omalla käyttäytymiselläme.

Yksilötason toimiminen tarkoittaa yksittäisen ihmisen asennetta vanhuuteen. Yksilötasolla ihminen voi luoda vanhuutta arvostavaa kulttuuria esimerkiksi kuuntelemalla vanhusta, näkemällä vanhus ainutlaatuisena, inhimillisyydellä, ojentamalla auttava käsi, välittämällä, olemalla läsnä ikääntyneen elämässä ja pitämällä meteliä vanhuuden ja vanhusten puolesta. Yksikin pieni teko tai panos vaikuttaa kokonaisuuteen. Yksilötasolla me toimimme muiden esimerkkinä.

Yhteisötasolla meissä on monen yksilön voima ja yhdessä tekemällä me voimme saada merkittävän suuria muutoksia aikaan. Yhteisötasolla me voimme luoda vanhuutta arvostavaa kulttuuria esimerkiksi vaikuttamalla lasten kasvatukseen, lisäämällä sukupolvien välistä kanssakäymistä, vaikuttamalla median antamaan kuvaan vanhuudesta, varomalla tekniikkasyrjäytymistä, noudattamalla vanhuspalvelulakia, ottamalla ikäihmiset mukaan päätösten tekoihin ja järjestämällä ikäihmisille suunnattuja aktiviteetteja. Yhteisötason vaikuttaminen koskee kaikkia pienimpiäkin yhteisöjä; kaupan henkilökunta luo oman yhteisönsä, saman kauppaketjun eri toimipisteisen henkilökunta luo oman yhteisönsä, kaikki kaupan alalla työskentelevät luovat yhteisön. Samoin eri harrastuspiirit, kolmannen sektorin toimijat ja yhteiskunnalliset instituutiot, kuten koulut, voivat omina yhteisöinä luoda Suomeen vanhuutta arvostavaa kulttuuria. Myös yhteisötasolla me toimimme esimerkkinä muille yhteisöille.

Yhteiskuntatasolla me voimme luoda vanhuutta arvostavaa kulttuuria esimerkiksi turvaamalla ikäihmisen kotona asuminen ja toimeentulo, lisäämällä asumisyksiköitä, tukemalla omaishoitajuutta, säilyttämällä lähipalvelut, parantamalla ikäihmisten kokonaisvaltaista sosiaali- ja terveydenhuoltoa, kiinnittämällä huomiota esteettömyyteen sekä toteuttamalla tasa-arvoisuutta. Yhteiskuntatasolla me voimme tehdä suuria ratkaisuja ikäihmisten hyvinvoinnin turvaamiseksi ja elämänlaadun parantamiseksi, joka on merkki vanhuutta arvostavasta kulttuurista.

Jokaisella eri teema-alueella meidän on muistettava, että aito arvostaminen on todella tärkeää, mutta se ei yksinään riitä, sillä meidän täytyy todistaa arvostamisemme eli pyrkiä sanoista tekoihin.

Kuvio 42. Vanhuuden arvostamisen lisääminen yksilöllisesti, yhteisöllisesti ja yhteiskunnallisesti.

8 TUTKIMUKSEN ARVIOINTI JA POHDINTA

Ikäihmisten asema Suomessa on kiinnostanut minua koko geronomi -opintojeni ajan ja halu puoltaa ikäihmisten oikeuksia on kasvanut vuosi vuodelta suuremmaksi. Opintojeni aikana olen saanut tutustua monen vanhuksen elämäntarinaa eikä yksikään niistä ole koskaan ollut samanlainen kuin muilla. Olen oppinut, kuinka vanhuus voi samanaikaisesti naurattaa ja pelottaa, kuinka se pitää sisällään jonkinlaista mystiikkaa vaikka onkin luonnollista, kuinka se opettaa nöyräksi ja kiittolliseksi ja kuinka kaikesta ainutlaatuisuudestaan huolimatta siihen kohdistuu myös niin paljon välinpitämättömyyttä ja vihaa.

Halu toimia ikäihmisten hyväksi ja puolustaa heidän oikeuksiaan on saanut minut kulkemaan tuntosarvet pystyssä; aistimaan ikäihmisille annettavan arvostuksen tasoa ja miettimään heidän todellista yhteiskunnallista asemaansa. Olen havainnut, että ikäihmisistä halutaan välittää, mutta heidät silti usein tallotaan jalkoihin. Liian usein jokin muu asia on tärkeämpää ja liian usein kauniit aatokset osoittautuvatkin liirumlaarumiksi. Olen kerta toisensa jälkeen vakuuttunut siitä, että verhon taakse katsoen vanhusten yhteiskunnallinen asema on jokseenkin retuperällä; pin-tapuolen halutaan kimaltelevan, mutta kuoren alta paljastuukin jotain muuta.

Nykypäivän vanhuspalveluiden uudistukset ovat saaneet minut myös varpailleen ja puntaroimaan kriittisesti sitä, mitä näillä uudistuksilla oikein haetaan todellisuudessa takaa ja mikä on uudistusten perimmäinen syy, joka halutaan tavoittaa; ikäihmisten hyvinvointi, taloudelliset hyödyt vai jokin muu? Eritoten aktiivinen ikääntyminen on saanut ihokarvani nousemaan pystyyn ja koko termi on toisinaan vaikuttanut vain näennäisellä tavalla ikäihmisten hyvinvointiin tähtäävältä. Protestini aktiivista ikääntymistä kohtaan nousee suhtautumisestani suorituskeskeisyyteen sekä kiire -hyveeseen; vihaan sitä, että nykyään ihmisen arvo mitataan hänen hyödyllisyytensä sekä kalenterin täyteläisyyden perusteella. Mielestäni suorituskeskeinen ilmapiiri ajaa meitä koko ajan kauemmaksi onnellisuudesta ja siitä aidosta elämästä.

Aktiivisen ikääntymisen pitäminen hyveensä levittää mielestäni suorituskeskeisyypaineet myös vanhuuteen; aikaan, jolloin ihminen voisi vihdoinkin käsitellä kulunutta elämäänsä rauhassa ja jolloin olisi aikaa, arkimelun hälvettyä, kuulla jäl-

leen kellon tikittävän. Pelkään, että aktiivisesta ikääntymisestä tulee onnistuneen vanhenemisen merkki, jolloin aktiivisuuteen kykenemättömät, tai haluttomat, saavat kärsiä hyödyttömyyden ja alemmuuden tunteista.

Suhtautumiseni uudistuksiin ei kuitenkaan ole niin kielteinen, mitä annoin todennäköisesti ymmärtää; näen aktiivisen ikääntymisessä joitakin hyviäkin puolia ja uskon, että moni meneillään oleva uudistus vie meitä myös kohti vanhuutta arvostavaa kulttuuria.

Halusin opinnäytetyölläni haastaa omat aistimukseni sekä sosiaalisessa mediassa ja kirjallisuudessa huokuvat negatiivissävytteiset vanhuskuvat ottamalla asioista selkoa ja kysymällä asiaa suoraan kokemusasiantuntijoilta itseltään. Halusin työlläni korostaa sitä kuinka tärkeää on ikäihmisten kuuleminen, varsinkin korostetusti niissä asioissa, jotka nimenomaan heitä itseään koskettavat.

Koin opinnäytetyöni aiheen kuitenkin haastavaksi; oli vaikeaa lähteä tutkimaan jotain ilmassa leijuvaa abstraktia ilmiötä, jonka olemassaolosta itsellä oli varsin hajanaiset kuvat. Opinnäytetyö oli minulle itselleni todella opettavainen prosessi, sillä pääsin sukeltamaan syvemmälle minua kiehtoneeseen aiheeseen ja pohtimaan suomalaista vanhuskuvaa monelta eri kantilta.

Kyselylomakkeen laatiminen oli opinnäytetyön aiheen vuoksi myös haastavaa ja sitä täytyi miettiä tarkoin, sillä olihan se perusta koko työni suunnalle. Oli haastavaa miettiä etukäteen juuri ne kysymykset, joiden avulla saisin kaikista eniten tietoa suomalaisesta vanhuuden arvostamisen tasosta ja oli haastavaa muotoilla kysymykset juuri sellaisiksi, ettei niitä vain voisi ymmärtää väärin. Olen kyselylomakkeeseeni tyytyväinen, mutta jos tekisin sen nyt uudelleen, niin muokkaisin sitä hieman toisennäköiseksi; selvittäisin kenties enemmän aktiivisen ikääntymisen herättämiä ajatuksia ikäihmisissä ja kyselisin tarkemmin perhepiirin antama arvostusta. Jättäisin kenties pois pankin, kaupan ja kansaneläkelaitoksen henkilökunnan antaman arvostuksen.

Kyselylomakkeesta tuli karsimisenkin jälkeen melko pitkä, jonka pelkäsin vaikuttavan liikaa vastaajamäärään. Kyselyni vastaajamäärä ylitti kuitenkin täysin odotukseni ja sain aikaan sellaisen aineiston, johon olen enemmän kuin tyytyväinen.

Luultavasti kyselyni aihe herätti vastaajien mielenkiinnon ja arvonta antoi lisämotiivaatiota vastaamiselle.

Kyselyvastausten purkamisessa ja taulukoimisessa Excel -ohjelmaan sekä kuvioiden laatimisessa sain paljon apua eräältä läheiseltäni. Apuvoimien ansiosta sain tulokset nopeasti kasaan heti kyselyajan päättymisen jälkeen ja pääsin hetimiten aloittamaan niiden kokoamisen työhöni.

Tutkimustulosten kirjoittaminen sujui kaiken kaikkiaan melko sukkelaan, vaikka materiaalia kertyikin paljon. Eniten ajatustyötä ja sommittelua vaativat kyselyn avoimien kohtien tulokset. Kokonaisuutena tuloksista ilmeni paljon sellaisia asioita ja ilmiöitä, joiden olemassaoloon olin jo ennalta jokseenkin uskonut, mutta myös jokunen asia pääsi hieman yllättämäänkin. Pysin tutkimusta tehdessäni pitämään mielessäni koko ajan tutkijan objektiivisuuden, vaikka minulle oli jo vuosien aikana monia mielipiteitä ikäihmisten todellisesta yhteiskunnallisesta tilanteesta syntynekin. Muistan ajatelleeni opinnäytetyöni alkumetreillä jopa sitä, että mitäs jos työni tutkimustulokset osoittautuvatkin kaikki aivan päinvastaisiksi, kuin mitä omat kuvitelmani olivat ikäihmisten yhteiskunnallisesta tilanteesta ja täten niuhottamiseni ikäihmisten huonosta kohtelusta olisi osoittautunut aivan turhaksi ja perusteettomaksi. Päätin kuitenkin sysätä omat kuvitelmani ja ajatukseni sivuun ja ottaa tutkimuksesta tulevan tiedon avosylin ja mukisematta vastaan, oli se sitten millaista tahansa.

Johtopäätösten kokoamisen koin mielekkääksi puuhaksi, koska ne pistivät todella ajattelemaan monenlaisia syy – seuraus -suhteita ja analysoimaan eri asioiden vaikutuksia toisiinsa. Johtopäätösten kokoaminen oli haastavaa, mutta samalla myös palkitsevaa.

Oli hienoa tehdä opinnäytetyö juuri sellaisesta aiheesta, mikä tuntui itselle todella merkitykselliseltä ja niin sanotusti omalta aiheelta; toivon, että se näkyy myös positiivisella tavalla työssäni. Uskon työni tulosten kiinnostavan monia juuri sen ajan-kohtaisen ja jokseenkin tunteitakin herättävän aihepiirin vuoksi. Työni tarkoitus on herättää ihmiset miettimään vanhusten asemaa nykypäivän Suomessa ja haastaa kaikki yksilöt ja yhteisöt sekä yhteiskuntataso tekemään töitä vanhusten hyvinvoinnin ja aseman parantamiseksi. Ja kyllä, vaikka ”vanhus” ei terminä olekaan

tutkimukseni perusteella enää ikäihmisten suosion kärkipäässä niin luokittelen sen silti sisältönsä vuoksi yhdeksi maailman kauneimmista sanoista.

Tutkimuksia vanhuuden arvostamisen tasosta ja suomalaisista vanhuskuvista on olemassa melko vähän, erityisesti ikäihmisten näkökulmasta tarkasteltuna. Tästä aihepiiristä jalostuisi monenlaisia kiehtovia jatkotutkimusaiheita, jotka olisivat osallansa askeleita vanhusystävällisemmän kulttuurin luomisessa. Oma tutkimukseni piti sisällään todella pienen otannan koko Suomen vanhusväestöstä ja muun muassa siksi lisätutkimukset olisivat enemmän kuin perusteltuja. Erityisen mielenkiintoista olisi saada tietää poliitikkojen sekä kunnan ja kaupungin päättäjien kommentit niille kaikille tutkimustuloksille, jotka viestivät heidän heikohkosta ikäihmisten arvostamisestaan. Poliitikkoihin kohdistettu tutkimus vanhuuden arvostamisesta voisi jopa toimia eräänlaisena sysäyksenä vanhuutta arvostavan kulttuurin rakentamisessa.

LÄHTEET

- Ahvenniemi, U. 8.5.2013. Sirkka-Liisa Kivelä: Vanhus on kuluera. [Verkkolehtiartikkeli]. Helsinki: Sanoma Media Finland Oy. [Viitattu 11.4.2014]. Saatavana: http://www.kodinkuvalehti.fi/artikkeli/ilmiot/suorat_sanat/sirkka_liisa_kivela_vanhus_on_kuluera
- Aktiivisen ikääntymisen ja sukupolvien välisen solidaarisuuden eurooppalainen teemavuosi 2012: tietoa teemavuodesta. 9.4.2013. [Verkkosivu]. European Union. [Viitattu 14.4.2014]. Saatavana: <http://europa.eu/ey2012/ey2012main.jsp?catId=971&langId=fi>
- Alatalo, A. & Närhi-Paananen, L. 2014. ”Ne vaan mut tänne toi” –asiantuntijana ikäihminen? [Verkkojulkaisu]. Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveysalan yksikkö, vanhustyön koulutusohjelma. Opinnäytetyö. [Viitattu 17.10.2014]. Saatavana: http://theseus.fi/bitstream/handle/10024/80550/Alatalo_Anu.pdf.pdf?sequence=1
- Andersson, S. 16.11.2012. Aktiivinen ikääntyminen ja hyvät tavoitteet. [Blogimerkintä]. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu 14.4.2014]. Saatavana: <https://blogi.thl.fi/blogi/-/blogs/aktiivinen-ikaantyminen-ja-hyvät-tavoitteet>
- Braithwaite, V. A. 1986. Old Age stereotypes: Reconciling contradictions. *J Gerontol* 41: 353–360.
- Crockett, W. H. & Hummert, M. L. 1987. Perceptions of Aging and the Elderly. Teoksessa: Schaie, K. W. (toim.) *The Annual Review of Gerontology and Geriatrics*, Vol. 7. New York: Springer Publishing Co., 217–241.
- EU:n teemavuosi 2012: Aina on oikea ikä. 17.1.2012. [Verkkosivu]. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. [Viitattu 24.9.2014]. Saatavana: <http://www.stm.fi/tiedotteet/tiedote/-/view/1577189>
- Green, S. 1981. Attitudes and perceptions about the elderly: current and future perspectives. *Int J Aging and Human Development*, Vol. 13(2): 99–119.
- Hakonen, S. 2008. Kolmas ikä voimaantumisen aikana. Teoksessa: A. Suomi & S. Hakonen (toim.) *Kuluerastä voimavaraksi: sosiokulttuurinen puheenvuoro ikääntymiskysymyksiin*. Jyväskylä: Ps-kustannus, 153.
- Heikkinen, E. 2005. Ihmisen elinajan piteneminen -onni vai onnettomuus? Teoksessa: E. Kemppi (toim.) *Lisää ikää!: eläkepommi vai uudet urat?* Helsinki: Karas-Sana, 17.

- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13. osin uud. p. Helsinki: Tammi.
- Hyvä tieteellinen käytäntö. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta. [Viitattu 11.10.2014]. Saatavana: <http://www.tenk.fi/fi/htk-ohje/hyva-tieteellinen-kaytanta>
- Ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukeminen ja iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvet (ns.vanhuspalvelulaki). [Viitattu 23.9.2014]. [Verkkosivu]. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Saatavana: http://www.stm.fi/vireilla/lainsaadantohankkeet/sosiaali_ja_terveydenhuolto/ikaantyneet
- Julkunen, R. 2008. Ikä ideana ja tutkimuskohteena. Teoksessa: A. Suomi & S. Hakonen (toim.) Kulueraistä voimavaraksi: sosiokulttuurinen puheenvuoro ikääntymiskysymyksiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 27–29.
- Jyrkämä, J. & Nikander, P. 2007. Ikäsyrijntä, ageismi. Teoksessa: O. Lepola & S. Villa (toim.) Syrijntä Suomessa 2006. [Verkkokirja]. Helsinki: Ihmisoikeusliitto ry, 182–185, 191. [Viitattu 29.9.2014]. Saatavana: <http://people.uta.fi/~pirjo.nikander/Syrjinta%20Suomessa%202006.pdf>
- Jääskeläinen, A. 2004. Vaiennettu ääni: viekö vanhuus yksilön arvon? Teoksessa: H. Kankare & H. Lintula (toim.) Vanhuksen äänen kuuleminen. Helsinki: Tammi, 83.
- Keiski, S-L. 1998. Ikääntymisen ihmemaa. Vertailututkimus vanhusten kokemuk-sista standardikoekeittäessä ja käyttäjälähtöisesti suunnitellussa kotikeittäessä. Helsinki. Taideteollisen korkeakoulun julkaisusarja A 22.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2000. Tunne itsesi, suomalainen. Helsinki: Wsoy.
- Kite, M. E. & Johnson, B. T. 1988. Attitudes toward older and younger adults: A meta-analysis. Psychology and Aging 3: 233-244.
- Kivelä, S-L. 2012. Hyviä vuosia: arvokas ja turvallinen ikääntyminen. Helsinki: Kustannus-Osakeyhtiö Kotimaa / Kirjapaja.
- Koskinen, S., Aalto, L., Hakonen, S. & Päivärinta, E. 1998. Vanhustyö. Helsinki: Vanhustyön keskusliitto.
- L 28.12.2012/980. Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvetuista.

- Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi. 17.7.2013. [Verkkosivu]. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. [Viitattu 23.9.2014]. Saatavana: <http://www.stm.fi/julkaisut/nayta/-/julkaisu/1860580>
- Levonen, T. 2001. Ikä karttuu elämä jatkuu: ikääntyminen muuttuvassa yhteiskunnassa. Helsinki: Gummerus Kustannus Oy.
- Linville, P. W. (1982) The complexity-extremity effect and age-based stereotyping. *Journal of Personality & Social Psychology*. Vol 42(2), Feb (1982), 193–211.
- Mazzarella, M. 2000. Kun kesä kääntyy: vanhenemisen taidosta. Helsinki: Tammi
- Mäkinen, O. 2006. Tutkimusetiikan abc. Helsinki: Tammi.
- Nieminen, L. 2006. Lapsuudesta vanhuuteen: perus- ja ihmisoikeuksien merkitys eri ikävaiheissa. Helsinki: Edita.
- Paarma, J. 2004. Vanhuuden arvostamisesta. Teoksessa: E. Noppari & M-T. Tanttinen (toim.) *Arvokas vanhuus ja vanhustyön arvostus*. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja B raportteja 23.
- Peltoniemi, T. <xxx.xxx@xxx.fi> 31.10.2014. Kommentteja opinnäytetyöhön. [Henkilökohtainen sähköpostiviesti]. Vastaanottaja: Niina Lehto. [Viitattu 2.11.2014].
- Perusopetuksen oppilaan arviointi. [Viitattu 16.10.2014]. [Verkkosivu]. Nurmijärvi: Nurmijärven yhteiskoulu. Saatavana: <http://www.nyk.fi/suomi/8/peruskoulu/arviointi.html>
- Pirttilä-Backman, A-M. 2010. Arkiajattelu. Teoksessa: E. Suoninen, A-M. Pirttilä-Backman, A.R. Lahikainen & M. Ahokas (toim.) *Arjen sosiaalipsykologia*. Helsinki: WSOYpro Oy, 233–246.
- Puronen, P. 2005. Irti kiireestä. Helsinki: WSOY.
- Rantamaa, P. & Pohjolainen, P. 1997. Ikääntyvien liikunta – Mitä se on? Teoksessa: P. Era (toim.) *Ikääntyminen ja liikunta*. Jyväskylä: Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 108, 185.
- Rehn, A. 22.10.2013. Vanhustalouden viestintäongelma. Professori Alf Rehnin kolumni, Ylen ykkösaamu.
- Rintala, T. 2003. Vanhuskuvat ja vanhustenhuollon muotoutuminen 1850-luvulta 1990-luvulle. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Tutkimuksia 132.

- Rusanen, J., Muilu, T. & Colpaert, A. 9.10.2003. Vanhukset keskittyvät taajamiin. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Tilastokeskus. [Viitattu 23.9.2014]. Saatavana: http://www.stat.fi/tup/tietoaika/tilaajat/ta_10_02_vanhukset.html
- Saarenheimo, M. 2014. Mitä vanhuudelle on tapahtunut? [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Vanhustyön keskusliitto ry. [Viitattu 1.10.2014]. Saatavana: <http://eloisaika-fi-bin.directo.fi/@Bin/fa862a134227a6ff8d3109e60a1e4fba/1412167808/application/pdf/115277/Mit%C3%A4%20vanhuudelle%20on%20tapahtunut.pdf>
- Suhtautuminen ikääntymiseen 2013. 22.10.2013. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 1.11.2014]. Helsinki: Eläkeläisliittojen etujärjestö EETU ry. Saatavana: http://www.eetury.fi/Site/Data/671/Files/Suhtautuminen_ikaeaentymiseen_2013.pdf
- Suomen väkiluku kasvoi eniten 20 vuoteen. 16.3.2012. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Tilastokeskus. [Viitattu 23.9.2014]. Saatavana: http://www.stat.fi/til/vaerak/2011/vaerak_2011_2012-03-16_tie_001_fi.html
- Toimenpiteet iäkkäiden laitoshoidon vähentämiseksi osana palvelurakennemuutosta. 2/2014. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. [Viitattu 23.9.2014]. Saatavana: http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=9817041&name=DLFE-29210.pdf
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5. uud. I. Helsinki: Tammi.
- Uotila, H. 2011. Vanhuus ja yksinäisyys: tutkimus iäkkäiden ihmisten yksinäisyyskokemuksista, niiden merkityksistä ja tulkinnoista. [Verkkajulkaisu]. Tampereen yliopisto, terveystieteiden yksikkö. Akateeminen väitöskirja. [Viitattu 22.10.2014]. Saatavana: <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/66801/978-951-44-8553-4.pdf?sequence=1>
- Uotinen, V. 1995. Minkälainen ihminen on vanha? Ikästereotyyppiat tuttua vanhaa ihmistä koskevissa kuvauksissa. Gerontologia 9(3): 165–173.
- Vaarama, M., Hakkarainen, A. & Laaksonen, S. 1999. Vanhusbarometri 1998. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Selvityksiä 1999:3.
- Vallejo Medina, A., Vehviläinen, S., Haukka, U-M., Pyykkö, V. & Kivelä, S-L. 2007. Vanhusten hoito. 1.–3. p. Helsinki: WSOY.
- Valli, R. 2007. Kyselylomaketutkimus. Teoksessa: J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikä-kunoita tutkimusmetodeihin 1. 2. korjattu ja täyd. p. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Vilka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.

Ylikarjula, S. 2011. Vanheneminen kielletty?: elämäkokemuksen puolustus. Helsinki: Kustannus-Osakeyhtiö Kotimaa / Kirjapaja.

80 vuotta täyttäneitä Suomessa jo neljännesmiljoona. 18.3.2011. [Verkojulkaisu]. Helsinki: Tilastokeskus. [Viitattu 23.9.2014]. Saatavana: http://www.stat.fi/til/vaerak/2010/vaerak_2010_2011-03-18_tie_001_fi.html

LIITTEET

Liite 1. Kyselylomake

Liite 2. Sopimus opinnäytetyöstä

Liite 3. Seinäjoen kaupungin lupa tutkimusaineiston keräämiselle

Liite 4. Kuntayhtymä Kaksineuvoisen lupa tutkimusaineiston keräämiselle

LIITE 1 Kyselylomake

KYSELY VANHUUDEN ARVOSTAMISESTA 75 VUOTTA TÄYTTÄNEILLE

Tervehdys!

Tämän kyselytutkimuksen tarkoituksena on selvittää 75 -vuotiaiden ja sitä iäkkäämpien ihmisten mielipiteitä vanhuuden arvostamisesta; arvostetaanko Suomessa tarpeeksi vanhuutta ja vanhoja ihmisiä sekä millaisissa tilanteissa vanhuuden arvostamista näkyy tai ei näy.

Tutkimus on osa Seinäjoen Ammattikorkeakoululle tekemääni opinnäytetyötä ja tutkimuksen yhteistyötahona toimii SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry.

Kyselyyn vastataan nimettöminä. Palauttakaa täytetty kyselylomake palautuslaatikkoon tai sen teille toimittaneelle henkilölle viimeistään sunnuntaina 28.9.2014. Jokainen kyselyvastaus on kullanarvoisen tärkeä!

Mikäli haluatte osallistua arvontaan, täyttäkää yhteystietonne erilliselle arvontalipukkeelle. Liittäkää arvontalipuke mukana tulevalla klemmarilla kiinni kyselylomakkeeseen. Arvontaa varten annettuja henkilötietoja käytetään vain arvontatarkoituksessa. Arvonnan palkintona on Jalkahoitola Kulkurin lahjoittama 45€ arvoinen perusjalkahoito. Arvonta suoritetaan lokakuun alkupuolella ja lahjakortti toimitetaan voittajalle postitse.

Suuret kiitokset vastauksistanne ja onnea arvontaan!

Niina Lehto, geronomiopiskelija

Esitiedot (rastita oikea vaihtoehto)1. Sukupuoleni on: Mies Nainen

2. Ikäni: _____

3. Asun: Kotona kotihoidon avustamana kotona ilman kotihoidon apua palveluasumisyksikössä/hoivakodissa tms. jossain muualla, missä? _____4. Olen: Omaishoitaja Omaishoidettava En kumpaakaan näistä **YLEISTÄ**

1. Millä nimellä toivoisit ikäisiäsi kutsuttavan? (voit valita useamman)

vanhus seniori ikäihminen ikäntynyt

joku muu, mikä? _____

ARVOSTAMISESTA JA ALIARVOSTAMISESTA

(Laita rasti sen vastausvaihtoehdon perään, joka kuvaa parhaiten mielipidettäsi.)

2. Arvostetaanko suomalaisessa yhteiskunnassa vanhuutta?

1.Ei ollenkaan 2.Heikosti 3.Kohtalaisesti 4.Melko paljon 5.Erittäin paljon En osaa sanoa

3. Onko Suomessa syrjintää ikääntyneitä ihmisiä kohtaan?

1.Ei ollenkaan 2.Vähän 3.Kohtalaisesti 4.Melko paljon 5.Erittäin paljon En osaa sanoa

4. Pitääkö yhteiskunta tarpeeksi hyvää huolta ikäihmisistä?

1.Ei pidä 2.Vähän 3.Kohtalaisesti 4.Melko hyvin 5.Erittäin hyvin En osaa sanoa

5. Saavatko ikäihmiset riittävästi tarvitsemiaan palveluita?

1.Eivät saa 2.Heikosti 3.Kohtalaisesti 4.Melko hyvin 5.Erittäin hyvin En osaa sanoa

6. Vaikuttaako ikäihmisen varallisuus palveluiden saamiseen?

1.Ei vaikuta 2.Vähän 3.Kohtalaisesti 4.Melko paljon 5.Erittäin paljon En osaa sanoa

7. Kohteleeke yhteiskunta kaikkia ikäihmisiä tasa-arvoisesti?

1.Ei kohtele 2.Harvoin 3.Kohtalaisesti 4.Melko usein 5.Kyllä kohtelee En osaa sanoa

8. Pelätäänkö suomalaisessa kulttuurissa vanhenemisestä?

1.Ei ollenkaan 2.Vähän 3.Kohtalaisesti 4.Melko paljon 5.Erittäin paljon En osaa sanoa

9. Pidetäänkö suomalaisessa kulttuurissa vanhuutta häpeällisenä asiana?

1.Ei ollenkaan 2.Vähän 3.Kohtalaisesti 4.Melko paljon 5.Erittäin paljon En osaa sanoa

10. Asteikolla 1-5, kuinka paljon arvelet seuraavien ikäryhmien arvostavan ikäisiäsi ihmisiä? (Ympyröi sopivin numero. 1= Eivät ollenkaan, 2= Heikosti, 3=Kohtalaisesti, 4=Melko paljon ja 5=Erittäin paljon.)

a) 0 – 20-vuotiaat	1	2	3	4	5	En osaa sanoa ☐
b) 21 – 40-vuotiaat	1	2	3	4	5	En osaa sanoa ☐
c) 41 – 60-vuotiaat	1	2	3	4	5	En osaa sanoa ☐
d) 61 – 80-vuotiaat	1	2	3	4	5	En osaa sanoa ☐
e) 81–100-vuotiaat	1	2	3	4	5	En osaa sanoa ☐

11. Asteikolla 1-5, kuinka paljon arvelet seuraavien ammattihenkilöiden arvostavan vanhuutta?

(Ympyröi sopivin numero. 1= Eivät ollenkaan, 2= Heikosti, 3=Kohtalaisesti, 4=Melko paljon ja 5=Erittäin paljon.)

a) Järjestöjen/ yhdistysten toimijat	1	2	3	4	5	En osaa sanoa ☐
b) Kaupan henkilökunta	1	2	3	4	5	En osaa sanoa ☐
c) KELA:n henkilökunta	1	2	3	4	5	En osaa sanoa ☐
d) Kotihoidon henkilökunta	1	2	3	4	5	En osaa sanoa ☐
e) Kunnan/kaupungin päättäjät	1	2	3	4	5	En osaa sanoa ☐
f) Lääkärit	1	2	3	4	5	En osaa sanoa ☐
g) Pankin henkilökunta	1	2	3	4	5	En osaa sanoa ☐

- h) Poliitikot 1 2 3 4 5 En osaa sanoa
- i) Terveyskeskusten hoitajat 1 2 3 4 5 En osaa sanoa
- j) Vanhainkotien hoitajat 1 2 3 4 5 En osaa sanoa

12. Millaisena suomalaiset mielestäsi näkevät vanhuuden? (vastaa, mitä uskot suomalaisten yleensä ajattelevan, älä mitä itse ajattelet vanhuudesta.) Janalla on kaksi ääripäätä; laita rasti janalle siihen kohtaan, joka kuvastaa parhaiten mielipidettäsi.

(Esimerkki kohdasta negatiivinen-positiivinen: jos laitat rastisi kohtaan 1, niin uskot suomalaisten näkevän vanhuuden täysin negatiivisena. 2 tarkoittaa melko negatiivisena, 3 on janan keskiväli ja tarkoittaa, että negatiivisuutta on yhtä paljon kuin positiivisuutta, 4 tarkoittaa melko positiivisena ja 5 täysin positiivisena.)

Negatiivisena	-----	Positiivisena	En osaa sanoa ☐
	1 2 3 4 5		
Turvallisena	-----	Pelottavana	En osaa sanoa ☐
	1 2 3 4 5		
Sairauskeskeisenä	-----	Terveytenä	En osaa sanoa ☐
	1 2 3 4 5		
Itsenäisyytenä	-----	Avuttomuutena	En osaa sanoa ☐
	1 2 3 4 5		
Surullisena	-----	Iloisena	En osaa sanoa ☐
	1 2 3 4 5		
Luonnollisena	-----	Luonnottomana	En osaa sanoa ☐
	1 2 3 4 5		
Onnettomana	-----	Onnellisena	En osaa sanoa ☐
	1 2 3 4 5		
Hyödyllisenä	-----	Hyödyttömänä	En osaa sanoa ☐
	1 2 3 4 5		
Passiivisuutena	-----	Aktiivisuutena	En osaa sanoa ☐
	1 2 3 4 5		

13. Millaisissa tilanteissa vanhuuden arvostamista mielestäsi näkyy?

---

14. Millaisissa tilanteissa vanhuuden syrjimistä ja aliarvostamista mielestäsi näkyy?

---

15. Uskotko, että yhteiskuntamme pitää sinusta tarvittaessa hyvää huolta tulevaisuudessa?

Ei Kyllä En osaa sanoa

16. Huolettaako sinua oma ikääntymisesi?

Ei Kyllä En osaa sanoa

Miksi? (perustele vastauksesi):

---

17. Toteutuuko ikäistesi itsemääräämisoikeus mielestäsi yhtä hyvin kuin nuoremmilla sukupolvilla?

Ei Kyllä En osaa sanoa

18. Onko sinua itseäsi syrjitty ikäsi vuoksi 65-vuotiaana tai sitä vanhempana?

Ei Kyllä En osaa sanoa

jos vastasit kyllä, niin missä tilanteissa olet kokenut tulleeesi syrjityksi?

---

19. Millaisen kouluarvosanan 4-10 antaisit nykyiselle suomalaiselle vanhustenhoidon tasolle? _____

20. Millaiseen suuntaan suomalainen vanhustenhoito on mielestäsi kehittymässä?

Parempaan Huonompaan En osaa sanoa

VANHUUDEN ARVOSTAMISEN LISÄÄMINEN

21. Miten vanhuuden arvostamista voitaisiin mielestäsi lisätä Suomessa?

---

22. Mitä muuta haluat sanoa?

KIITOS VASTAUKSISTA!

LIITE 2 Sopimus opinnäytetyöstä

Seinäjoen ammattikorkeakoulu
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

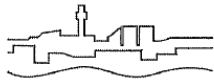
LIITE

Liite 1. Sopimus opinnäytetyöstä

Opiskelija: NIINA LEHTO	Puhelin:						
Osoite:	Sähköposti:						
Koulutusohjelma: VANHUSTYÖN KO.							
Opinnäytetyö ohjaaja: ANNA-KAARINA KOIVULA	Puhelin:						
Osoite:	Sähköposti:						
Toimeksiantaja/työn tilaaja/yhteistyöorganisaation edustaja ja asema organisaatiossa: Toimeksiantaja/työn tilaaja/yhteistyöorganisaation edustajan yhteystiedot (osoite, puhelin, sähköposti):							
Opinnäytetyö (15 op) alustava nimi/aihe: VANHUUDEN ARVOSTAMINEN SUOMESSA 75 VUOTTA TÄYTTÄNEIDEN NÄKÖKULMASTA Opinnäytetyöhön kuuluvat tehtävät: Opinnäytetyön tekemisestä aiheutuvien kustannusten korvaaminen:							
Arvioitu aika opinnäytetyön tekemiseen: 15/04.2014 -05/11.2014 Päiväys: / . Allekirjoittaneet sitoutuvat siihen, että opinnäytetyön raportti on julkinen asiakirja. (Rasti ruutuun) ☒ Opinnäytetyö on julkinen asiakirja. Opinnäytetyöni saa julkistaa Theseus-verkkokirjastossa (rasti ruutuun) ☒							
Opinnäytetyön aihe hyväksytty anottuna/muutettuna Päiväys / . <table border="0" style="width: 100%;"> <tr> <td style="width: 50%; text-align: center;"><u>Niina Lehto</u></td> <td style="width: 50%; text-align: center;"><u>Heidi</u></td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">Opiskelijan allekirjoitus</td> <td style="text-align: center;">Koulutusohjelmapäällikön allekirjoitus</td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;"><u>Teemu Peltomäki</u></td> <td style="text-align: center;">OPINNÄYTETYÖN OHJAAJAN</td> </tr> </table> Toimeksiantajan/tilaajan/yhteistyötahon edustajan allekirjoitus		<u>Niina Lehto</u>	<u>Heidi</u>	Opiskelijan allekirjoitus	Koulutusohjelmapäällikön allekirjoitus	<u>Teemu Peltomäki</u>	OPINNÄYTETYÖN OHJAAJAN
<u>Niina Lehto</u>	<u>Heidi</u>						
Opiskelijan allekirjoitus	Koulutusohjelmapäällikön allekirjoitus						
<u>Teemu Peltomäki</u>	OPINNÄYTETYÖN OHJAAJAN						
HUOM! Sopimukseen mahdollisesti liittyvistä tekijänoikeuksista ja muista erityisehdoista on sovittava erikseen kirjallisesti. Kirjallinen esitys osoitetaan yksikön johtajalle. Opiskelija toimittaa sopimuksen koulutusohjelmapäällikölle, joka allekirjoittaa sopimuksen, nimeää työlle ohjaajan sekä lähettää kopion sopimuksesta opinnäytetöiden koordinaattorille.							

SeAMK Tekniikka
PL 64
60101 Seinäjoki
puh. 020 124 4903 / 020 124 5327
faksi 020 124 4909
tekniikka@seamk.fi

LIITE 3 Seinäjoen kaupungin lupa tutkimusaineiston keräämiselle

SEINÄJOKI

PÄÄTÖS / apulaiskaupunginjohtaja

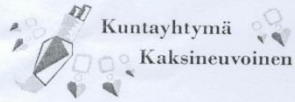
Päivämäärä 23.9.2014

Pykälä 38/2014

SOTE 2/2014

Asia	<p>Tutkimuslupa / Lehto Niina</p> <p>Seinäjoen ammattikorkeakoulun opiskelija Niina Lehto anoo lupaa opinnäytetyötään varten.</p> <p>"LUPAHAKEMUS OPINNÄYTETYÖN TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMISEEN</p> <p>Haen lupaa kerätä kyselytutkimukseeni vastaajia Seinäjoen eri alueiden kotihoitojen ja erimuotoisten asumispalveluyksiköiden asiakkaista. Veisin kyselylomakkeita ja palautuslaatikon myös sopivalle paikalle terveyskeskukseen. Luvan saatuani sovin jokaisen kyselykeräämispaikan esimiehen/vastuuhenkilön kanssa vielä siitä, miten kysely kussakin paikassa konkreettisesti toteutetaan.</p> <p>Toteutan tutkimukseni 15.9. - 5.10.2014 välisenä aikana.</p> <p>Tutkimukseni tarkoitus on selvittää 75 vuotta täyttäneiden ihmisten mielipiteitä vanhuuden arvostamisesta. Tutkimuksen tutkimuskysymykset ovat: 1. Onko Suomessa vanhuuden aliarvostamista/ikä syrjintää 75 vuotta täyttäneiden mielestä, 2. Millaisissa tilanteissa vanhuuden arvostamista näkyy, 3. Millaisissa tilanteissa vanhuuden arvostamista ei näy ja 4. Millaiset asiat voisivat parantaa vanhuuden arvostamista.</p> <p>Teen tutkimuksen Seinäjoen Ammattikorkeakoulun opiskelijana ja tutkimuksen yhteistyökumppanina toimii SOSTE sosiaali ja terveys ry. Tutkimukselle arpapalkinnon lahjoittaa Jalkahoitola Kulkuri Seinäjoelta. Arvontaan saavat halutessaan osallistua kaikki kyselylomakkeen täyttäneet henkilöt.</p> <p>Suunnitelmistani on saada lupa kyselyn toteuttamiselle myös Kuntayhtymä Kaksineuvoisen alueelta.</p> <p>Niina Lehto. aaronomioniskelija. Opiskelijatunnus: Puh:</p> <p>Ikäihmisten tulosaluejohtaja Anneli Saarinen puoltaa hakemusta.</p>				
Päätös	<p>Päätän myöntää tutkimusluvan edellyttäen, että</p> <ul style="list-style-type: none"> -tutkimuksessa saatujen tietojen osalta noudatetaan salassapitovelvollisuutta -tutkimuksessa yksittäiset henkilöt eivät saa ole tunnistettavissa -yksi kappale tutkimuksesta luovutetaan maksutta sosiaali- ja terveyskeskukselle. 				
Allekirjoitus	 Harri Jokiranta, apulaiskaupunginjohtaja, p. 06 416 6432, harri.jokiranta@seinajoki.fi				
Oikaisu-vaatimusohje	<p>Päätökseen tyytymätön voi tehdä kirjallisen oikaisuvaatimuksen osoitteella: Sosiaali- ja terveyslautakunta, Kirkkokatu 6, PL 215, 60101 Seinäjoki, neljäntoista (14) päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista. Oikaisuvaatimuksesta on käytävä ilmi vaatimus perusteluineen ja se on tekijän allekirjoitettava.</p>				
Julkisesti nähtävänä	Sosiaali- ja terveyskeskus				
Tiedoksianto	<table border="0" style="width: 100%;"> <tr> <td style="width: 50%;">Kenelle</td> <td style="width: 50%; text-align: right;">Päivämäärä</td> </tr> <tr> <td></td> <td style="text-align: right;">23.9.2014</td> </tr> </table> <p>[x] Lähetetty sähköpostissa</p> Jaana Uotila, johdon sihteeri, p. 06 416 2152	Kenelle	Päivämäärä		23.9.2014
Kenelle	Päivämäärä				
	23.9.2014				

LIITE 4 Kuntayhtymä Kaksineuvoisen lupa tutkimusaineiston keräämiselle

Viranhaltijapäätös

118/13.01/2014

vanhuspalvelujen johtaja

16.9.2014

41 §

Hakija	Lehto Niina
Asia	Lupahakemus opinnäytetyön tutkimuksen toteuttamiseen / Lehto
Perustelut	Niina Lehto hakee lupaa kerätä opinnäytetyönsä kyselytutkimukseen vastaajia Kuntayhtymä Kaksineuvoisesta. Tutkimuksen tarkoitus on selvittää 75 vuotta täyttäneiden ihmisten mielipiteitä vanhuuden arvostamisesta. Niina tekee tutkimuksen Seinäjoen ammattikorkeakoulun opiskelijana ja tutkimuksen yhteistyökumppanina toimii SOSTE. Tutkimus toteutetaan 15.9 - 5.10.2014 välisenä aikana.
Päätös	Niina Lehdolle myönnetään lupa kerätä vastaajia Kuntayhtymä Kaksineuvoisen alueen kotihoidon, erimuotoisten asumispalveluyksiköiden sekä terveyskeskuksien asiakkaista (vahvistus hoitotyönjohtaja Terhi Haapalalta kysyty). Lehdolta vaaditaan tutkimuseettisten asioiden huomioimista suorittaessa kyselyä ja vastauksien käsittelyssä. Opiskelija velvoitetaan toimittamaan opinnäytetyönsä Kuntayhtymä Kaksineuvoiseen.

Päiväys ja allekirjoitus

Kauhava 16.9.2014

vanhuspalvelujen johtaja

Tiedoksi Niina Lehto

Tiedoksiantaja Kati Mäkelä

16.9.2014

Oikaisuvaatimusohjeet:

Päätökseen tyytymätön voi tehdä kirjallisen oikaisuvaatimuksen osoitteella:
 Kuntayhtymä Kaksineuvoinen, yhtymähallitus, Kauppatie 127 A, 62200 Kauhava.
 Oikaisuvaatimus on tehtävä 14 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista.
 Tekijän allekirjoittamasta oikaisuvaatimuksesta on käytävä ilmi vaatimus perusteineen.